

lum, si agatur ex tercio capite: sed non fiet æstimatio, nisi quanti plurimi retro fuerit intra xxx. dies.

* a Quadrupli. Sed quare plus manifestum furtum punitur, quàm non manifestum, cum clā facta magis puniēda sint: vt ff. de adm. tut. l. non existimo. & ff. de rit. nup. l. vlti. Respon. imò magis delinquit, qui palam, quàm qui clam mouet: vt suprā vi bonor. rapt. in princip. vnde magis punitur: vt arg. ff. de offi. Præf. l. diuus.

A D D I T I O.

Sed per hanc solutionem non responderetur contratio in gl. al. leg. vnde dicas sec. Cyn. quem ceteri sequuntur: q̄ illē text. procedit in omnino illicitis: contrarium autem in iis, quæ possunt esse licita, & illicita, secundum Angelum.

§ b Petens. scilicet rei vendicatione.

§ c Quilibet. Vt suprā de oblig. quæ ex deli. nasc. §. fin.

§ d Condictio. scilicet furtiuæ, quæ soli domino datur: & hæredi eius aduersus furem, & eius hæredem: vt ff. de condi. fur. l. j. & l. v. vt suprā de oblig. quæ ex deli. nasc. §. fin.

§ e Quadruplo. Vsq̄ue scilicet ad annum, post annum in simplum: vt suprā vi bonorum rapt. in princ. nisi in casu: vt si Iudæus contra Christianum agat, tunc in duplum tantum agit: vt C. de pag. l. Christianis. Sed nunquid etiam raptor tenetur actione furti manifesti? Dic q̄ non, secundum P. quia in duplum tantum tenetur, si furti cōueniatur: vt ff. vi bon. rapt. l. j. nisi in casu, vbi nec in duplum tenetur, secundum eum. vt ff. de furt. l. si quis ex domo. sed certè ibi erat actum actione vi bon. raptor.

vnde sublata erat actio furti non manifesti: nisi in id quod excedit: vt ff. vi bon. raptor. l. j. & ff. de actio. & oblig. l. qui seruum. sed satis videtur, q̄ etiam manifesti furti nomine conueniatur, &

in quadruplum:

vt arg. ff. de furt.

l. si vendidero.

§. cum raptor. &

l. si quis ex domo. licet Plac.

cōtradixerit, vt

dictum est.

* Aduersus ini-

ficiantē. Nam a-

ctio legis Aquil-

liæ inficiando

crescit l. ij. ff. ad

leg. Aquil.

* f In simplum.

Vbi cōtra con-

fitentem datur:

nam tūc in sim-

plum, & contra

negantem in du-

plum: vt hic, &

infra cod. §. at

ille. & C. de leg.

Aquil. l. contra

negantem. & ff.

de iniur. l. cum

q̄ai.

* g Tam tradi-

tam. Vt suprā de

l. Aquil. in prin.

Nam ibi diuidit

primum caput

legis Aquiliæ 2

tertio capite: ex

quo tertio fit condemnatio, quantum res retro valuit in proximis xxx. diebus: vt suprā cod. tit. §. ex hoc capite. Item, adiunge actionem quod metus causa: nam & ipsa mista est: vt ff. quod met. caus. lege si cum exceptione. §. j. Accurs.

* h Contra eos. si hæredes, vel alios qui legatis vel fideicommissis grauari possunt: quoniam honorati sunt pecunia aliter: vt suprā de sing. re. per fideicom. relict. in prin. & ff. de lega. j. planē. ij. in fine.

* i Venerabilibus locis. Quæ multa sunt, & enumerantur in auth. de non alie. §. nos igitur.

* k Distulerint. id est, fraudulenter, vel sine iusta causa: aliās non puniuntur: vt ff. si cert. per. l. quod te. & ff. de vsur. sciendum. & ff. de pet. hæ. l. illud in princ. Et nota, quem puniri ex pro-

crastina

exactiones, vel dilatione illicita. sic ff. de eden. l. Prætor. §. sed & si seruus. in fin. Et est speciale in his legatis, in aliis legatis vel fideicommissis non præstatur duplum: sed vsuræ currunt ex mora, vel saltem

post cōtestationem litis, & fructus rerū restituntur: vt C. de vsuris & fruct. lega. seu fideic. l. j. Item, hæc legata habent in alio priuilegiū: vt si indebitum soluitur, nō re-

petatur: vt supra de obli. quæ ex quasi contractu. in fin. Quid, si primò negauit, postea confiteatur? Resp. potest pōnere: cum exoneret actorem à probando: vt ff. de iureiur. l. eum qui. in prin. Arg. contra ff. de adil. edi. l. quis sit fugitiuus. in prin. Item, quid si confessus est, & postea negat? Resp. punitur, cum vltima mora noceat, vt de peri. & cōmod. rei vend. l. illud. Item quid, si non inficietur, sed dicat non valere: vel aliā proponat rationabilem causam? Resp. quidam, q̄ punitur: ne inueniatur via, per quam negantes suā exerceant auiditiam: vt supra vi bon. rapt. §. quia tamen. Alij contrā, quod verum puto: vt infra eod. §. ar. ille. Item, nunquid hoc in legato generali, & speciali locum habet? Resp. sic, secundum Ioan. cum verumq; sit legatum, vt supra de fideic. hære. §. fin. & C. de fideic. in prin. Item, quid, si duplū nō potest soluere? Resp. lauat in corpore: vt ff. de pœn. l. j. §. generaliter. & C. de ser. sug. l. quicumque. §. quod si. & in glo. castigatio. & ff. de in ius voc. l. pen. & fin.

¶ a In iudicium. Quid, si in iudicium non vocantur, sed aliās sunt in mora? Respon. quidam adhuc idem, vt duple- tur, sed hic lex contradicit. Item, in dubiis pœnæ sunt molliendæ: vt ff. de pœn. l. interpretatione. Sed dicam cur- rere vsuras, & fructus deberi ex mora: & ipsa re, id est, sine interpretatione, dicam moram committi ad instar mi- norum, quibus legata debentur: vt C. in quib. cau. in integ. rest. non est ne. l. in minorum. Item, quid, si Reipublicæ vel fisco relinquatur? Videtur q̄ idem sit quod hic dicitur, cum ius diuinum & publicū simile sit: vt C. de sacrosan. eccle. l. fin. & in authen. de non alie. §. ū minus. Sed dico contra: quia pœnæ

sunt molliendæ, vt diximus: vt ff. de pœ. l. pen. Item, quid in redemptione cap- tiuorum? Videtur idem, quasi sic rei venerabili sit relictum. Sed ceriè non extendam, scilicet id quod dicitur in

hoc §. ad hunc casum: cum sit pœna. Itē, quid, si Deo, vel ali- cui sancto vel administratori, quæ idem va- lent: vt in auth. de eccles. tit. §. si quis in nomi- ne. & ff. ad leg. Fal. l. j. §. si quis.

¶ Aliæ quoque sunt actiones, mi- stam causam, tam in rem quā in per-

& §. ad municipium? Respon. locum habet hic. §. quia venerabili loco est relictum: vt ff. de annu. lega. l. annua. §. à Titia.

AD D I R I O. Not. ex hac glo. quod in pœnalibus non fit extensio de simi- libus ad similia, quando pœnæ impo- nuntur habito respectu ad priuilegium alicuius personæ: etiam si ipsi casus es- sent à iure æquiparati: vt pulchrè per Iasonem hic, qui allegat duas glossas iuris canonici contrarias. vide per eum.

¶ Vocarentur. Et vocati, atque inter- rogati in iure inficiati fuerint §. sed furti infra hoc titul. Nam duobus ca- sibus duplicatur.

¶ Alterum tantum. Ita in exemplari- bus vetustis, & non (aliud tantum.) Est autem vsitatissima locutio, puto, tan- tundem, Gallicè. *Encor une fois autant.*

¶ b Pro pœna. Si hæc est ratio, vt sit mista, patet quod condictio ex lege illa, si quis in tantam, sit mista vt C. vnde vi. l. si quis in tantam. Item & illa condictio, quæ datur ex lege Constanti- ni: vt C. finium regund. l. si consti- terit. & omnes illæ actiones, vbi & res, & aliquid pro pœna petitur. quod ve- rum est.

¶ Quædam actiones. diuiditur in tres partes. Primò, ponit dictum generale. Secundò, illud per exempla declarat. Tertiò, ponit, quæ possunt esse partes iudicis in istis actionibus. Secunda ibi, qualis est. Tertia ibi. In quibus tri- bus, &c. Arerin.

C A S V S. Si placuisset domino Im- peratori hunc §. collocare. ante §. sic itaque. fortasse commodiore loco & ordine eum digessisset. Nam ad pri- mam diuisionem pertinet, quæ essentia- lis erat, id est, actionū naturā essen- tiamque

hoc §. ad hunc casum: cum sit pœna. Itē, quid, si Deo, vel ali- cui sancto vel administratori, quæ idem va- lent: vt in auth. de eccles. tit. §. si quis in nomi- ne. & ff. ad leg. Fal. l. j. §. si quis.

Th. abe, J. tantum, dem.

N. A. J.

N. A.

celi d. b. ex lege est fape mista.

etiamque diuidebat. Quædam, inquit, partim naturam habent actionum in rem, partim earum quæ in personam sunt, nimirum Familix, id est, hereditatis diuidendæ, Communi diuidundo, Finium regundorum. veluti, Fundus est nobis communis, vel quia donatus nobis est: aut quia agros confines haberemus, illorum distinctionem postulauimus. Histribus casibus in rem agimus: pecuniam enim eam partem, quæ ad nos pertinet, interdum etiã in personam, nam si tu solus fructus ex eo fundo percepisti, aut ego impensas solus in eum feci, aut quum agros confines haberemus, circa fines aliquid malitiosè: commisisti, veluti, lapides finales ademisti ex ea parte in personam est hæc actio, quia per eam te mihi aliquid dare oportere contendo. Cor. Vibul.

Not. quod hic verbum, videtur, importat veritatem: quia verè dicuntur & propriè mistæ, quicquid in contrarium hic dicant doct. Ut declarat hic Zasius. Item: quod hæ tres actiones mixtæ sunt. Item, quod actio familix eriscundæ datur inter cohæredes: ideo nisi quis sit hæres, non datur hoc iudicium, præterquam in causa arrogari. l. per familix. §. si quarta. ff. cod. Itẽ, actio communi diuidundo ad quid datur, & quod datur pro cõmuni re diuidenda qualitercunq; sit communis. Item, ad quid & quando detur actio finium regundorum. Item, quod in his tribus iudiciis permittitur, ex causa tamen, iudici tribuere vni totum, & illum alteri in certa pecuniæ summa condemnare. Syluest.

LIBELLVS IN ACTIONE Familix eriscundæ.

Hic tangitur de actione Familix eriscundæ, quæ habet locum inter cohæredes: & nascitur ex quasi contractu, ut suprà de oblig. quæ ex quasi contractu nasc. §. idem iuris. dum tamen ambo possideant, vel consistantur se

hæredes: & sortè in ea formatur libellus sic: Dico ego G, contra S. quod fuimus cohæredes in tali hereditate: unde proponendo act. famil. erisc. contra illum peto illam hereditatem diuidi. Et dico q

in illa actione & duabus seq. permittitur iudici re vni adiudicare, & illi alteri in certa summa pecuniæ condemnare, prout ipsi videbitur: & erit causa in hac act.

Quædam actiones mixtam causam obtinere videtur, tam in rem, quàm in personam: qualis est familix eriscundæ actio, quæ competit cohæredibus de di-

uidi. Et dico q in illa actione & duabus seq. permittitur iudici re vni adiudicare, & illi alteri in certa summa pecuniæ condemnare, prout ipsi videbitur: & erit causa in hac act. Quia fuimus cohæredes.

LIBELLVS IN ACTIONE Communi diuidundo.

Item simili modo formabis libellum in actio. Communi diuidundo: quæ habet locum inter eos, quibus est aliqua res communis sine societate: veluti legata vel donata: unde oritur ex quasi contractu, ut suprà de oblig. quæ ex quasi contractu. §. Item si inter aliquos.

LIBELLVS IN ACTIONE Finium regundorum.

Est & actio finium regundorum de qua hic loquitur: in qua ita formatur lib. Dico ego B, contra C, quod inter me & ipsum habebamus duos fundos, ipse vnum, & ego alium, adeo confines, quod vix possent agrorum fines discerni, unde proponendo contra ipsum act. Finium regundorum. Dico ego C, peto, ut Fines diuidantur, & merè discernantur. sic ut finalis iurgij, quæstio, siue controuersia inter nos inde sopiatur.

Quædam actiones. Hic adiicitur secundum quosdã tertium membrum illi diuisioni, quam habes suprà cod. §. j. vbi diximus.

Familix eriscundæ actio. Ista ideo sic dicitur: quia familia pro hereditate ponitur. [Adde text in l. pronuntiatio. §. familix. ff. de verb. sig. & dicit Cic. in Top. ex leg. xij. Tab. Proximus agnatus familiam habeto. l. fin. in fin. C. de verb. signif. Sylu.] Et erisc. id est, diuiden-

diuidenda. nam ercisco, eis. i. diuido diuidis, q.d. actio diuidenda hereditatis. Item, ideo dicitur mista, quia in qualibet re mihi adiudicata partem habeo iure meo. & quo ad hoc est in rem. Item partem vice consortis, & ut ab eo: quia portio mea erat sua: & quo ad hoc est personalis. Vel, ideo dicitur mista, quia in ea petuntur domi.

nra rerum corporalium non dari, sed tradi, vel assignari pro parte sua: & in hoc dicitur realis. Item, petuntur fructus, si alter tantum eos percepit: vel ipse solus impensas fecit: & hæc petuntur dari, id est, ut fiant sui, cui dantur: & propter hoc dicitur personalis: ut ff. famil. erciscund. l. item labeo. §. familæ. supra de obligatio. ex quasi contract. §. item si inter. & supra eod. §. sic itaque. sed quanto tempore durat? Respons. triginta annis, inspecto potius quod sit personalis, ut C. de anna. except. l. ij.] Adde: quod hæc opinio vera est: sed non quod elapsis triginta annis diuisio peti non possit: nam hoc casu non prohibetur: sed ita demum nata actione, si per negligentiam quis prosequi desinat, non datur amplius actio: & hæc opinio Bartol. est communis, de qua vide latè. Ioan. Franc. Balbum in tractatu præscriptionum. col. cxxix. versic. xij. quæro Syluest.] Item quæro, ex quo nascitur? Respond. secundum Mar. ex voluntate agentium. ut ff. fam. ercisc. l. j. Sed certè imo ex contractu: ut supra de oblig. quæ ex quasi contra. §. ite si inter. in fin. Accur. §. Substantia tamen actionis nascitur ex voluntate, ut declarat hic Zasius in vj. notab. Syl.

N.A. Actio familia ercisc. Actio familæ quæ inter cohæredes redditur, ut res hereditariæ inter ipsos diuidantur, & quod alterum alteri, ex bono, & æquo dare, facere oportet, detur fiat l. i. ff. fam. ercisc.

N.A. † Hereditate diuidenda improprie Nam hereditas indiuidua est l. 8. de rei vind. Planus dixisset. De rebus hereditariis. nam familæ nomine, res hereditariæ intelligantur. l. familæ 195. §. i. ff. de verb. sign. Ceterum, actio communi diuidendo est, quæ inter socios redditur, ut res omnes diuidant;

& quod alterum alteri, ex bono & æquo dari facere oportet, detur fiat. l. j. & pass. ff. com. diuid. §. 45. de oblig. quæ ex cont. Actio etiam finium regundorum est, quæ inter confines red-

ditur; ut & fines agrorum vicinorum dirigantur, & si quid alterum alteri, ex bono, & æquo præstare oportet, ut arbitet constituat l. j. & pass. ff. si. reg.

agrorum vicinorum dirigantur, & si quid alterum alteri, ex bono, & æquo præstare oportet, ut arbitet constituat l. j. & pass. ff. si. reg.

† a Communi diuidendo. Quæ sunt hic loco personalium præstationum, & quæ loco realium, dic eodem modo, ut proximè diximus in actione familæ ercisc. & idem in proximo casu. & facit ad hunc §. ff. com. diui. l. per hoc iudicium. §. sicut.

† Adde text. expressum in l. si quis putat, §. penult. ff. com. diuid. Syluest.

† b Aliquid commune. scilicet sine societate, vel cum societate. ut ff. pro soc. l. quibus. & l. si actum. & supra de obligationibus ex quasi contract. §. item si inter.

† c Item finium regundorum. scilicet est mista: ut hic, & ff. finium reg. l. sed & loci. §. in iudicio.

§ d Confines. Quid, si domos habent conuicinas? Resp. non habet locum, si hincinde sint domus: ut ff. finium regund. l. iij. in fin. §. hoc iudicium. ubi ponitur differentia inter confinium, & vicinium. Si autem ex altera parte tantum sit domus, ex altera fundus: tunc locum habet utile iudicium finium regundorum. ut ff. fin. regundo. l. ij. in princip. Et adiunge his tribus actionibus nullis quandam aliam, scilicet hereditatis petitionem, ut C. de petitio. hereditatis l. hereditatis. & ff. de petitio. hereditatis l. si bonæ fidei §. fin. [Dic quod est realis non mista ut declarat Ias. in rub. ff. si cert. pet. & in l. si. C. de codicil. Syl.] Item quid de omnibus noxalibus actionibus? Videtur enim, quod sint in rem: quia contra quemlibet possidentem seruum dantur: ut infra de noxa. acti. §. omnis autem. Item, quid de actione de tigno iniuncto? nã & hæc datur contra quemlibet possidentem. ut ff. de tigno iniunc. l. j. in fin. Item, quid de actione, quod metus causa? nã & hæc quemlibet possidentem perquirat: ut ff. quod metus cau. l. si cum exceptione. §. Pedius

Item, quid de actione in factum, quæ datur contra eum, qui aliquid habet in loco publico positum? ut ff. de ne quid in loco pub. l. ij. §. antepen. Item quid de actione in factum, siue interdicto, quod vi aut clā? nam

& hæc contra possidentem datur: ut ff. quod vi aut clā. l. cōperit, in fi. Item, quid de actione ad exhibendum? nam & illa possidentem persequitur, sicut & ceteræ superiores: unde videntur omnes in rem: ut ff. de

actio. & oblig. l. actionū genera. Quidam dicunt eas anomalas, id est, nec in rem, nec in personam. Sed dic omnes esse personales: ut patet in actio. Ad exhibendum: ut ff. ad exhib. l. iij. §. cit autem personalis hæc actio.

A D D I T O. Dicunt doctores, quod omnes actiones de quibus in glossa sunt personales in rem scriptæ: ut in d. l. iij. §. cit autem personalis. vbi glossa. j. quæ est magistralis.

¶ a Tribus, scilicet, familiarum erciscundæ, communi diuidendo, finium regundorum.

¶ b Permittitur: A. lege. Accursus.

¶ c Adiudicare. Et quod adiudicatur statim sit eius cui adiudicatur: ut infra de offic. iudi. §. fin.

N. A. ¶ Ad iudicare, vide §. §. c. & ult. infra de offic. iud.

¶ Omnes autem. Hic ponitur quarta diuisio actionum, ut dicitur in glossa: quia quædam dantur ad simplum, quædam ad duplū, & triplum, & quadruplum. Et diuiditur in tres partes. Primo, ponit dictum generale. Secundo, illud per multa exempla in quolibet membro declarat. Tercio, ponit aliquod differentias inter ista exempla. Secunda ibi in simplum agitur. Tertia ibi. Sed furti quidem. hoc dicit Arct.

C A S V S. Sequitur quarta diuisio, quæ est accidentalis, id est, quæ subiectum in accidentia patitur: nam actionum quædam simplum, quædam duplum, triplum quadruplum persequuntur, quod ipsi actioni accidit, neque in ipsius natura aut substantia inest. Eius autem exempla sunt innumera. Centum tibi

mutuū dedi. Certe cōdictio (quæ actio est mutui repetendi causa) simplū petit, eodēque in numero adscribendæ sunt aliæ infinitæ, quas ex iis, quæ diximus, quilibet intelliget. Siue enim in

¶ Iam ad quartā actionem diuisionem properat.

¶ Omnes autem actiones vel in simplū cōceptæ sunt, vel in duplum, vel in triplum, vel in quadruplum, vltius autē nul-

minus Azo præsupponat hic nullam poni diuisionem, tanquam hic §. pendeat à §. sequen. supra eod. quælibet opinio supradicta potest sustineri. Syluest.

¶ c Vltius, scilicet ultra quadruplū. Sed contra in l. Aquil. vbi occasione vilis serui interfecti, agitur ad vnam hereditatem perditam, quæ valet centum marcas: ut supra ad legem Aquil. §. illud. Item, contra de eo, qui vtilem clauū de naue abstulit, quare tota nauis perit. nam ad totum damnum tenetur: quod etiam in quadruplum & ultra excedit: ut ff. de incen. rui. nau. l. iij. §. senatusc. Itē, aliud cōtra. in actione ex empto. vti occasione pecoris morbofi totus meus grex contaminatus est: vel occasione tigni vitiosi tota domus corrumpitur: ut ff. de act. em. leg. Iulianus. in prin. Sed certē his tribus cōtrariis non agitur ad aliquid quod sit pœna, inspecta persona agentis: sed totum est suum interesse. Nam hunc §. intelligo, quando pœnalis est actio ex vtraque parte. Item cōtra in eo, qui manumisit seruum alienum in presentia principis: nam duo mancipia domino, & tria similia dat fisco: & ita in quintuplum damnatur: ut C. de iis, qui à non do. ma. l. fi. Item cōtra in eo, quod dicit lex: si dedi tibi pecuniā, ne mihi calumniā faceres, & ab alio accepisti, ut mihi calumniā faceres, in octuplum mihi teneris: ut ff. de calum. & l. generaliter. §. fi. Sed certē primo casu præstat pœna diuersis, non vni: nec est ibi aliqua prælatio ultra quadruplū. In secundo autē casu, non vna actione habeo octuplū, sed duabus. Item cōtra in eo

rem sint, siue in personā, simplū duntaxat persequitur. C. vii.

¶ d Omnes autē. Hæc est quarta diuisio, quæ fit in hoc tit.

¶ Hæc glossa communis est, quæuis dominus. Iohannes de Yremo in arbore ponat hic quintā diuisionem, & do-

in eo, quod dicitur si dedisti pecuniā, ne mihi fieret calūnia: nam tu repetis, quod dedisti: & ego in quadruplū prosequor: ut ff. de calum. l. si quis ab alio. in prin. Sed certē in duobus fit præstatio, & neutri ultra quadruplū. Item, contrā in eo, quod dicit lex manumissū in seruitutē renocari occasione levis offensę: & ita pœna in immensum excedit: ut C. de lib. & eorū lib. l. si manumissus.

Sed dic, q̄ illa est accusatio, non actio. Vel dic, quod non præstatur pœna, habito respectu ad rem. Item, contrā in eo, qui subripuit seruum fiscalē, nam damnatur in xij. lib. argenti, & seruo restituendo. C. de seru. fugiti. l. si quis seruum. Sed ibi nō fit relatio ad ipsam rem, vel ad simplū. Est enim hic s. intelligendus, quādo actio est pœnalis. & in pœna ad ipsam rem habetur respectus. Item, contrā s. de iniuri. stipu. s. alteri. Nā ibi non inspicitur quanta sit pœna, sed tota exigitur: sed ibi nō habetur respectus ad ipsam rem. Vel dic, aliud in pœna conuictionali, ut ibi: quam in legali, ut hic. Item, contrā in eo quod dicitur eum, qui emit administrationem. Nam qui accepit pecuniam ab electo, quadruplum reddet, & sua bona confiscantur; & cingulo priuatur: ut in auth. ut iud. sine quoquo suff. s. sic igitur. in fin. Sed illud fit per accusationem, non per actionem.

Dicatis breuiter, q̄ regula est, quod supra quadruplum pœna legis non extenditur. Primò fallit in lege Aquilia, in qua æstimatio potest excedere quadruplum: & ratio fuit, ut compescerentur homines & retraherentur ab occidendis hominibus. Secūdò, in auferente clauum nauis, quo regebatur, & in auferente dolo malo quid ex naufragio: quorum ratio est priuilegium naufragis concessum propter frequentiam raptorum. Tertiò, in venditione rigni vitiosi, aut pecoris morbofi: cuius ratio est, quia contractus est bonæ fidei. Quartò, in l. si. C. de his quæ à non domino ratio est, qui pœnæ illæ debentur diuersis dominis: quia quādo plures actiones ex eodem crimine oriuntur in diuersis personis, vna non tollit

aliam, s. patitur. suprā de iniur. Quinto, in calumniatoribus, ad reprimendam eorum audaciam: quia tunc consequitur octuplū. l. & generaliter. s. si. ff. de calum. sed hoc ideo est, quia super eodē delicto oriuntur mihi duæ actiones, quæ proueniunt ex diuersa radice. Sextò, quando sumus in re inestimabili, puta in renocatione serui in seruitutem: nā tunc nō habetur respectus ad rem, sed

mis * causis.

¶ Quinque actiones hic scriptæ dantur ad duplū. h. d. Aret.

¶ In duplum agimus: veluti furti

ad nescio quam tacitam conditionem ex lege sumptam, quæ censetur esse in manumissionibus resolutiua libertatis. Septimò, quando per viam solemnis accusationis pœna imponitur: ut in eumentibus administrationes. Octauò, potes addere vbiunque iuratur in litem: quia cum inreretur aliquādo ex affectu, potest quadruplum excedere, licet debeat iudex moderari. l. in actionibus. ff. de in lit. iur. Syl.

¶ Induplum. Docuisti, quæ sint actiones quæ simplū persequantur. explica mihi nunc quænam duplum exigere soleant. Quinque, inquit, huius sunt generis. Furti nec manifesti, damni iniuria accepti, depositi in quatuor casibus, tumultus, incendij, ruinæ. naufragij, serui corrupti, & legati piis locis relictis: de quo paulò antea commemorauimus. Inter hasce tamen actiones hæc est differentia, quod in actione furti duplum extra rem ipsam consequimur. s. vlt. supra de ob. quæ ex del. sed in actione legis Aquiliæ duplum non est extra rem. verum in duplo ipsa quoque res continetur, quemadmodum in actione quoque depositi, in quatuor casibus: in actione autem serui corrupti Paul. ait in l. tantum. de ser. cor. non extra rem duplum esse, id enim quod damni datum est, duplicatur. Cor. Vib.

L I P E I I V S I N A C T I O N E serui corrupti.

Hic tangitur de actione serui corrupti: & illa datur contra eum, qui seruum alienum hortatu vel consilio corrumpit in animo: ut suprā de ob. quæ ex male. s. unde illud quaeritur. &

de fur. & ser. corr. l. si quis seruo alieno suaserit. & ff. de ser. corr. l. j. §. persuadere. & quasi per totum tit. Vnde in hac actione sic formatur libellus Dico ego A, contra B, quod ipse persuaserit seruo meo, ut

aufugeret, & au-
fugit, & sic eum
corrupit. vnde
proponendo ac-
tionem serui
corrupti, peto
ipsum B, in du-
plum, s. pro de-
terioratione in
decem, & pro
pœna in aliis
decem mihi cõ-
demnari. Et erit
causa in hac ac-
tione talis. s.
Quia seruum cor-
ruptum: quam suf-
ficit proponere
locum actionis.

a Furti nec
manifesti. Vt su-
prà de obli. quæ
ex delict. nasci-
tun. §. pœna.

b Ex lege A-
quilia. Puta per
infractationem: ut infrà eod. §. at ille.

N. A. Depositi tumultus incendi j, ruinæ,
&c. ut ex §. sequens. inf. h. r.

c Ex quibusdam causis. Veluti quod
tumultus, incendi j, ruinæ, naufragij
causa depositum est: ut suprà eod. §. rei
persequendæ.

N. A. d Serui corrupti. nam corruptor. in
duplum quanti interest, etiam confes-
sus damnatur l. §. §. 2. l. §. 2. ff. de
seruo cor.

e Deterior factus sit. s. in mente. nam
si in corpore, locum habet lex Aquil.
ut suprà de leg. Aquil. in princ. & hoc
siue fiat de bono malus, siue de malo
deterior: ut ff. de ser. cor. l. j. §. persua-
dere. vsque in fin. & l. seq.

Ad id IT 10. Nota differentiam in-
ter istam actionem serui corrupti, &
actionem legis Aquiliæ pro seruo:
quia illa competit, quoties in mori-
bus seruus est deterioratus: sed lex
Aquiliana habet locum, quando mores
non mutantur, sed corpus læditur. ut
ibi Ang.

f Aestimatio deducitur. Vt omne
cum ipsa damnum dupletur siue per-
venerit res, quam secum seruum expor-

tauerat, ad ipsum sollicitatorẽ, siue ad
alium: ut ff. de ser. corr. l. in hoc iudi-
cio. Sed nunquid iure actionis sit hæc
æstimatio, vel iudicis officio? Resp. sit
iudicis officio, secundum Ir. ita sit in

uus abstulerit, æsti-
matio deducitur.
Item ex legato,
quod venerabili-
bus locis relictum
est secundum ea quæ
suprà diximus.

¶ Qui maiore sum-
mam leso in libel-
lo complexus fuit,
ut reus maioribus
grauaretur spor-
tulis eius damni,
quod reus ob id
passus est, triplum
præstare igitur: in
quo tamen inest
ipsum damni per-
secutio.

sistens in operis filij, quia non vult
operari, & cum sit corruptus, aliud
quam opera non potest æstimari: quia
liberum corpus non recipit æstimati-
onem: ut ff. de iis qui. deie. vel effu.
l. fin. habet enim istam utilem, ac si
esset in bonis, & erit in eam. s. sum-
mam, quam ipse æstimauerit suo iure-
iurando, ut de actione iniuriarum di-
citur: ut suprà de iniur. §. pœna. & ff. de
iniur. l. constitutionibus. [De hoc est
casus in l. ut tantum. §. j. ff. de ser. cor.
Syl.] Vel dic, quod primò æstimat in-
dex summam ad quam competit, ut
arg. ff. de custo. reo. l. si quis reum.

¶ Diximus. suprà eod. §. item mista.

¶ Tripli verò. Proximum
est ut de iis actionibus dicamus, qui-
bus triplum consequimur. Lex est Impe-
rat. quæ Viatoribus mercedem certam cõ-
stituit, secundum quantitatem quæ petitur.
veluti partem centesimam, id est, ex cen-
tum aureis unum. Quum ego damnum habe-
rem, efficereturque ut maiores solueret
sportulas, mille petij. Ea ratione factum
est, ut decem aureos solueret. Postea iu-
dex cognouit mihi centum aureos tan-
tum debere

am deberi. Lex Imperatoris nostri ad-
uersario dat conditionem, quæ dici-
tur. Ex lege (quia ex lege instituta est)
per quā triginta à me peter. i. triplum
eius summi: & qua ab eo sportulari no-
mine exigendam
curavi. C. Vib.

¶ Not. q. olim
actiones pro-
ponebantur in
scriptis, & ex
hoc dicebantur
libelli. Item not. libellum iudicalem
dici cōventionalem, quod est nouum.
& contra text. in l. in cōventionali-
bus. ff. de verb. oblig. Syluest.

LIBELLVS IN ACTIONE ex lege condictionis.

¶ Hic tangitur de condictione ex le-
ge, quæ nascitur ex lege condictionis: &
datur ad triplum contra eum, qui ma-
iorem summam in libello cōventio-
nali, quam deberet, inseruit, ut aduer-
sarius eius in præstatione sportularum
grauaretur, ut in hoc s. tripli. & in ea
sic formatur libellus. Dico ego A, con-
tra B, quod ipse in libello cōventio-
nali contra me porrecto, maiorem sum-
mā quam deberet, inseruit, ut hoc me,
grauaret in præstatione sportularum:
occasione cuius maioris quantitatis
dānicatus sum: in decem solidis, vn-
de proponendo contra ipsum B, con-
ditionē ex lege, peto eum in triplum,
scilicet, in xxx. solidos, videlicet in x.
nomine damni dati, & in xx. nomine
pænæ mihi cōdemnari. Et conditio-
ne ex eadem lege agitur contra execu-
torem pro eo, quod exegit maiores
sportulas à reo, quam deberet, secun-
dum quantitatem in libello compre-
hensam: & formatur libellus mu-
tatis mutandis: ut supra prox. scripsi.

¶ a Cum quidam. factore.

¶ b In libello. Hic nota duo. Primò,
quod libellus est faciendus in causa,
quod est verum iure nouo, ut hic, &
C. de episc. & cleri. auth. generaliter.
& C. de lit. contest. auth. offeratur, nisi
in quatuor casibus: quos not. in auth.
de mand. prin. s. si tibi. [Vide gloss. ad
quam semper recurrit in verb. libel-
lum. in s. sancimus. in auth. de exhi-
bend. reis, & c. ff. de re iud. lib. vj. Spe-
cul. in tit. de libel. concep. s. nunc vi-
dendum, ubi enumerat xlvj. casus, in
quibus non requiritur libellus. Syl.]
Aliud est iure veteri: nam tunc nõ ge-
bat nisi ex voluntate: ut ff. de eden. l. j.

nisi in casu: ut C. de dign. l. quoties. li.
xij. [Adde, quod gloss. vera est præter-
quam in criminalibus: nam etiam iure
veteri fiebant libelli de necessitate. l. li-
bellorum. ff. de accusat. Syluest.] Item

libello cōuentio-
nis inserunt, * ut
ex hac causa via-
tores, id est, execu-
tores, id est, execu-

secundo not. q.
quantitas certa
est in libello
cōprehēda,
vel res: & ita e-
iā in personali
actione debet

actor certificare reū: ut hic, & in auth.
de liti. s. ad excludendas. & ff. de rei.
vend. l. si in rem. s. & si vestimēta. Ter-
tio not. q. sportulæ, vel salaria, quæ
dabantur executoribus, id est, nuntiis,
qui faciunt homines repræsentari, &
alios qui faciūt huiusmodi citationes,
pro suis officiis, dabantur secundum
quantitatem petitam, ut hic dicit. Sed
hodie magis, secundum cōsuetudinem
vel longitudinē itineris: ut C. de episc.
& cler. auth. sed hodie. Et dicas, q. hic
dicitur ex hac causa, esse causatiuē,
non cōsecutiuē dictum. Sed istæ spor-
tulæ, quæ iudicibus dabantur, certæ
sunt, nec crescunt: licet quāritas petita
sit magna, nec decrescūt, licet sit parua:
ut in auth. de iud. s. ne autē. Item no-
ta, q. reus soluebat huiusmodi sportu-
las: ut hic, & C. de episc. & cle. auth. ge-
neraliter. sed actor ei restituebat, nisi
iusta causa eum vocasset, ut ff. de iud.
l. eum quē tenere. Item, not. adhuc q.
huiusmodi sportulæ quibusdam pro-
prie remittuntur, ut pauperibus: ut in
authen. de mand. princ. s. oportet à
quibusdam pauciores exigebantur, ut
à clericis: ut C. de episc. & cleric. l. cum
clericis. & in authen. ibi posita, sed
hodie. Aliis autem per priuilegium
principis viuentis remittuntur in to-
tum, vel pro parte: ut C. de fruc. & lit.
expens. l. fin. Sed quæro, si hæ personæ,
quæ habent priuilegium, scilicet de
non soluendo sportulas, sportulas solu-
unt, an habeant actionē in triplum?
Dicunt quidam quod sic: ne fauor no-
ceat eis: ut C. de legi. & constit. l. quod
fauore. Alij dicunt q. non, quasi suo iu-
ri, id est, priuilegio, stultè renuntiaue-
rint, cum volentes soluerūt, quod pos-
sunt: ut C. de pact. l. si quis in conscri-
bendo, quod verius est. Si autem inui-
di exacti sunt, in quadruplum contra
exactorem, vel executorem agitur: ut
infra eodem. s. quadrupli. Sed cum ho-
die caueatur de duplo restituendo: ut
in authen. de executo. s. j. viderur cor-

is/it
ut.

rigi quod hic dicitur. Vnde hodie nulla est actio in triplum: quod verum puto. Sed alij dicunt, si cautio est omissa, habet locum quod hic dicitur, alias habet locum authent. prædicta.

A. D. D. I. I. C.

Hæc communiter reprehenditur: quia ille §. j. in authent. de execu. & authent. libellum C. de lit. contest. loquuntur in diversis tit. & text. nostro. vide hic per dominum las. a Sportulari. Ideo sic dicuntur, quia in sportulis quibusdam obligationes huiusmodi ponebant. Est autem genus variis sportula, vel sporta.

N. A. Sportulatum patet igitur viatores, pro modo summe iudicio petite, sportulas, id est, honorarium sumere, modo maioris, modo minoris potuisse. Theophilus scribit dimidiatum aureum in centenos.

b Reus. Aliæ sportulæ quæ iudicibus præstabantur, ab utroque præstabantur: ut in authent. vi. iudi. sine quoquo supra. §. volumus. collatio. ij. Item, istæ sportulæ quæ dabantur executoribus, dabantur ante lit. contestata. id est, porrecto libello. istæ alij in contestatione causæ dabantur iudicibus: ut in authent. de exhib. §. sancimus. collatio. v. & de iud. §. ne autem. circa hoc labor. collatio. vj.

c Consequetur. Conditione ex hac lege Græca, ut subiicit: quæ erat in alio Codice, non autem est in eo, quem habemus. Et patitur actor hanc penam triplici, siue sine dolo, siue cum dolo in seruit. & sic causatiue vel consecutiue dicitur. Sed nonne etiam causam amittit? ut C. de plus petitioni. l. vnic. Sed certè ibi plus deliquit: quia in certamine negotij cautionem de petitis exegit, vnde grauius punitur, ut argum. ff. de offic. præsid. l. diuus.

d Codice. Quem non habemus.

e Ex lege condictitia. Lex quædam erat, quæ condictitia vocabatur, & sub se quasdam constitutiones habebat: ut hic, & infra eodem. §. item ex

lege condictitia. Accursius.

A. D. D. I. I. C. Horomanus docet legendum Condictitiam. in quarto casu. de condictitia mentio fit in l. si duo. §. Iulianus. ff. de iureiur. l. si quis

introduxit quæ in nostro Codice fulget, quam proculdubio certum est ex lege condictitia emanare.

¶ Ille §. summatus est cum §. omnes autem: & tamen in specie hoc dicit. Quatuor actiones hic positæ dantur ad quadruplum. Ange.

res. dediti. Prætor tibi actionem concedit; Quod meus causa, per quam quadringentos aureos à me reposces. Tertia, in hac specie, Volebam tibi molestiam exhiberi: si tibi calumniosè litem, aliquam molestiam intenderet. Actio in me parata est, per quam quadringenta cogar soluere. Quarta in hac specie, Executor litis cui decem debebas, expresit à te viginti. Actio quæ in illum datur quadruplum exiget id est, octoginta. Omnes autem quatuor actiones in hoc inter se consentiunt, quod simpliciter est, triplum verò duntaxat in pæne. Cornelius Vibulanus.

LIBELIVS IN ACTIONE.

in factum, quæ descendit ex edicto de calumniatoribus

¶ Hic tangitur de actio. in factum, quæ descendit ex edicto de calumniatoribus: & datur in quadruplum ad annum. post annum verò, perpetuò in simpliciter: ut ff. de calumnia. l. j. in prin. & habet locum contra ipsum, qui à me aliquid recipit, ut me calumniosè non vexet. Et idem si ab alio recipit, ut me calumniosè vexet: in utroque enim mihi datur actio contra eum ut ff. de calumnia. l. generaliter. §. si. Et in ea sic formabis

formabis libellum: Dico ego T. contra S, quod ipse accepit decem à M. meo. ut calumniosè me vexaret: unde proponendo contra ipsum actio. in factum. peto eundem in quadruplum, si in decem quæ acce-

* Incl.
sa ab.
fuit.

pit, & in triginta nomine poenæ mihi condemnari. Et erit causa in ista actio. quæ sufficit proponere, hæc scilicet, Quia decem à M. meo accepit, ut mihi faceret negotiū caluniosè. Si autē à te ipso accepit, ut te non vexaret calumniosè, sic forma libelli: Dico ego T. contra S, quod ipse accepit à me decem, ne me caluniosè vexaret & moueret mihi litem: unde proponendo actio. in factum contra ipsum, peto ipsum in quadruplum, scilicet in decem, quæ accepit à me, & in triginta nomine poenæ condemnari. Et erit in hac actione causalis, scilicet: Quia decem à me accepit, ne caluniosè contra me moueret negotium.

* a Furti. Facit supra de obli. quæ ex deli. nascunt. s. poenæ.
§ b Quod metus. scilicet actio, quæ ex contumacia fit in quadruplum: ut infra eodem s. item actio. & usque ad annum tantum, post annum in simplum: ut ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. s. j. Accursius.
§ c Deque ea pecunia: scilicet actio in factam de calumniatoribus annalis in quadruplum, & perpetua in simplum: ut ff. de calumnia. l. in princ. & s. j. quæ locum habet: si do alicui aliquid, ut caluniosè aliquem vexet. datur enim actio in factum ei, ob cuius mala data fuit, non autem danti. Item danti, quando dedit, ut sibi negotium per calumnia non fieret: ut hic, & ff. de calumnia. l. j. & l. generali-ter. s. fin.

§ d Negotium. scilicet malum.
§ e Lege condititia. De qua dic, ut supra eod. s. tripli. in fine. supra diximus.

§ f Condititia. De qua dic, ut supra eod. s. tripli. in fine. supra diximus.

§ g In quadruplum. Cuius quadrupli iure nouo triplum fisco, simpli damnum passio datur: ut in authentica, ut litigantes iurent in exordio litis. s. & hoc quoque: & petitur per conditionem ex hac lege, quam non habemus: cum non sit cautum quo genere actionis agamus. ut ff. de condit. ex lege. l. j.

§ h Constitutionis. Prædictæ, quam non habemus.
§ i Executoribus superior conditio in triplum, competit aduersus litigatorem: hæc verò in quadruplum, aduersus viatorem.
§ j Normam. id est, formam. certa enim erat forma in constitutione, quam non habemus.
§ k A reis. id est, conuentis.
§ l Sed furti quidem nec manifesti.
§ m A s v s Domi. imperat. quasi fci.

ADDITIONE Flotomanus ita emendat, Item, Ex lege Condititia (nempe actio) ex nostra constitutione oritur.

Theophilus enim, ἐν τῇ καὶ ὁ ἴξ λέγει καὶ δικτὶς, ἐν διατάξει, τοῦ ἡμιτέρου βασιλέως.

sto extorquentem sportulas, earum quadruplum restituere debere.

§ Itē ex lege condititia c. nostra constitutio oritur, in quadruplum s. condemnationem imponens iis executoribus litium, qui contra nostræ constitutionis h. normā i. a reis k quicquam exegerint.

percepti, cum sua causa restituat; vel intra annum quadruplum persoluat: Nam post annum datur in simplum l. i. q. d. quod met. caus.

Actio de calumnia, est actio in factum, quæ datur aduersus calumniatorem intra annum, in quadruplum eius quod ut calumniaretur accepit; post annum in simplum l. j. & pass. ff. de calumnia.

§ f Constitutio. Quam non habemus. Accurs.

§ g In quadruplum. Cuius quadrupli iure nouo triplum fisco, simpli damnum passio datur: ut in authentica, ut litigantes iurent in exordio litis. s. & hoc quoque: & petitur per conditionem ex hac lege, quam non habemus: cum non sit cautum quo genere actionis agamus. ut ff. de condit. ex lege. l. j.

§ h Constitutionis. Prædictæ, quam non habemus.

§ i Executoribus superior conditio in triplum, competit aduersus litigatorem: hæc verò in quadruplum, aduersus viatorem.

§ j Normam. id est, formam. certa enim erat forma in constitutione, quam non habemus.

§ k A reis. id est, conuentis.

§ l Sed furti quidem nec manifesti.

§ m A s v s Domi. imperat. quasi fci.

S s 4

N. A.

+ Lege condititia. Cum ex lege, nulla certa actionis formula cōcepta sit. l. j. ff. de cond. ex leg. Ceterum ad clariorem notitiā sequentiū, notandum est; Actionem quod metus causa est, se eam, quæ ei, qui vi metusve impulsus aliquid gessit, conceditur, aduersus eum qui lucrū ex eo percepit; ut quod

* Item
condititia ex
lege quæ
ex no-
stra.

N. A.

oblitus redit ad §. in duplum. ubi hæc tradi commodius poterant. Inter eas, inquit, actiones, quæ duplum exigunt, hoc interest, quod agens furri nec manifesti & serui corrupti, semper duplū exigit: siue reus

neget se debere, siue fateatur. Sed agens Aquiliana, & depositi in casibus tumultus, incendij, ruina, naufragij non perpetuò duplum consequitur: distinguendum enim. nā aut reus inficiatur, & tunc duplū exigitur: aut non negat, & tunc simplum tantummodo.

Quid autem ex legato Pietatis causa relicto? Aut legatarius fateatur se debere, prius quā conveniatur, tunc simplū duntaxat soluit: aut pernegat, vel (quid magis est) tandiu moratur, sustinetq; solutionē, dum conveniatur: &

tunc duplum consequimur.

^a a Omnimodo. De actione iurti constat, quod semper est in duplum: ut hic, & suprà de oblig. quæ ex delicto nascuntur. pœna autem. Item, de actione serui corrupti, nisi in casu, ut quando marito in uxorem datur, & e contra: ut hic, & ff. de seruo corrupto l. doli verbum. §. hæc actio. & l. final. Vel dic omnimodo, id est, siue negat, siue non: non autem in omni persona. Acc.

N.A. ^f Omnimodo siue reus confiteatur, siue inficiatur.

^h h Depositum. Alias est in litera de dolo depositi: & tunc dic actionem depositi propter dolum. Nam utraq; non potest habere locum simul, scilicet de dolo actio, & depositi: ut ff. de dolo. l. j. §. j. alias non est de dolo, & tunc plana est litera.

N.A. ⁱ Inficiatione prætor permittebat

actori, reum ad tribunal suum adducere, interrogare; & ex eius responsione, id est, vel affirmatione, vel inficiatione ius sumere. Mendacium autem dupli damnabatur. l. j. & pass.

ff. de interrogato. in iur. faci.

illæ, id est, damni iniuriæ * ex lege Aquilia, & interdū depositi ^b, inficiatione ^c duplicatur: in cōfitemtem autem in simplum. dantur. Sed illa ^d, quæ de iis competit, quæ relictis venerabilibus locis sunt, nō solum inficiatione ^e duplicatur, sed etiam si distulerit relictis solucione, usquequod iussu magistratum nostrorum ^f conveniatur. In cōfitemtem vero, & antē, quam ^g iussus magistratum cōveniatur, soluentem, simpli ci redditur.

iis quæ sunt re. ven. lo. duplicatur non solum, &c. Accurs.

^e e Inficiatione. Bene dicit, inficiatione: quia si confitentur, non tenentur, vel si iusiurandum detulerit actori quia exonerat eum à probatione. ff. de iureiur. l. cum qui Accus.

^f Et antequam nota, puniri primum moram hæredis: deinde, inficiationem.

^g Item actio &c. C.A.S.V. Nunquid nam est inter ceteras actiones differentia? In actione, inquit, Quod metus causa quiddam est ab aliis discrepans: nam in aliis simulacque reus in iudicium deductus est, effugere non potest, quin quadruplum exsoluat. Hæc verò singularem hanc habet naturam, quod is qui ea convenitur, facultatem habet usque ad sententiam rem reddendo pœnam evadendi. monitus ergo ac iussus à iudice, si rem per metum ablatam restituere.

^c c Duplicatur. s. si legitimis probationibus, non iure iurando cōvincantur: ut C. ad legem Aquil. l. contra. & ff. de iureiurand. l. cum qui.

A.D.D. I.T.I.C. Et sic probatio per iuramentum non censeatur legitima. Adde illā glo. in l. cum de indebito. in princ. in verb. legitimis. ff. de probatio. l. ason. vide eundē Ias.

^d d Sed illa. s. actio ex testamento. Et construe, sed illa actio. s. ex testamento, quæ. l. actio cōpetit de

^e e Sed illa. s. actio ex testamento. Et construe, sed illa actio. s. ex testamento, quæ. l. actio cōpetit de

ⁱ iniuria.

² 2562.

N.A.

restituatur, iudicio liberabitur, neque iudex eum quadrupli damnetur. C. V. b.

LIBELLVS IN ACTIONE Quod metus causa.

¶ Hic tangitur de actione, Quod metus causa, & illa datur contra eum, qui metum intulit, & contra quemlibet possessorum ut ff. quod met. cau. l. fin. cum exceptione. §. in hac act. In qua sic forma libelli. Dico ego Titius contra Sempronium, quod ipse detinet rem mihi per metum abla-

tam: unde proponendo actio. Quod metus causa, contra ipsum, peto eundem ad restitutionem rei mihi condemnari. Et tunc iudex condemnabit eum ad restitutionem rei: & si restituere non vult, petetur ab eo quadruplum, in quo quadruplo ipsa res continetur: ut ff. quod met. cau. l. si cum exceptione. §. hanc autem actio. & tunc forma hoc modo libellum: Dico ego Titius contra Sempronium, quod ipse rem mihi per metum ablata detinens, illam non vult restituere, licet sit super hoc condemnatus: unde proponendo contra ipsum actionem, Quod metus causa, peto ipsum in quadruplum, id est, ad rei restitutionem, & in triplum nomine poenae mihi condemnari. Et adverte, quod si vult restituere ante sententiam, liberabitur a poena tripli. ut in hoc §. item actio. Et erit causa in hac actione, quam proponere sufficit, hanc, scilicet, Unde cum per metum res ista sit mihi ablata, peto, &c. Et datur hanc actio usque ad annum tantum in quadruplum, post annum vero in simplum: ut ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. j. & ij.

¶ a Simul. Cautè ponit illud simul, id est, una cum eis de quibus alias dixit: ut supra eod. §. quadrupli.

N. A. ¶ Iudicis iussu. Actio quod metus causa, dicitur arbitraria; quia iudex sententiam pronunciat, arbitrari se rem restituendam: cui arbitrio, si reus pareat, absoluitur; sin minus, in quadruplum damnatur. d. l. 14. §. hanc actio. ff.

quod metus causa.

¶ b Restituitur. usque ad definitiuam sententiam. quod intellige de secunda sententia. Nam in actione. Quod metus causa, dux servatur sententia. Prima de restituenda re: alia de dando quadruplo, re computanda in eo: ut ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. hanc autem. [Adde, quod potest fieri condemnatio in una tantum sententia, hoc modo: Condemno te ad restituendam rem per metum ablata: & si intra certum tempus

¶ Itē actio de eo quod metus causa factum sit, à ceteris, de quibus simul loquuti sumus, eò differe, quod eius natura tacitè continetur: ut qui iudicis iussu ipsam rem auctori restituit^b, absoluitur^c quod in ceteris casibus^d non

non restitueris, condemno te ad quadruplum secundum Bartol. in d. §. hanc autem Sylvest.] Sed nunquid utraque est definitiva? Dic quod sic: quia utraque definit controuersiam: ut ff. de re iud. l. j. Alij esse dicunt admonitionem quandam primam sententiam: ut in authent. de hæredib. & falcid. §. si quis autem non. colum. j. & ex eo, quod per primam sententiam admonetur, & tandem expectatur, qui metum intulit, dicitur hanc actio arbitraria: ut infra eodem §. præterea.

¶ c Adde, quod dicitur definitiva, quia definit negotium, sed alio respectu potest dici potius executio prime sententiae, quam noua sententia definitiva, secundum Bartol. in l. Titia. vers. unde pro declaratione. ff. de accusat. Sylvest.

¶ d Absoluitur. scilicet à præstatione quadrupli.

¶ e In ceteris casibus. Qui enumerantur supra eodem §. quadrupli. Accurs.

¶ Actionum. Diuiditur in tres partes. Nam primò, ponit regulam generalem. Secundo in specie ponit, quæ sunt actiones bonæ fidei. Tertiò, quod licet olim esset dubitatio, tamen hodie clarum est, quod petitio hæreditatis est bonæ fidei. secunda ibi, bonæ fidei. Tertia ibi, Quamuis. Aretinus.

¶ A. V. S. Sequitur quinta diuisio, quæ essentialis est, id est, naturæ essentialisq; actionis attingit. Quædam ergo sunt bonæ fidei, quædam stricti iuris.

S f §

Bonæ fidei sunt, septemdecim, quæ hic, & s. proximo enumerantur. Sic autem, dicuntur forma loquendi valde præcisa, & decurrata. nã in quibus Prætores iudicem dantes adscribebāt. Quantum ex fide bo-

na dari oportebit, eas compendio sermonis turisculi postea Bonæ fidei appellarunt. & sanè in his præcipuè bona fides vertitur, atque dominatur: maximèque inspicitur, quid virum bonū facere deceat. Sed ex vno themate discito reliqua. Sempronius fructibus iam maturis emit fundum, eumque stipulatus est. Si agat ex stipulatu, quoniã de fructibus non est elocutus, fructus non venient. quòd si ex empto agat (quæ bonæ fidei est) etiam fructus emptori cedent. Videtur enim bonæ fidei convenire, ut fundum fructibus onustum emens, fructus quoque ipsos emere videatur. Corn. Vib.

Actio. Hæc est quinta divisio actionum. Sed quare actionum dicit, & non contractuum? Respon. quia generalius & plenius loquitur dicendo actionum, quàm contractuum. Accurs.

N.A. Bonæ fidei. Bonæ fidei actiones præcisè, forensi locutione dicebantur; per quas actor non certam summam petebat, sed hoc modo. Quantum tē mihi ex ea causa dare, facere oportet ex fide bona, aliquantum æquius, melius sit dari. Strictæ verò, siue stricti iuris actiones dicebantur, per quas certa summa restrictè petebatur, ut qui plus vno nummo petiisset, causa caderet. l. 7. ff. de negot. gest. l. 17. ff. de pos. l. 99. ff. de verb. oblig.

Actio æstimatoria est, quæ datur adversus eum, qui rem æstimatā accepit; ut vel ius venditæ pretium, vel eam ipsam restituat. l. 1. ff. de æstimatorio.

Hæreditatis petitio, est, actio in rem mixta, per quam is qui se solum esse hæredem cõendit, ab eo qui possidet id quod possidet, aut quod pro hæreditatis occasione adeptus est, restitui sibi postulat. l. 1. & pass. ff. de hæred. petit.

Actio rei uxoris est, per quā soluto matrimonio ñs a marito, eiusve hærede, repetitur. l. vn. C. de rei uxoris act.

2 Bonæ fidei sunt hæ. scilicet xvij, actiones, quæ enumerantur in hoc s. & seq. bonæ fidei sunt, aliz autem omnes sunt stricti iuris. Nam quæcunque hic non inveniunt, stricti iuris eam iudicabo: quia posito vno de contrariis, & omnia alia intelligenda sunt, ut seprà de his qui sunt vel iure iur. sunt. s. videamus. [Adde hoc falsum in actionibus contrariis, quatenus possit dici satis comprehendere, cum magis specificatur de directis, quàm de contrariis. Syl.] Sed quare magis hæ dicuntur bonæ fidei, quàm aliz: nunquid ideo quia possit esse mala fides in aliis? Resp. non: quia in omni contractu debet bona fides intervenire: ut C. de actio. & oblig. bonam fidem. Imò si interveniat dolus in contractu bonæ fidei, qui det causam contractui, non valet ipso iure: ut ff. de dol. l. & eleganter in prin. Sed in contractu stricti iuris, purgatur per actionem, vel per exceptionem doli: ut C. de inuti. stipul. l. dolo. Si verò incidit in contractum bonæ fidei, purgatur per actionem ex eo contractu: ut ff. de actio. empt. & vend. l. Iulianus. s. si venditor. Sed in stricti iuris de dolo agitur, vel excipitur, ut dictum est: ut ff. de dol. l. & eleganter. s. nō solum. & ff. de verb. oblig. l. si quis cum aliter. [Hæc opinio communis est, quamvis contrarium teneant ultramontani. Syl.] Cum ergo dolus ubique puniatur, vel mala fides: ad quid bonæ fidei istæ dicuntur? Resp. aliz stricti iuris dicuntur: quia non venit in eis, nisi quod strictè exigit natura actionis. Vnde nō veniunt vsuræ ex mora in contractibus stricti iuris: ut ff. de negotiis gestis. l. quia tantundem. & C. de vsur. l. iij. & de conditione indebi. l. j. sed in contractibus bonæ fidei sic, ut ff. de actionibus empti & venditi. l. Iulianus. s. ex vendito. & ff. de vsur. l. mora. s. in bonæ fidei. [Adde, quòd hæc glo. non respondet ad propositum: dubitat enim quare hæ actiones hic enumeratz dicantur magis bonæ fidei, quàm aliz, & non tur aliz dicantur stricti iuris, secundum Ias. hic Syl.] Item, in actionibus

hic enumeratam non inveniatis, stricti iuris iudicabo.

Actio. Autem quædam bonæ fidei sunt quædam stricti iuris. Bonæ fidei sunt hæ: ex empto, vendito, locato, conducto,

stricti

stricti iuris fructus non veniunt ex mora, si petam quod non fuit meum, nisi à tempore litis contestata: tunc enim incipiunt venire fructus ex mora. Sed si petam quod aliquando fuit meum, veniunt fructus ex mora: secus negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio b, tutelæ c, cōmodati, pignoratitia d, familiæ er-

stricti iuris fructus non veniunt ex mora, si petam quod non fuit meum, nisi à tempore litis contestata: tunc enim incipiunt venire fructus ex mora. Sed si petam quod aliquando fuit meum, veniunt fructus ex mora: secus negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio b, tutelæ c, cōmodati, pignoratitia d, familiæ er-

Adde, quod hanc gl. communiter reprobat, ut per Ias. hic. Syl.] Ita ergo omnia, quæ vicem obtinent accessionum, non veniunt in contractibus stricti iuris, nisi ut dictum est. Nec obstat, quod veniunt ista in arbitrariis: quæ sunt stricti iuris. quia iudicis officio veniunt, non iure actionis: ut j. cod. §. preterea. & §. sed ille. in fi. Sed in bonæ fidei iure actionis veniunt, præter usuram, quæ venit ex mora officio iudicis. C. de depo. l. iij. & ff. de neg. gest. l. quia tantundem. Item in bonæ fidei iudiciis veniunt ea, de quibus nec actum, nec cogitatum est, ut rura, cæsa, & similia: ut ff. de act. empr. l. fundi. §. si rura. & C. de actio. empr. & vend. per totum. Item ex hoc §. nota quandam differentiam circa compensationem, quam dicit ut j. cod. §. in bonæ fidei. patet ergo quod exuberantius & pinguius iudex officium suum ad ea quæ bonæ fidei sunt extendit, quam in contractibus stricti iuris. & facit supra de oblig. quæ ex consensu. in fin. & ideo dicuntur bonæ fidei, & aliæ stricti iuris. [Adde Ias. in l. j. C. de iudic. ubi late disputat de veritate huius glo. quæ communiter damnatur secundum Alex. in l. si marito. §. si. ff. sol. matrim. Syl.] Vnde de talibus dantur tales versus:

*Empti, conducti, mandati, depositique.
Pignori, ciscunde, communi, pro socioque.
Dotis & hereditatis, tutela, commoda, gestor.
Prescriptis verbis: si mutati, siue licentur,
Ista bonæ fidei sunt, stricti cetera iuris.*

AD D I T I O Vide glo. serè similem in c. cum venerabilis. extra de except. : 2 Depositi. Hanc actionem dicunt quidam esse stricti iuris in quatuor ca-

sibus quæ enumerantur. ff. depo. l. j. §. j. Sed Ioan. contra. Et datur in duplum contra eum, qui depositum suscepit, de eo, quod dolo fecit, sed in heredem defuncti, ex dolo defuncti, datur in simpli: sed heredes ex dolo suo tenetur in duplum: ut in d. §. j. aliàs semper tenetur in simpli qui depositum suscepit. Et est ratio, quare plus puniatur in prædictis quatuor casibus, qui enumerantur ff. depo. l. j. §. j. quia gravius est fidem fallere ei, qui ex necessitate deponit, quam qui ex voluntate: ut d. l. j. ff. depo. §. meritis. Sed nunquid in his casibus est bonæ fidei? Dicunt quidam quod non arg. ff. de precar. l. j. Nos contra, & dicimus quod sit bonæ fidei. nam cum lex non distinguat, nec nos distinguere debemus.

1 Hæc glo. communiter approbatur per doct. hic. Sylvest.

2 Pro socio. Quæ est utrinque directa ab utraque parte: ut infra de pœn. teme. litig. §. ex quibusdam.

3 Tutelæ. Sed cum ista tam contrariæ quàm directæ inveniuntur, numquid omnes sunt bonæ fidei? Resp. sic in dubio, cum favor sit extendendus, ut ff. de lib. & post. l. cum quidam.

4 Adde, quod glo. communis est, sed alia melior, ratio allegari potest, scilicet quia in iudiciis servanda est æqualitas. l. si cum dies. §. pen. ff. de arb. Syl. AD D I T I O. Not. quod actio tutelæ est bonæ fidei. & idē dicas in actione pro tutela directa & contraria: ut pnta in eo, qui gessit ut tutor, cum non esset ut not. Bart. Dyn. & Bald. in l. j. §. pro tutore. ff. cod. de eo, qui pro tuto. vel cura. neg. gessit. Ang.

5 d Pignoratitia. Tam directa, quæ debitori datur soluto debito: ut supra quib. mod. re contrah. obl. §. fin. quàm contraria, quæ datur creditori: ut ff. de pign. actio. l. tutor. §. contrarium.

AD D I T I O. Quæ pignoratitia datur debitori contra creditorem ad repetendum pignus traditum, & nascitur tempore solutionis vel satisfactionis crediti quomodoque de voluntate ipsius creditoris facta: ut l. si rem. §. omnis. & ibi gloss. Bart. & doct. ff. de pign. actio. licet nascatur ex contractu dudum facto & inito: ut supra quib. mod. re contrahi. oblig. §. fin. secundum Angel.

Actio pignoratitia est duplex.

7 a Fami

Amo 1 a Familiz eriscundz. Quz inter
omni cohæredes datur: vt ff. famil. erisc. l.
lini. ij. & suprâ de oblig. quz ex quasi con-
tundo. tract. s. idem iuris.

Alia b Comuni diuidundo. Quz datur
inter inter eos, qui
quis habent rē com-
quis munem cum so-
hili cietate, vel sine,
quis vt diuidatur: vt
 suprâ de oblig. quz ex quasi
 contract. s. item si inter aliquos. & not.
 suprâ eodem. s. quædam. Sed quid de
 actione finium regundorum? Respon.
 quidam: idem propter similitudinem
 quam habet cum his duabus: vt suprâ
 eodem s. quædam actiones. Sed con-
 trâ dico: cum hic de ea nō inueniam.
 & potest esse ratio, quare secus sit in
 ista, quàm in aliis duabus: quia in ista
 id quod purè est meum, potest alteri
 adiudicari: vt ff. fin. regun. l. ij. in fin.
 sed in aliis duabus communis res non
 propria adiudicatur: vt infrâ de offic.
 iud. s. fin.

Alia c Adde, quòd melior est ratio: quia
res rei in familiz eriscundz & comuni di-
quis uidundo iudicio, est quædam tacita
pericu. societas, de qua dirimenda tractatur.
quis Vnde sicut actio pro socio, cuius na-
 turam hæ actiones sequi videntur, est
 bonæ fidei: ita debent esse illæ duæ
 participantibus de natura eiusdem: quæ
 ratio cessat in iudicio finium regun-
 dorum. Syluest.

Alia d De æstimatione. Vt si tibi rem meam
res rei do, & æstimo tibi eam decem, vt aut
quis rem, aut decem reddas: si verò plus
pericu. vendas, tuum sit. & est tunc pericu-
quis lum accipientis indistinctè: vt hic, &
 ff. de æsti. act. l. j. in fin. Si verò sic dixi,
 rem aut æstimationem reddas, tunc
 distinguitur, quis rogauerit: virum
 ego te de vendendo, an tu me de traden-
 do, vt sit periculum rogantis: vt ff. de
 præscriptis verbis. lege si gratuitum.
 s. primo.

Alia e Et ea. scilicet actio præscriptis
res rei verbis.

Alia f Ex permutatione. Quz nascitur
res rei re demum ab altera parte secuta: & tūc
quis nō ex traditione rei, sed ex pacto du-
pericu. dum appposito, scilicet nascitur: vt C. de
quis rer. permur. l. ex placito. Sed cum istis
 duobus casibus sit bonæ fidei: quæro,
 vbi stricti iuris erit? Respon. vbi datur
 ex pacto incontinenti appposito, quod
 euenit: vt ff. de pact. l. iuris gentium. s.
 sed cum nulla. & s. quinimo. & est. ra-

tio: quia non inuenio, quòd sit bonæ
 fidei, nisi in duobus casibus. Item in
 contractibus tribus innominatis: do,
 vt facias. facio, vt facias: & in tertio,
 de quo diximus, do, vt des: quod est
 permutatio. In
 to e proponitur, & primis enim
 ca d, quæ ex per- duobus præscri-
 mutatione e com- ptis verbis actio
 petit, & heredita- est stricti iuris,
 sed in tertio est
 bonæ fidei: vt

hic dicitur. In quarto contractu inno-
 minato, scilicet facio, vt des, de dolo
 agitur non præscriptis verbis, vt ff. de
 præscriptis verb. l. naturalis. s. quòd si
 faciam, vt des. Item, in omni contractu
 vbi est incertum de nomine actionis,
 habet locum hæ actio: & est stricti
 iuris: vt ff. de præscriptis verbis. l. ij.
 iij. & iiij. Sed quid de actione in fa-
 ctum, nunquid est bonæ fidei? Respon.
 quatuor sunt genera actionis huius in
 factum primo, vt deur ex omni edi-
 cto, vel interdicto Prætoris: vbi non
 dedit prætor certum actionis nomen:
 vt infrâ de interd. s. fin. & ff. nau. cau.
 stab. l. & ita. s. ait Prætor. in gl. ex edi-
 cto. Secundo, vbi datur in subsidium
 legis Aquiliæ: vt suprâ de leg. Aquil. s.
 fin. Tertio, vt detur vbiunque præ-
 scriptis verbis actio datur: & tunc ea-
 dem est, quòd actio præscriptis: vt ff.
 de præscriptis verbis. l. j. in fin. Item,
 quarto dicitur in factum: quæ est ex
 variis figuris causarum: vt C. de sacro-
 sanct. eccles. l. sancimus. j. s. sin autem.
 quod quantum genus nō potest sub re-
 gula comprehendere, sicut nec mora: vt
 ff. de usur. l. mora in princip. Nunquid
 ergo in stricti iuris semper? Respond.
 sic, cum nō inueniam quòd bonæ fidei
 sit. Sed quidam dicunt, quòd in tertio
 casu, vbi loco præscriptis verbis da-
 tur, quæ competeret ex permutatione
 vel æstimatione, sit bonæ fidei: quod
 est falsum: quia in omni contractu vbi
 certum debetur, habet locum certi co-
 dictionis. vt ff. si cert. pet. l. certi condi-
 ctio. & tamen nemo dicit aliquā con-
 dictionem esse bonæ fidei. Item, quod
 de actione præscriptis verbis, quæ pro
 precario datur? Dicunt quidam quòd
 bonæ fidei est: vt ff. de precar. l. ij. s.
 hoc interdictum. Sed contrâ dico: quia
 non inuenitur, quòd sit bonæ fidei: vt
 ff. de precar. l. ij. s. hoc interdictum.
 Accurs.

A 13 13 17 10. Nisi tale pactū sit æsti-
 matio, vel permutatio: vt quia ab vtra-
 que

que parte sit species certa præstanda. quia tunc talis actio præscriptis verbis est bonæ fidei. Ias.

¶ a Hereditatis petitio. Quæ datur contra possidentem pro hærede, vel pro possessore: ut ff.

de pet. hære. l. regulariter, & l. seq. & l. qui interrogatus.

¶ b Vsq; adhuc. id est, vsque ad tempora huius legis, vel nostræ constitutionis, de qua statim memoriam facit.

¶ c Constitutio. ut C. de pet. hære. l. fin. in fin.

¶ Fuerat antea.

C. de v. s. Di-

uortio facto in-

ter Tullium, &

Terentiam, da-

batur olim a-

ctio rei vxoris,

id est, dotis re-

petendæ nomi-

ne, quæ bonæ

fidei erat: nunc

datur ex stipu-

latu iurum: quæ

Imper. bonæ fi-

dei esse voluit.

quomodo? Si

viri culpa (in-

quit Boetius) di-

uortium factum

est, æquius me-

lius est nihil apud virum remanere: si

mulieris est culpa æquius melius est

sextans retineri. Prætor ergo dans hæc

actionem, non præscribit summam at-

que pecuniam iudici, veluti, Si patet

centum deberi: sed hoc dicit, Quan-

tum æquius melius tibi videbitur dam-

nandum maritum, tanti cum damnato.

Cætera inculcat Imper. extra rem. de-

buit enim cur bonæ fidei esset, osten-

dere: non ista obicere, quæ alio per-

tinent. Sed nihil fingi potest nostris li-

bris confusus, neque perturbatus.

Corn. Vib.

¶ Not. quod olim dabantur ad dotes

exigendas duæ actiones: una quæ di-

cebatur rei vxoris: altera ex stipula-

tu, quando stipulatio intercedebat.

Item, quod actio ex stipulatu propter

ea, quia subrogatur in locum actionis

rei vxoris, effecta est, quo ad dotem

exigendam bonæ fidei. Item, quod actio

dotis habet privilegium tacitæ hypo-

thecæ: quia bona mariti sunt tacite

obligata pro restitutione dotis: quod

etiam intelligas

esse & è conuer-

so: ut etiã ma-

ritus habeat ta-

citam hypothe-

cam in bonis v-

xoris pro con-

secutione dotis.

l. j. & j. C. de rei

vxo. actio. Item,

quod mulier ha-

bet non solum

privilegium ta-

citæ hypothe-

cæ, sed præla-

tionis, ut scili-

cet præferatur

cunctis credito-

ribus antiquio-

ribus mariti. Itẽ,

q̃ privilegium

tacitæ hypothe-

cæ est indultum

actioni, nõ mu-

lieri. Syl.

¶ d Rei vxoris

actio. Nomen

erat actionis. vel

dic quod factu

denotat. i. rem

ipsam: vel quia

pro re vxoris

comperebat so-

luto matrimo-

nio.

¶ e Ex stipulatu. Quæ similiter pro

dote datur.

¶ Ex stipulatu. Antiquo iure, vxore, Na.

ciusque patre mortuis, dos penes ma-

ritum manebat l. 32. ff. de usurpa. Iusti-

nianus autem vxoris hæredibus, etiam

extraneis, actionem ex stipulatu dotis

concessit: quamvis stipulatio nulla in-

teruenerit. d. l. vnic. C. de rei vxor. act.

¶ f Translulerimus, ut C. de rei vxor.

actio l. unica. in prin. & competit hæc

actio ex stipulatu, siue marito. ut ei

dos detur: siue vxori vel patri eius, ut

restituatur. [Aduerte, ne te decipiat

hæc glo. dñ vult quod hæc tacita actio

ex stipulatu subaudita ab Imperatore

competat etiam patri: quia si intelli-

gas de illi actione ex stipulatu, est co-

munis patri & filii: quæ glo. bene pro-

cedit. Sed si intelligas de actione ex

stipu

rei vxoris, effecta est, quo ad dotem exigendam bonæ fidei. Item, quod actio dotis habet privilegium tacitæ hypothe- cæ: quia bona mariti sunt tacite obligata pro restitutione dotis: quod

etiam intelligas esse & è conuer- so: ut etiã ma- ritus habeat ta- citam hypothe- cam in bonis v- xoris pro con- secutione dotis. l. j. & j. C. de rei vxo. actio. Item, quod mulier ha- bet non solum privilegium ta- citæ hypothe- cæ, sed præla- tionis, ut scili- cet præferatur cunctis credito- ribus antiquio- ribus mariti. Itẽ, q̃ privilegium tacitæ hypothe- cæ est indultum actioni, nõ mu- lieri. Syl.

¶ d Rei vxoris actio. Nomen erat actionis. vel dic quod factu denotat. i. rem ipsam: vel quia pro re vxoris comperebat so- luto matrimo- nio.

¶ e Ex stipulatu. Quæ similiter pro dote datur.

¶ Ex stipulatu. Antiquo iure, vxore, Na.

ciusque patre mortuis, dos penes ma-

ritum manebat l. 32. ff. de usurpa. Iusti-

nianus autem vxoris hæredibus, etiam

extraneis, actionem ex stipulatu dotis

concessit: quamvis stipulatio nulla in-

teruenerit. d. l. vnic. C. de rei vxor. act.

¶ f Translulerimus, ut C. de rei vxor.

actio l. unica. in prin. & competit hæc

actio ex stipulatu, siue marito. ut ei

dos detur: siue vxori vel patri eius, ut

restituatur. [Aduerte, ne te decipiat

hæc glo. dñ vult quod hæc tacita actio

ex stipulatu subaudita ab Imperatore

competat etiam patri: quia si intelli-

gas de illi actione ex stipulatu, est co-

munis patri & filii: quæ glo. bene pro-

cedit. Sed si intelligas de actione ex

stipu

abst.

Actio ex stipulatu pro dote est petitio marito ex vxore

actio- ne

actio

stipulatu, quæ competere patri particulariter, glo. esset falsa: quia quamvis omnes alij etiam extranei habeant hanc actionem subauditâ: tamen pater non habet specialiter, nisi sibi eam specialiter stipulando

quæ fuerit, text. est in l. auiâ. & ibi gloss. notab. C. de iur. dot. & ratio vera est: quia cum patri prouiderit lex de actione ex stipulatu præ-

sumpta communi patri & filio, non expediebat ulterius eidem prouidere: quod non est in matre, auiâ, vel extraneo: quod not. Syluest. Et sine uiliter fuerit interposita stipulatio, siue non: tamen semper creditur tacite, & uiliter interuenire: ut C. de rei vxor. act. §. j. [Declaratu, quod si stipulatio interuenit, verè, tunc etiam verè agitur ex stipulatu: si dubitatur an interuenierit, tunc datur præsumpta actio ex stipulatu: intelligas præsumpta præsumptione iuris, & de iure: si verò certum sit eam non interuenisse, actio ex stipulatu ficta datur: quia lex fingit interuenisse. Syluest.] Nam & aliâs intelligitur stipulatio tacita, ubi non est: ut ff. de adopti. l. his verbis. & ff. si cui plus quam per legem Falcid. l. nisi. §. item sciendum.

¶ Alios casus in quibus fingitur à iure stipulatio, ponit gloss. in verb. subsecuta. in d. l. viij. in princ. Bartol. in l. j. in princ. in j. oppositio. ff. de verb. obli. Syluest.

¶ a Meruit. scilicet, actio ex stipul. ut hic, & C. de rei vxor. & act. l. vnic. §. sed & si non ignoramus, aliâs enim stricti iuris est: cum non inueniatur, quod sit bonæ fidei, ut supra eod. §. actionum.

¶ b Tacitam. scilicet actionem hypothecariam.

N. A. Tacitam. Notanda duo dotis privilegia, primum; ut mariti bona, tacite pro eius repetitione obligata intelligantur. l. 30. C. de iur. dot. Alterum, ut mulier creditoribus omnibus, quamvis antiquioribus præferatur l. x. & l. vii. C. qui portio. in pign.

¶ c Ei. scilicet actioni ex stipulatu, vel mulieri.

ADDITIO. Quod verum intellige, quantum ad privilegium tacite hypothecæ: secus quo ad privilegium prælationis: quia competit mulieri: & est

effectus, quia tunc est personale, & non transit ad alium, nisi ad filium: ut hic in glo. fin. secus in primo casu, ut hic per doctores.

¶ d Hypothecam. scilicet, ex utraque parte, siue ex parte mulieris ad repetendam dotem: siue ex parte viri ad petendam eam. Semper enim sunt ibi tacite hypothecæ: ut C. de rei vxor. actio.

lege vnic. §. primo.

¶ e Creditoribus. Sed nunquid omnibus indistincte? Resp. secundum M. sic, siue primi habeant pignus expressum: siue non. Sed hæc opinio non valet, quia lex distinguit, ut C. de iur. dot. l. vbi. Item, fiscus & mulier pari passu ambulant: ut C. de pri. fis. l. quamvis. & fiscus non præfertur habentibus expressam: ut ff. qui pot. in pign. hab. l. si pignus. ergo nec mulier. Secunda est opin. ut distinguatur inter pignus, scilicet traditum, & hypothecam, scilicet, non traditam: ut primo casu non præferatur mulier, secundo sic: ut arg. ff. quib. mod. pign. rati. contra. l. penul. Sed & hanc reprobo, per id quod est supra eod. §. inter pignus. Tertia est opin. secundum B. & Ioan. & AZO. ut habentibus tacitam hypothecam præferatur, non autem habentibus expressam. Lex enim suum privilegium, quod, dederat primis, eis adimere præsumitur propter mulierem, non autem id privilegium, quod quis sibi aduenisset: & hoc cautè probatur, per verba l. C. qui pot. in pign. hab. l. fin. ibi, licet anterioris temporis privilegio sint valati, &c. Accurs.

¶ Hæc vltima opinio communis est, dicunt doctores. hic, & in l. assiduus. C. qui potior. in pign. hab. & Bald. nouel. in tract. dotium. in princ. x. par. vbi dicit, quod hæc tertia opinio est communis: quamvis alij etiam sustineri possint. Syluest.

¶ f Cum ipsa. Vis facienda est in eo, quod dicit ipsa. Nam alius non admittitur ad tale privilegium agens pro dote, etiam hæres mulieris: ut C. de priui. do. l. vni. nisi sit de suis hæredibus. i. de filiis & aliis descendētib. mulieris: ut C. qui pot. in pign. hab. l. fin. in fin. Sed nunquid procuratori mulieris datur hoc privilegium? Respon. sic. ut ff. sol. inatrim.

Dotem petens mulier, an præferatur omnibus creditoribus.

Mulier hæres in petitione dotis non potest sur privilegio mulieris.

matrim. lege alia. & ff. de prochu. l. minor. §. quoniam. Item, quod hic dicit de dote sua, ideo dicit: quia aliud est in donatione propter nuptias. Nam in ea non habet privilegium: ut C. qui pot. in pign. hab. l.

fin. in fin. Sed

quando mulier potest experiri de dote? Respō.

solut. matrimo-

onio, non

prius: nisi ma-

ritus ad inopiam

vergat, ut C. de

in. dot. l. vbi. &

ff. soluto matrimo-

onio. l. si con-

stante. in princ.

& hoc siue ipsa

dederit dotem,

siue alius extra-

neus, qui tamen

non fuit pactus

de ea sibi red-

denda: quo casu

sibi non mulie-

ri daretur, ut C. de rei vxor. actio. §.

accedit. Si autem pater mulieris dederit dotem, patri actio, & filii simul dabitur: imò aliquantulum habet plus pater qui agit, & filia semper creditur consentire, nisi habeat iustam causam contradicendi, & contradicat: ut ff. solut. matrimo. l. ij. §. fin. & l. non solum.

& hanc dotem integram debet servare pater pro filia. [Intellige in dote data, non in simpliciter promissa, secundum Angel. hic. de quo vide gloss. in authent. quamvis. in glo. j. versic. deminuer. C. de rei vxor. actione. Syl.]

Nisi clade, id est tempestate, vel vi patrimonium suum fuerit deminutum: ut in authent. de aequal. dotis. §. quia verò omnia. Sed nunquid patri hoc privilegium dabitur? Videtur quod non: quia sua actione agit: ut ff. solut. matrimo. l. ij. §. voluntate. E contra, quod sic, videtur quia per hoc filia providetur, cum pater hanc reservare cogatur filia, ut dictum est. & hoc verum puto: ut hic dicitur cuius providentia, &c.

§ a Solius, scilicet mulieris,

§ b Hoc induximus. scilicet, ut aliis preferatur.

In bonæ. Dividitur in tres partes.

Primò, qualiter compensatio fit in bonæ fidei iudic.

Secundò, qualiter alim & hodie fit in stricti iuris. Ter-

tur: cuius solius a providentia hoc induximus b.

¶ Quæ olim inter

bonæ fidei iudic. & stricti iuris quæ compensationes

fiat, differentia

(ut scilicet in illis

ipso iure in his

opposita debet ex-

ceptione fieri: & compensatione) hodie

sublata est: hoc

igitur iure ven-

imur, ut quibuscun-

quod, facit quidam exceptionem. Secunda ibi, sed & in stricti iuris. Tertia ibi, excepta.

C A § V §. Hic §. luculenter exponit naturam omnium actionum bonæ fidei

que actionibus ob

licetur compensa-

tionem, statim in-

te iudic. aut peri-

mit, & tunc minor:

excepta de positi

actione, quæ in illa

compensationis ex-

ceptione tollitur.

¶ In bonæ fidei

ante iudiciis libe-

ra potestas permit-

ti videtur iudici

ex bono, & æquo

æstimandi, quantum

ei dedit te damnandi, nisi si pateret te

michi centum debere. At in actionibus

in quibus adscribebat, quantum ex fide

bona dari oportebat: liberam facultatem

iudici permittebat ex bono & æquo

iudicandi: adeò, ut si centum peterem,

ac mihi decem tantum deberentur, iudex bonæ fidei possit te in decem dam-

nare. Item viginti debebas, sed ego vicissim quatuor tibi debebam, iudex poterit compensatione facta te in sexdecim damnare. Nunquid ergo in strictis actionibus id poterit? nequaquam.

Imper. tamen lege iussit, ut si aperte, ac liquidæ sint compensationes, etiam

strictæ actiones minuantur, excepta de positi actione. Corn. Vib.

¶ Nota primò, differentiam antiquam,

quæ erat inter actiones bonæ fidei, & stricti iuris. Item, quod hodie corre-

cta est hæc differentia. Item, quod illa

verba, iure aperto, important, id est,

vbi sumus in quantitatibus liquidis.

Item, quod in quibuscunque actionibus, etiam in officio iudicis, imò in

persecutione fideicommissi datur compensatio. Item, quod in actione de positi non datur. Item, quod illa ver-

ba, libera potestas, restringuntur ad ea, quæ ex bono & æquo procedunt.

Item, quod illud verbum, iudicis,

importat, id est actionibus. Sylvest. Allobrand.

¶ a Resti

2 Restitui. Largè accipe: siue pro dando, siue pro restituendo: vt ff. de verb. signif. l. verbum reddendi. & hoc intelligas siue in vsuris ex mora, vt ff. de vsur. l. mora. §. in bonæ fidei. siue in interesse agen-

tis: vt supra de oblig. ex consensu. Accurs.

N.A. - Restitui. Quia neq; actor certam rem, aut summam petit, neq; iudex certæ rei, aut summæ adstrictus est. l. vij. ff. de negot. gest.

3 b In quo. f. officio iudicis.

4 c Præstare. f. reo.

5 d Eo compensato. scilicet opposita exceptione compensationis tantum.

N.A. 1 Condemnari. Nam vt ceteræ exceptiones, sic etiam compensationes insunt bonæ fidei iudicio. l. 18. §. vltim. ff. commod.

2 e Doli mali exceptione. Quæ exceptio ideo datur: quia dolo facit, qui petit quod restitutus est, vt ff. de excep. doli. l. dolo. [Adde quod ratio compensationis est: quia melius est non soluere, quàm solum repetere: quam ponit textus in l. iij. ff. de compensat. Syl.] Et ita not. quantum ad effectum nulla est differentia, sed quantum ad verba, vel rigorem iuris sic.

3 f Constitutio. vt C. de compensa. l. fi.

4 g Iure aperto, id est vni quantitas hincinde debetur. Nam speciei ad speciem, vel speciei ad quantitatem, vel quantitatis ad quantitatem (si est quantitas, vt species) nõ fit compensatio: quia non patet iure aperto: vt ff. de pign. act. l. si conuenerit. j. resp. & ff. de cond. indeb. l. si nõ sortem. §. si centum. & de impen. in rebus do. fact. l. quod dicitur. & l. fin. & ff. de pec. l. si creditor. §. j. [Quia materia est satis lata, & necessarium est eam videre apud doct. hic ideo has generales regulas tene: limitationes verò & extensiones vide per doct. hic. Syl.] Sed nõne statim hic subiicit, quod actioni in rem potest obici compensatio? ergo videtur fieri de specie ad quantitatem. Sed dic quod fit in rei vindicatione, quando, re non restituta, iuratur in litem, vel in veram æstimationem: vt ff. de rei

vendi. l. qui restituere. [Cum hac glo. transeunt doct. hic: sed vide glo. clarius respondentem in l. fin. in glo. j. C. de compensat. Syl.] Item, quid si hinc inde debitum est in genere, vt debeo

tibi hominem,

& tu mihi hominem? Respon-

det. fit compen-

satio: vt ff. si

pars hæred. per.

l. j. §. ite si cum

me. & ff. de hæ-

redi. instit. l. qui

non militabat.

j. respons. & ff.

de leg. ij. l. vnũ

ex familia. §. sed

si vno. [Hæc o-

pinio commu-

nis est, quando

genera hinc in-

de debita sunt simpliciter: quia debentur paris æstimationis. Syluest. Item, quid, si ab vna parte debitum est confessum, ab altera negatum? Responderet, non patet aperto iure, vnde non fit compensatio: vt C. de compens. l. si. §. penult.

A D D I T O. Nisi tale debitum non confessum posset de proximo liquidari: vt d. l. fin. C. de compensa. quando autem oppositio compensationis requirat altiore indaginem, & quantum tempus detur ad probandum, vide hic per doct.

5 h Vt actiones. Accusatiui casus. Est enim sensus, vt compensationes minuant actiones.

6 i Ipso iure. Adeò, vt dixerint quidam nõ esse necesse voce hominis op-

poni compensationem, vt hic. Sed cer-

tè imò est necessarium, vt opponatur,

quod probo tribus rationibus. Nam

fideiussor cõuentus eligit, vt vel quod

sibi vel quod reo debetur, compenset,

quæ electio sibi non daretur, si ius

compensaret: vt ff. de compensat. l. si

quid. Item & reus cõuentus eligit in

quam causam compenset, si debeat ex

pluribus causis: vt ff. de compensa. l.

quod Iabeo. Item lex dicit eum malè

agere, cui obici potest compensatio: vt ff. de compensa. l. verum. §. sicut. sed qui malè agit, habet actionem, sed eli-

ditur exceptione: vt ff. quãdo di. vsu-

fruct. leg. ced. l. j. in fin. Sed secundum

hanc opin. quid adicitur in actione

stricti iuris ad id, quod erat olim? Re-

Compensatio fit ipso iure, sed debet opponi

Compensatio in quibus rebus fit.

hatur exceptio, per quam non extinguantur actiones ipsi iure, sed nunc etiam compensationis exceptio opponitur, per quam ipso iure hinc inde actio extinguatur: ut hic, & infra. eod.

s. pen. & nihilominus doli, cum generalis sit: ut ff. de exc. dol. l. ij. generaliter.

N.A. 7 Ipso iure, id est, etiam non opposita exceptione.

Arbitraria actio dicitur, partim respectu actoris; quia non restricta, certam rem aut quantitatem petit, sicut in strictis iudiciis: sed etiam si si quam, nomine tamen litis estimationem, iudicis arbitrio, æquitateque permittit. l. 8. ff. de eo quod. cer. lo. hac formula. Quantum æquius melius sit dari, quicquid te mihi ex illa causa, ex æquo, & hono. dar. fac. oportet. Natura enim arbitrariorum inest bonæ fidei iudiciis l. 7. ff. de eo qui cer. loc. partim respectu iudicis: quia iudex primum pronunciat, se arbitrari tantum esse dandum, aut præstandum: deinde si reus non pareat, eum condemnet, l. 68. ff. de rei vindic. Denique tanta iudicis potestas est, ut non modo reum minoris, condemnare possit, verum etiam absolvere l. 4. §. j. ff. eod. in strictis iudiciis, & actor, & iudex ad certam quantitatem adstricti sunt: nec iudex eam vel augere, vel minuire potest. l. 2. §. nunc de officio. & l. ult. ff. eod. Differt autem iudicium bonæ fidei, ab arbitrario, quod in hoc, arbitrium pronunciatur ante sententiam definitivam: in illo, non pronunciat. Item bonæ fidei actio, est ex contractibus, arbitraria verò plerumque in actionibus realibus.

a Minuantur compensationes.

b Alias. Actiones, ut scilicet mistas, quæ sunt quatuor: ut supra eod. §. quædam actiones. Item, persecutio fidei commissorum. Item officium iudicis, & similia: quæ actiones sunt, largissime accepto vocabulo: ut ff. de act. & obl. l. actionis verbo. Vtile & petitiones cautionum occasione damni infecti compensantur: ut ff. de dam. infec. l. j. & l. qui bona. §. si quis, Accurs.

ADVERTIO. Hoc verum intellige de debito officio iudicis, in quo nullum obstaculum est in medio, aliis secus:

ut per Bart. in l. fin. ff. de condic. inde. c. depositi. Quod tu intelligas, quando pecunia non signata est deposita: quo casu etiam similem reddere potest: ut ff. depo. l. Lucius & l. die sponsaliorum. §. j.

Si autem esset deposita facta in specie, vel in pecunia, ut in specie, quod esse potest: ut ff. de leg. j. l. planè. j. §. si eadē. vers. sed hoc ita. tunc etiam alia ratione non obicitur.

nis nomine opponi, sane iniquum esse credimus: ne sub pretexto compensationis depositarum rerum quis exactio- ne defraudet. d

tur compensatio: quia in specie non fit compensatio. Itē quod hic dicitur in actione depositi, idē dicunt quidā in actione commodati. ut C. de commo. l. prætextu. Sed certē imō est ibi ratio: quia in specie fieret. Nam solæ species commodantur, non quantitates, nisi quantitas, ut species commodetur: ut ff. commo. l. ij. §. fin. Item cessat aliā compensatio, ut quando per violentiam mihi rem abstulisti: ut C. de comp. l. si in fin. Item & fisco non opponitur in quibusdā casibus. quos dic, ut ff. de iure fisc. l. aufer- tur. §. qui compen. & C. de compen. l. compensationes. & l. in ea. Item in curatore: qui fraudavit publicam annonam: ut ff. de compen. l. ob negotium.

Adde, quod in d. l. ob negotium. est gloss. quæ enumerat omnes casus, in quibus compensatio cessat. Syl.

d Defraudet. Sed nonne hæc ratio ubiq; potest habere locum? Respond. non ita: quia si restitutio denegatur, est dolus. ut ff. mand. l. si proci. §. dolo. Item depositarius de dolo tantum aliā tenetur. unde si hic magis graetur, non est mirum: ut arg. ff. de iure iur. l. cum qui. in princ.

f Præterea. Diuiditur in tres partes. Primò, quare dicatur arbitraria. Secundo, quæ sunt istæ arbitrariæ. Tertiò, quid iudex in his possit. Secunda ibi, Sed istæ. Tertia ibi, In his enim. Aret. C. A. v. s. Sequitur sexta diuisio. quæ essentialis est. Actionum enim alia sunt arbitraria, alia, (ut sic dicam) necessaria, & quodammodo coacta, Arbitraria sunt, quæ libertatem eā iudici tribuunt, ut accepto iudicio iubere possit ante sententiam reum reddere: & si paruerit, eum absolvere. Necessarias verò eas appellemus licet, in quibus iudex non potest eam potestatem reo facere, sed eum necessario condemnare

T t

Compensatio in multis casibus cessat. Species solæ commodantur.

Depositarius de dolo tantum tenetur.

cogitur, veluti, Meum mihi allato centum mihi ademiſti. ago Quod metus causa. Iudex poteſt arbitrari, id eſt, cenſere, quaſiſq; ſuadere: ut rem reſtituam: cui ſi paream, cetum duntaxat: ſin minus quadringenta ſolvere tenebor. quod eodem modo de iis, quæ hic enumerantur, iudicandum eſt: Sed in actione furti, iudex id non poteſt. quæ de causa neceſſaria quodammodo illa actio eſt, non arbitrariz. Singulatim autem per unamquæque hic enumeratam percurrere, non noſtrum, ſed interpretis erit. Cornel. Vib.

¶ Not. exprin.

& ſine huius s.

quod in actio-

nibus arbitrariz, licet iudex ex bono,

& æquo æſtimare intereſſe. Item, quod

actiones arbitrariz in rem ſunt, & in

perſonam Sylueſt.

¶ 2 Actiones arbitrariz. Sed nunquid

ſunt bonæ fidei, vel ſtriſti iuris? Reſp.

quidam quod bonæ fidei ſunt: quia in

iudicis arbitrio ſunt: ut infra proximo.

¶ in ſin. & ſuprà eod. s. in bonæ fidei

iudiciis. Sed hæc non valet: quia offici-

um iudicis quod in bonæ fidei iudiciis

venit, eſt iure actionis. Sed hoc,

quod eſt in arbitrio, merum eſt, & in

iudice tantum eſt: ut ff. de eo, quod cer.

lo. l. in bonæ fid. Alij dicunt, quod nec

ſunt bonæ fidei, nec ſtriſti iuris: imò

eſt tertia ſpecies ad illam diuifionem,

quæ eſt ſuprà eod. s. actionum. & facit

pro eis ff. de in ll. iul. l. in actionibus. s.

planè. & ff. de uſur. l. in fideicommiſſis.

quæ eſt l. iij. s. in his. hanc etiam repro-

bat: quia diſta diuifio eſt perfectæ, &

immediatæ. Alij dicunt, quod verius

eſt, quod ſint ſtriſti iuris, cum bonæ fi-

dei non inueniantur: ut ſuprà eod. s.

actionum. Accuſ.

ADDITION. Hæc vltima vera eſt:

& eam ſequuntur communiter ſcri-

bentes hic.

¶ b Ex arbitrio. Benè dicit ex arbitrio. Nec enim obligatus eſt rem reſti-

tuere, vel ſimile quid facere, quod promptè dicereſſe verum in actione in rem. In perſonalibus autem, & arbitrariz, quæ hic enumerantur, dices quod licet exhibitio vel reſtitutio ſit

in obligatione, poena tamen. i. intereſſe, vel quanti in litem iuratum eſt, nõ niſi per officiũ iudicis, præſtatur: & ideo arbitrariz dicitur.

¶ Doct. hic dicunt hanc glo. valde noranda: quia melius declarat intelle-

ctum huius s. quàm aliqua alia gloſſ. Syl.

ADDITION. Arbitrari autem in his actionibus iudex dicitur, quod causa cognita rem totam nondũ pla-

nè dirimit, ſed quaſi reo condemnationem proximam oſtendens qualem exiſtimationem capere de tota lite potuerit: non obſcurè ſignificet. Sed an bonæ fidei actio, & quæ arbitrariz dici poſſint, vide hic per Hotom.

¶ c Rem reſtituat. ut in rei vendicatione, quæ eſt arbitrariz: cum primo rem reſtituendo liberetur: aliàs iudicis arbitrio in litem iuratur, ut ff. de in lit. iur. l. in actionibus. & ff. de rei vend. l. qui reſtituere. vel hypothecaria. ut infra prox. s. ubi hæc omnia exempla diligentius dicuntur.

¶ Adde tamen, quod Paul. de Caſtro in d. l. in actionibus. limitat hanc regulam generalem, de qua per Bartol. ibi, quando quis eſſet obligatus ad dandum, & iudex hoc ei præciperet, & non dederit: nam tunc non deſertur iuramentum in litem: quam doctrinam hic paſſim ſequuntur docti. Sylueſt.

¶ d Vel exhibeat. Cum ad exhibendum agitur.

¶ Vel ſoluat. ſcilicet cum certo loco ſoluendum eſt.

¶ f Vel ex noxali. Cum noxaliter agitur.

¶ g Dedat. id eſt, det. Accuſ.

¶ h Condemnari. Diuerſis modis fieri condemnatio: ſicut diuerſæ ſunt illæ arbitrariz

arbitrariæ, ut dicemus infra. proxim.
§. in fin.

• a Sed istæ actiones. s. arbitrariæ.

• b In rem. Separatim intellige: nam
vna, & eadem actio non potest in rem
& in personam

esse, nisi in qua-
tuor casibus mi-
stis, ut supra eo-
dem. §. quædam
actiones.

• c Publiciana.
De qua habes
supra eodem. §.
aliæ.

• d Serviana.
De his duabus
habes supra eo-
§. Serviana. Ac-
curs.

• e Metus cau-
sa. Licet sit in
personam, ut hic:
tamen in rem
est scripta: ut ff.
quod met. caus.
l. metum. §. cum
autem. & de hac
dic, ut supra
eod. §. item actio.

• f Dolo malo Actio de dolo est ar-
bitraria, ut hic. quod est ideo, quia li-
beratur dolosus, verum interesse præ-
stando, si restituere non possit: aliàs
iudicis officio iuratur in litem: ut ff. de
do. l. arbitrio. in princ.

§ g Item cum id. s. pecunia.

• h Promissum est. Idem. Quia si lega-
tum sit relictum certo loco dandum:
& idem si mutuum sit datum certo lo-
co reddendum. Nam in his tribus ca-
sibus locum habet certi conditio ar-
bitraria: vel ex testamento arbitraria,
scilicet in promissione, & legato, &
mutuo: & aliàs non: ut ff. de eo quod
certo loco l. ij. §. hæc autem. & l. si hæ-
res. & l. aut si. Et quod hic dicitur, pe-
titur, scilicet alibi, quam ubi fuerat
promissum dari: & venit in ea utilitas,
tam agentis, quam rei: ut j. eod. §. loco.

• i Actionibus. scilicet personalibus,
& arbitrariis.

• k Similibus. s. in rem: & sunt decem:
de quibus dixerat supra. Vel dic, quod
& aliæ sunt arbitrariæ, quæ hic non
enumerantur: ut ecce actio in factum,
quæ datur contra nautam, cautionem,
stabularium: ut ff. nau. cau. stab. l. j. in
princ. Sed quidam dicunt eam non esse
arbitrariam: quia ibi non feruntur

sententiæ duæ. Nec est actio in factum,
quæ datur contra Publicanum: ut ff. de
pub. l. j. in princ. Item actio finium re-
gund. ff. finium reg. l. ij. in fin. & l. ij.
Itæ actio redhibitoria: ut ff. de edi. edi.
l. redhibitoria.

ad exhibendum
quoque actio, ex ar-
bitrio iudicis pen-
det. In his enim a-
ctionibus, & cæ-
teris similibus &
permittitur iudi-
ci ex bono & æ-
quo secundum cu-
iusque rei, de qua
actio est, naturam
estimare: quemad-
modum auctori sa-
tis fieri oportet.

¶ Index debet fer-
re sententiam cer-

Item, actio ex
stipulatu, quæ
pro dote repe-
tenda datur: ut ff.
solut. matrim.
l. si filius fami-
liæ. §. maritum.
Sed certè isto
casu non ideo
iuratur in litem,
quia arbitraria
sit: sed quia bo-
næ fidei sit: ut
supra eod. §.
fuerat. [Et cum
hac glossa. tran-
seunt hic do-
ctores. Syl.] Item,
actio rerum amo-
tarum est arbi-
traria: ut ff. rer.
amot. l. si cum
doc. in fi. Accur.

¶ Permittitur nota, natura arbitraria:
rū inest bonæ fidei iudiciis: d. l. 7. ff. de
eo quod. cer. lo. Omnis igitur actio bo-
næ fidei est arbitraria: sed non contra.

¶ I Naturam. id est, bonitatem: ut di-
cunt quidam. Vel melius, id est, secun-
dum naturam actionis arbitrariæ, quæ
intenditur. Nam triplex potest modus
condemnationis deprehendi in arbi-
trariis. Vnus, ut duæ sententiæ feran-
tur. prima de restituenda re: & nisi re-
stituatur, fiat condemnatio in pœnam,
vel interesse per delationem iuristu-
randi in litem. ut patet in actione,
quod metus causa, & in actione de do-
lo, & rei vindicatione, & in actione ad
exhibendum, & similibus. Est & alius
modus, ut vna feratur sententia: & in
ea statim interesse consideratur, ut
quando certo loco aliquid dandum est.
& hoc est in ista sola. Tertius modus
est, ut nō in quantitate condemnationis
fiat arbitrium, sed in qualitate, ut in acti-
onali: in qua arbitratur iudex, an li-
beretur dando servum pro noxa. quod
est quando domino ignorare, vel pro-
hibere non valente deliquit, aliàs in
solidum tenetur. ut ff. de noxal. l. ij. in
princip. & l. in delictis. in princip.

m Satisfieri. Sed nonne hoc idem in
bonæ fidei iudiciis sit? Resp. dic, quod

Tt 2

triplex est iudicis officium. Primum, quod obtrinet actionis vicem, per quod officium, petuntur salaria aduocatorum, & retributiones maiorum & minorum: ut ff. de mino. l. quod si minor. §.

fi. Aliud est, quod bonæ fidei actionibus inheret, quod iure actionis venit: ut ff. de eo, quod cer. lo. l. in bonæ fidei. & vna cum actione petitur: ut ff. de po. l. iij. Tertium est, quod inheret

actionibus stricti iuris quibusdam. Arbitrariis: & hoc ex solo metu iudicis descendit, ut quasi liberum sit ei hoc facere: sed in actionibus bonæ fidei adtingitur ad hoc. Item in actionibus bonæ fidei vna feritur sententia: in his autem plerumque duas, ut modo diligenter notauimus.

A D D I T I O. Tu dic secundum Ias. quod in actionibus bonæ fidei officium iudicis eis deseruiens prouenit ex natura ipsarum, per quod statim quod debitor est in mora, potest condemnari ad usuras vel interesse, sed in actione stricti iuris prouenit ex quadam accidenti extrinseco: puta, quia non præstatur res, in qua fuit facta condemnatio, & sic istæ actiones sunt arbitrariæ.

¶ Curare Diuiditur in tres partes. Primum, mandat iudici de ferendo certam sententiam tibi, Certa pecuniæ. Secundo, limitat mandatum, si illud est possibile tibi, Quantum. Tertio, remouet vnum obiectum. ibi, Etiam si de incerta.

C A S U S Actor in intentione sua postulauit, quantum ex fide bona sibi dari oportet, quæro, licebitne iudici ita reum condemnare, Quantum ex fide bona damnum est, tantum soluitur? vel sic, Omnem debiti quantitatem cum usuris competentibus solue: vel sic Quæ bonæ fide accepisti, solue? minime. danda enim est opera iudici, ut certam semper summam definiat: alioqui lis litem fereret, ut consuetudo est in Basilica Pariensi. vbi quasi formicæ, innumeri anxij sollicitique circuncursant Cor. Vibul.

¶ Not. ex hoc text. quod iudex (in quantum potest) debere sententiam certam ferre. Item quod dictio omnimodò, est vniuersalis apta comprehendere omnem

casum. Item quod quando esset impossibile, index potest ferre incertam sententiam, arguendo à contrario sensu, Itē quod aliquando admittitur incerta petitio. Item, quod quantumvis sit actus de incerta

omnino quantum possibile ei sit, certæ pecuniæ vel rei, sententiam ferat, etiam si de incerta quantitate apud eum actum est.

in genere promissus petitur: vel sub alternatione: puta, Stichum, aut Pamphilum, aut damnum emendari, vel seruū pro noxa dari. Certè iudici non est possibile ferre certam sententiam. quia natura actionis non patitur: ut infra de officio iudicis in princ. Ideo dico in hereditatis petitione. nam sicut sufficit in libello proponere vniuersaliter, ita & in sententia: puta sic, Pronuncio te heredem existisse ex asse, vel ex semisse: & ideo tibi hereditatem restituendam.

¶ h Pecuniæ. scilicet cum pecunia petitur.

¶ c Vel rei: Quando alia res petitur, quæ in quantitate consistat, vel non: & hoc sic certum est petitur: alias enim non tenet sententia: nisi in aliqua parte actorum res certa scripta inueniatur: ut C. de senten. quæ sine cert. quant. l. hæc sententia. Si autem est incertum, aut certificari potest: ut si peto interesse, quod debet coram iudice probari, & deduci ad certitudinem: ut C. de senten. quæ pro eo quod interest. l. vnica. §. ij. & tunc locum habet hic. §. [Hanc glo. sequuntur communiter doct. post Bart. in l. certi cōdictio. ff. si cert. petat. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. oblig. in l. vnic. C. de sent. quæ pro eo, quod int. Syl. Aut non potest deduci in certitudinem ut in homine generaliter petito, & similibus, quæ modò diximus: & tunc non habet locum iste §. Accursius.

¶ d Sententiam ferat. Et in scriptis: ut C. de sent. ex bre. rec. l. fin. nisi in quatuor casibus. ut in auth. de man. princip. §. si tibi. col. iij. & in auth. ut iud. si ne quoquo suffr. §. necessitatem. col. ij. & in auth. ut cler. apud propr. episc. conue. §. col. vj.

¶ e De Incerta. Ut de interesse.

omnino index tenetur certam ferre sententiam Syluest. a Possibile. Hoc ideo dicitur, quia interdum, non potest certam ferre sententiam. Quid enim, si homo

sententia est in scriptis ferenda

¶ si

† Causa cade-
bat Causa cade- N.A.

N.A. 7 Succurrebatur ex clausula generali edicti prætorij. Si qua mihi iusta causa videbitur, &c.

a Quibus s. codicillis.

b Quibusdam aliis. i. legatariis.

N.A. 1 Lege falcidia legata, per legem falcidiam, ipso iure, minuitur l. pen. C. ad leg. falcid.

c Legata. scilicet ea, quæ sibi in testamento relicta sunt.

d Minuebantur. Nam tot erant legata, ut lex falcidia locum haberet. i. oportebat, ut legata defalcaretur, ad hoc ut haberet hæres falcidia: quia dodrātem excedebant, unde hæres debet detrahere falcidia: ut supra ad leg. falc. s. j.

e Plus autem.

Quæro quoniam de plus petendo locutus es, quot modis pl^o petitur? quatuor. nam quoniam quatuor sunt commoda soluentibus in re, in tempore, in loco & causa, propter:

Paul. ea totidem esse lib. 1 s. dicimus pl^o petitur tri. tedi modos: quorum omnium Imperator ita di-

Incide exempla proposuit, ut ea the- matibus illustrare velle hominis sit otio ac literis abutētis, præsertim cum hæc prope omnia Iustinianus correxerit. C. Vibul.

f No. quod qui petendo creditum auget, dicitur plus petere, & hoc ad sensum clarissimum est. Item, quod petens debitum ante diem dicitur plus petere. Item quod qui pendente conditione petit, dicitur plus petere. Item quod istud comparativum plus, stat

succurrebatur: t veluti si quis totum legatum petierit: post deinde prolati fuerint codicilli, quibus aut pars legati adempta sit, aut quibusdam aliis b legata data sint, quæ efficiebant, ut plus petiisse videretur petitor, quam do- drantem: atq; ideo lege falcidia f legata e minuebantur d.

g Summatum est ut s. in præta- men specialiter hoc habet: Plus petitur quatuor modis, scilicet re, tempore, loco & causa. & primò tres primos modos exemplari- ter declarat. Ang.

Plus autē qua- tuor modis e *pe- titur re, tempore, loco, & causa. Re, veluti si quis pro

interdum abusue. nam debitum condi- tionale non est debitum: unde non potest dici plus debito petere, qui pet- tit indebitum: & tamē hic dicitur plus petere. Item, quod qui summam sibi

decem aureis qui ei debebantur, vi- ginti petierit: aut si is, cuius ex parte res est, totā eam, vel maiorem par- tem * suam esse in- tenderit. Tempo- re, veluti, si quis ante diem, vel an- te conditionem pe- tierit. Qua enim ratione qui tar- dius soluit, quā solvere deberet, minùs solvere in- telligitur: eadē ra- tione qui præma- turē f petit plus

petere s videtur. Loco, plus petitur: veluti cū quis id, quod certo loco sibi dati * stipula- tus est, alio in loco petit, sine commemo- ratione h t il- lius loci, In quo sibi dari stipula- tus est. verbi gra- tia, si is, qui ita sti- pulatus fuerit, E- phesi dare spon- des? Romæ purē

debitam in vno loco, petit in alio, dicitur pl^o petere. Item, q- iudici concedi- tur arbitrium æstimandi ex bo- no & æquo in- teresse partis. Item quod præ- tia rerum va- riantur ex va- rietate regio- num. Syluest.

c Plus autem quatuor modis. Ut omnibus his modis causa vi- deatur cadere iure antiquo, unde isti qua- tuor modi plus petendi parent in hoc versu, Plus petitur cau- sa, vel tempore, reque, locoque: f Ratione. A simili per con- trarium.

g Præmaturē. * l. 2. c. 1. Dies solutionis, N. a. est obligatio- nis. vide s. iij. supra de fidei- iusso.

h Petere. Ut hic, & supra de fideicom. s. non solum.

Plus petere (in- quit Hotom.)

ante diē ideo dicimur, quod quemad- modum ait Vlpia. in l. j. s. j. ff. de elend. dies solutionis, sicuti summa, pars est obligationis.

i Sine cōmemoratione. e. Actionis for- mula, secundum obligationis formam dirigenda est l. iij. & pass. ff. de eo quod. cer lo.

h Sine commemoratione. id est, sine utilitate rei debite, vel interesse rei: nam est habenda ratio eius utilitatis. & sua interfit in loco destinato potius conue-

conueniri. Vel dic commemoratione; id est mentionem faciente de ipso loco: nam locum ipsam ubi erat facienda solutio, in libello ponere debemus; peto ut x. mihi soluas hic, vel ubi soluere promissisti:

ut hic, & ff. de

^{absq.} eo, quod cer. lo-

co. l. ij. §. si. post

hæc nisi soluat,

poterit eū con-

uenire vbiq;

^{habuit.} voluerit: dūmo-

do cōuentus ha-

beat ibi forum,

non aliā: ut ff.

de iudi. l. hæres

absens in si. Sed

Plac. dicit, q. si.

vbiunque po-

terat eum con-

uenire, potest

ibi etiā, ubi non

habet forum, &

est pro eodem.

ff. de iudi. l. eū

qui. & ff. de cōst.

pec. l. si duo. §.

sed & certo. Sed

certe quod di-

citis legibus di-

citur, ut quoli-

bet loco possit

conueniri, verū

est idoneo ubi conuentu. habeat fo-

rum: ut ff. de mun. & hon. l. ut gra-

datim. §. i.

¶ Adde, quod opinio gloss. communis

est scilicet, quod debitor qui in loco

debito non soluit, possit vbiq; con-

ueniri, ubi tamen sortitur forum: re-

probata opinione Placentini, qui vo-

luit, quod conueniri posset etiam ubi

forum non sortiretur: quam opinio-

nem ego aliā latē defendi. Syl.

¶ 2 Adimit. i. adimere desiderat. non

tamen adimere potest.

N.A. 1 Pura intentio. Hic pura intentio; & paulo post, pura actio dicitur, in qua prætermissa est mentio loci, in obligationem deducti. Nam adiecta commemoratione loci, iudex id quod tam rei, quam actoris interest, æstimabit.

N.A. 1 Propter quam causam. Causam, pro modo usurpat, id est, pro forma diiunctionis, siue alternationis l. 44. ff. de oblig. & actio.

¶ 2 Arbitraria id est, utilis certi cōdi-

ctio ex stipulatu, ubi stipulatio inter-

cessit, ut hic fuit: vel utilis certi cōdictio ex mutuo: ubi mutuum erat datum certo loco reddendum, vel utilis actio ex testamento ubi legatum est dandum certo loco. Nec enim est pro-

prium nomen

actionis: ut ff.

de eo quod cer.

loc. l. ij. §. hæc

autem actio. &

l. si hæres & l.

aut si mutua.

Accurs.

¶ Non tamē in-

telligas quod in

his tantum ca-

sibus actio sit

arbitraria: sed

generaliter in

quacūq; actio-

ne stricti iuris,

quæ potest esse

arbitraria pro-

pter locum. Syl-

uester.

¶ 3 Proponi-

tur. i. tribuitur

vel datur: ut ff.

de eo, quod

cer. loc. l. quod

si Ephesi.

¶ Proponitur

actio. Actionis

formula, ad o-

bligationis formam accommodanda

est. leg. 75. §. qui illud. ff. de verbor.

oblig.

¶ 4 Promissori. Sed & actoris utili-

tas attenditur, & vtriusque utilitas si-

mul attenditur: ut ff. de eo, quod certo

lo. da. oport. l. ij. j. res.

A. D. D. D. D. Dic quod inter esse rei, si conueniatur in alio loco semper æstimatur, sed non actoris: nisi reus fuisset in mora vel culpa. ut no. gloss. Bartol. & doct. in d. l. ij. in princ.

Illo loco, ut qui tempore plus pe-

nit sumptus committat litis, & sum-

ptus pebitori conduplicet. §. hodie.

infra de except.

¶ 5 Pura. i. non habita mentione, vel

ratione loci, ubi erat facienda solu-

tio, ut diximus supra eod. §.

¶ Huic autem. Not. quod plus cau-

sa petere dicitur, qui in alternatiua

promissione alteram eius partem sim-

plicitet petit, cum electio sit debitoris.

Item quod idē est plus causa petere, &

aduersario electionē præripere. Item

T. 4

quod obligatus in genere potest solvere quā speciem velit: quā debitor generis habet ipsi electionem itē quod conclusio in libello debet esse conformis qualitati obligationis, quia si est obligatio in genere, petatur & concludatur in genere: si alternatiua, alternatiue: & sic de similibus. Item, q̄ s̄p̄ ea quæ sunt viliora, sūt cariora. Syluest.

¶ 2 Qui causa. Hanc causam electionem iam vocabit.

¶ 3 Electio. Nisi cum iam vnū interit. tunc enim alterū qđ superest præstabit. vt ff. de eo, quod cer. loc. l. non vtiq̄. & qui Stichum, & facit ad hunc. ff. de iur. do. l. plerumq; in fi.

¶ Pro declara. tiōe vide Barr. in l. Stichū aut Pamphilum. in prin. ver. res. sumere ergo. ff. de Solutio. Syl. ¶ Eripit. i. eripere vult.

¶ d Facit, id est, facere vult.

¶ e Proditā est i. data. Et est electio. ex stipulatu hoc modo. scilicet alternatiue proponenda vt, dicitur. hic.

¶ f Præterea. Hoc est aliud exemplū, quā

¶ Summatū est iste s. supra tamen specialiter hic declarat per exempla qualiter plus petatur causa: unde nota, quod in alternatiuis contradiis in dubio est electi debitoris. concord. l. plerumque. in fin. ff. de iur. do. Arct.

¶ Huic autē qui loco plus petere intelligitur, proximus est is, qui causa plus petit vt ecce, si quis ita te stipuletur, Homine Stichum, aut decem aureos dare spōdes? deinde alterum * petat, veluti hominem tantum, aut decem aureos tantum. Idē autem plus petere intelligitur: quia in eo genere stipulationis promissoris est electio, vtrum pecuniā, an hominem soluere malit. Qui igitur pecuniam tantum, vel hominem tantum sibi dari oportere intendit, eripit electionem aduersario, & eo modo suā quidem conditionem meliorem facit d, aduersarij vero sui* deteriozem. Qua

de causa talis in ea re prodita est actio, vt si quis intendat hominem Stichum, aut aureos decem sibi dari oportere, id est, vt eodem modo peteret, quo stipulatus est. Præterea si quis generaliter hominem stipulatus sit, & specialiter Stichū petat: aut generaliter vinum stipulatus sit, & specialiter Campanū petat: aut generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter Tyriam petat: plus petere intelligitur, quia electio aduersario tollit, & cui stipulationis iure liberum fuit aliud soluere, quam quod peteretur. Quinetiam licet vilissimum sit, quod quis petat: nihilominus plus petere intelligitur: quia s̄p̄ accidit, vt promissori facilius sit illud soluere, quo maioris pretij est. h

¶ Summatū est hic c. in c. si quis agens: tamen specialiter hoc habet. Hodie contra plus petentem tempore duplicantur induciæ: & sit condemnatio ad omne damnum litis petens: verò plus aliis modis, in triplum sumptus, quem sustinuit reus iuris nomine, est condemnandus. Ang.

¶ Sed hæc quidem i antea in usu
¶ a Lex

liter causa plus petitur.

¶ g Tollit. id est, tollere vult.

¶ h Maioris Pretij est. Facit ad hoc ff. loc. l. item quæritur. §. 1. & ff. de condit. & demon. l. quod traditum est, & l. seq. & ff. de in diem adiec. l. si venditor. §. sed si neuter. & ff. de vsu. & hab. l. fin. & ff. de usufruct. l. hætenus. §. fin. & l. seq.

¶ i Sed hæc quidem. scilicet quæ diximus, vt plus petendo cadat a tota causa: vt supra eodem. §. si quis agens.

ADDITIO. Et cōsultit dominus Iason ad euadendū istas penas, quod in libello semper addiciatur illa salutaris clausula: saluo iure superflui, &c.

¶ a Lex Zenoniana. scilicet Græca. quam non habemus. Accurs.

¶ b Et nostra. scilicet Græca. quam non habemus.

¶ c Constitutio. scilicet Græca, ut diximus: cuius sen-

tentia est, ut tempus debeat duplicari conuen- to, & omnes expensa sibi restitui: ut infra de exceptio. §. hodie autem.

¶ d Quantitate. Et sic re.

¶ e Alio modo, id est, loco vel causa: ut supra. §. plus autem. Accurs.

¶ f Diximus. ut supra eod. §. tripli: & ibi, huius nostræ constitutionis Græcæ sententiæ recitatur. Sed si non solum petiit, sed etiam cautionem exegit post litem contestatam, amittitur debitum etiam hodie: ut C. de plus petitio. l. j. quæ est huic contraria. Si ante litem contestatam pœniteret, non punitur quia nõ petiit, sed petere vult: ut ff. rem

raram hab. l. amplius non petitum. & in d. l. C. de plus peti. l. j.

¶ g Punietur. scilicet conditione ex lege illa Græca cuius effectum habuimus. supra eod. §. tripli, & in hoc §. plus autem.

A. D. D. I. T. I. O. Quod ait in textu, Commissa condemnatione, sic accipe, Hæc ventus est locutio, ut hic docet Hottomanus. Nam committi stipulatio, pœna, multa, hæreditas, legatum dicitur: cum id commissum est, quamobrem debeat. Asconius, commissæ dicuntur, quæ contra testatoris voluntatem facta aut non facta ab hærede multa aliqua, pœnæque plectuntur.

¶ Si minus. Diuiditur in duas partes;

Primò, quando minus petiit. Secundò, quando aliud pro alio per errorem petiit. Secunda ibi, si quis aliud. Aret.

¶ Nota ex hoc textu, quod petens minus debito, potest ante litem contesta-

ram reliquum petere in eodẽ iudicio. Itẽ, quod petens minus debito non saturet reu debitorem dũtaxat in summa petita. Item, q̃ assertio libellantis in hoc casu non nocet ei. Syluest.

¶ Si minus. Plus N. A. ¶ petitur quatuor modis; Minus vno tantum modo: id est, re, & quantitate.

¶ h Intentione. id est, in libello intentionis: & hoc per errorem. si enim sciẽter, donare præsumitur, secundum quosdam. Sed contra puto, & nunquam donare præsumitur, nisi tunc quado traditio fieret ab eo, qui donare præsumitur: ut ff. de reg. iur. l. cuius per errorem hic autem nõ erat datio, sed quædam

abstinentia. Vnde siue de reliquo sciat, qui agit, siue non tempore cœpti iudicij locum habet §. ille.

A. D. D. I. T. I. O. Ista glo. in se, & relata ad text. nostrum, est vera: & secundum Ias. vnica & singularis: non tamen est simpliciter vera in quantum dicit, nunquam præsumi donationem, nisi interueniat traditio: proseguare ut per eum hic.

¶ i In eodem iudicio. id est quando- cunque ante sententiam reliquum petierit sine noua contestatione, secundum quosdam, ut hic dicitur: & hoc propter duas rationes falsas. Vna, quia potest emẽdare libellum quoad locum- que ante sententiam, ut dicitur, & ei

¶ t. c.

pro eis ff. de noxal. l. in delictis. §. si detracta. & sic intelligunt C. de edend. l. edita. Altera ratio est, quia secundum eos, etiam si non petat, vel probet hoc actor, tamen index si scit, debet secundum suam con-

scientiam condemnare reum: & est pro eis ad hanc rationem. ff. finium regundorum. l. si irruptione. §. ad officium. & in hac sententia fuit dominus M. sed certe secundum Io. positum est falsum, & duæ rationes malæ. Nam non potest quis immutare

condemnat ex constitutione & diuæ memoriæ Zenonis.

¶ Si quis per errorem alio pro alio per libellum mutare poterit. Aet.

¶ Si quis aliud pro alio intendit, nihil cum

libellum. [Aduerte ne gl. te decipiat, quæ supra vsa est verbo emendare, modo immutare, quasi pro eodem quo ad terminos nostros supponant: quod est falsum: quia diuersam habent significationem. l. edita. C. de eden. ibi emendari, vel immutari. Syl.] Nisi vsque ad litem contempnam: nec etiã hodie post datum libellum, quia sic dicit authen. quod non habet necesse in primo libello persistere: vt in auth. de litig. §. omnem. coll. viij. Item, quia non videtur in iudicium venisse, quod post litis contestationem contingit: vt ff. de iud. l. non potest. & ff. de except. rei iud. l. cum queritur. & legit. Nec obst. quod hic dicitur, & quod dicit eodem iudicio. Nam dic, id est, coram eodem iudice, & ab eodem actore & reo. Nam propter hanc causam, scilicet, propter identitatem personarum, etiã ubi prorsus aliud petitur, tamen dicitur iudicium idem: vt infra proxi. §. Item, non obst. ff. de noxalib. l. in delictis. §. si detracta. quia ibi ex eadem causa, & eadem actione, & ad idem agebatur, licet esset variatio in quodã beneficio, quod dominus habet per legem, vt pos. sit pro noxa dare: vt infra de noxal. actio. §. in summa. & ff. de re iudic. l. miles. §. j. Item, alia ratio non est bona: quia non secundum conscientiam, sed secundum allegata debet index iudicare & pronuntiare: vt ff. de offic. præsid. l. illicitas. §. veritas. nisi habeat conscientiam, vt index: vt in d. l. & ff. finium regundorum. l. si irruptione. §. ad officium. & hoc in singularibus iu-

diciis. Se: uid in vniuersalibus Resp. potest in eis adici quandoque ante sententiam: vt ff. de petitiõ. h. et ed. l. iij. & l. si quo tempore. & sic intelligitur C. de appella. l. fin. §. fin.

periclitari placet: sed in eodem iudicio cognita veritate, errorem suum corrigere dei permittitur: veluti si is*, qui hominem Stichum petere deberet, Erotem petierit: aut si quis ex testamento dari sibi oportere in-

tur idem iudicium, propter identitatem personarum, & iudicis: tamen verè aliud est. Sed nunquid nouæ dilationes dabuntur? Respond. si potest esse instructus ex petitione prima etiã ad secundam, non dabuntur, cum necessaria, non voluntaria sint dandæ dilationes: vt C. de dilat. l. j. Nam si primò egit actione vi bonorum raptorum, & postea mutetur, & agatur actione furti: satis potest esse reus instructus. Si autem sunt diuersæ petitiones, vt in hoc §. dicitur, nouæ dilationes dandæ sunt: vt C. de dilat. l. j. Item nunquid iterum de calumnia iurabitur? Resp. sic: quia potest & in hac causa calumniari: vt ff. de damn. infect. l. qui bona fide. §. antepenult. & penult.

d Corrigere. Not. quod permittitur alicui errorem suum corrigere. Sed nunquid in veteri habet necesse persistere? Respon. non secundum hanc legem. Sed hodie contrã: vt in auth. de lit. §. omnem. & ita intentabit veterem, & nouam: nisi reo absoluto in veteri, obiciatur exceptio rei iudicatæ in noua, vt quia sit eadem causa agendi, & eadem personæ, & eadem res, licet alia sit actio: vt ff. de iureiur. l. duobus. §. exceptio. & ff. de except. rei iudic. l. si mater. §. eandem. & l. cum queritur. Vel nisi actio primæ ita se habeat ad secundam, vt electione tollatur: quod in casibus contingit: vt C. de furt. l. j. & C. si seruus exte. se emi man. l. j. & C. de cond. l. si. & C. de pact. inter empt. & vendit. l. commissoria. & ff. de tribut. l. quod in hærede. §. eligere. & ff. de legat.

Iegat. ij. l. cum filius. §. variis.

^a Intenderit. scilicet sibi deberi.

^a Sunt præterea. Diuiditur in duas partes. In prima, ponit vnum dictum generale, videlicet quod non omnis actio est perfe-

cutoria solidi.

Secundò, illud

per plura exē-

pla probat. Se-

cunda ibi, vt ec-

ce. Item, secun-

da subdiuiditur.

Nam primò, po-

nit exemplū de

peculio. Secun-

dò, de dote. Ter-

tiò, quando agi-

tur contrā pa-

trēm, patronū,

socium, vel do-

natarium. Quar-

tò, quando agi-

tur per compo-

sitionem. Quin-

tò, quando agi-

tur cōtra illum,

qui bonis cessit.

Secunda ibi, Itē,

si de dote. Ter-

tia ibi, Sed & si

quis cum parē-

te. Quarta ibi, Compensationes. Quin-

ta ibi, Cum eo quoque. Iegam tamen

per particulas: vt clarius vnaquæque

materia comprehendatur.

Sequitur septima diuisio,

quæ accidentalis est, id est, accidentia

ipsius actionis tangit. Actionum enim

quædā solidum, ac totum id, quod de-

betur, exigūt, quædam partē duntaxat:

vt ecce, Mutuū dedi filio familiās cen-

tum: dictum est patrem obligari quate-

nus peculium ferre poterit. Agō nunc

de peculio, petens integra centum. Si

peculium ferre possit, solidum conse-

quar: sin minus, tantundem quantum

erit in peculio. Corn. Vib.

^b Sunt præterea quædā actiones, In-

uit hic quandā diuisionem actionū. §.

q. alix sunt persecutorix in solidum,

alix non: & hanc prosequitur vsque in

fi. huius tit. & nō est ista diuisio de xij.

diuisionibus. Nā prima est, q. alix sunt

in rem, alix in personam: vt §. eod. §.

omnium. Secunda est, q. alix sunt ciui-

les, alix prætorix: vt §. eod. §. sed istæ

quidem actiones sunt. Tertia sunt §. eo.

§. sequēs. Quarta, §. eo. §. omnes autem

actiones. Quinta, §. eo. §. actionū autem

cederit ^a, quod ex stipulatu debetur.

^a Adest sexta, hu-
iusq. tractatus no-
minissima actionū di-
uisio: vt quædam
sint solidi perfe-
cutoria: quædam
vero quibus non
solidum consequi-
mur: quantum ali-
quot exempla vs-
que ad tituli ne-
tas subiiciuntur.

^a Sunt præterea
quædā actiones ^b,
quibus non sem-
per ^a solidū, quod
debetur nobis p-

quædam sunt. Sexta est, quod alix sunt
temporales, alix sunt perpetuæ. Septi-
ma, quod alix sunt transitorix ad hæ-
redes, alix non: vt §. de perp. & tempo-
act. §. non omnes. Octaua est, q. alix

sequimur: sed mo-
dò solidum perse-
quimur, modò mi-
nus: vt ecce, si in
peculio ^a filij ser-
uīve agamus. Nam
si nō minus in pe-
culio sit, quā per-
sequimur: in soli-
dum dominus, pa-
tērve condemna-
tur. si verò minus
inuenietur: cate-
nus cōdemnat iu-
dex, quatenus ^a in
peculio sit. Quem-
admodum autem
peculium intelligi
debeat, suo ordine
proponemus.

reg. & quædam interdicta: vt infra de
interdi. §. tertia diuisio. Est autē & hæc
extraneas, de qua hic dicitur.

^a Quatenus. Ne plus debeat pater, do-
minūve, quā quantum est in peculio
l. 47. §. si semel. ff. de pecul. §. actiones
autem. 10. supra hoc tit.

^a c Proponemus. Vt §. tit. j. §. cum autē.

^a Item si de dote. l. n. l. A. Teren-

tia nulle aureos dotis nomine Tullio

dedit. postea diuortium exortum est.

Illa suos mille aureos reposcit. At Ci-

cero re familiari valde comminutus

erat, ædes eius incēsa omnes ac dirute

suerant, tam vrbane quā rusticæ: vt

Tusculanū, Formianum, &c. bona eius

erant à Clodio direpta, alia publicata.

Quæro iudex cogētne nihilominus

Tullium solidam dotem reddere? mi-

nimè. sed tantūm tribuet Terentix,

quātur Ciceronis facultates ferre po-

terunt. Quid autem hoc casu, Cicero

in Terentix villis impēsas necessarias

fecit ad centum aureos: illa diuortio

facto consequētne tamen integros

mille? nequaquam. Iudex enim Cice-

ronem retentione facta in nongentos

duntaxat condemnabit. Corn. Vib.

^a Nota

^a 429.

^a de pec-
culio.

N.A.

¶ Not. maritum condemnari inquantum facere potest. Item, quod facere posse, importat quatenus facultates patiuntur. deducto, ne egeat. Item, quod dictio id est, est dictio expositiva. Syl.

N.A. ¶ Iudicio de dote. id est, actione rei uxoris; de qua in §. luerat. 25. supr. hoc titulo.

¶ a Maritum. vel eius heredes. s. filios communes: secus in extraneis heredibus: ut ff. solu. matr. l. etiam filios mulieris. & l. maritum. & l. seq.

¶ b Facultates. Ut tamen ipse maritus non egeat: ut ff. de re iudi. l. inter eos. & ff. de reg. iur. l. in condemnatione personarum. & hoc nisi dolo fecerit maritus, quominus possit cautione expulsa ab eodem de solido soluendo, si ad meliorem

fortunam peruenierit: ut C. de rei vxor. act. l. vnic. §. cum autem. & ff. solu. matr. l. etiam filios. §. licet. & ff. pro soc. l. verum est. §. id quod.

¶ c Idem. Item, nisi mulier ipsa esset pauper, ita ut ad ipsius vires tota dos esset necessaria. Item, si res dotalis, vel alia acquisita ex re dotali, extaret: quia non haberet locum beneficium illius text. ut per doct. hic.

N.A. ¶ Facultates. Ut tantum ei relinquatur, quo vitam cum honestate tolerare possit.

¶ c Impensas. Dic quod impensae aliae necessariae sunt, ut quibus non factis, res erat peritura, vel deterior futura. Aliae utiles, ut quibus non factis res non erat peritura, sed eis factis res est melior futura. Aliae voluptariae, quae tantum rem exornant: ut ff. de verb. sign. l. impensae. & ff. de impen. in re. do. fact. l. j. & l. quod dicitur. §. utiles. & l. voluptariae. In primis impensis dic, quod minuunt dotem ipso iure, si co-

sistat in pecunia, & specie, ut si est fundus, & pecunia in dotem data: quantum in fundum impenditur, tantum in pecunia ipso iure deberi definit. Si vero solus fundus in dote sit: tunc si tan-

tum expenditur in solidum damnatur: si minus, in tantum; quantum facere potest. Propter retentionem quoque dotis repetitio minuitur. Nam ob impensas in res dotalis factas, marito quasi retentio concessa est: quia ipso iure necessariis sumptibus dos minuitur: sicut ex latioribus Digestorum libris cognoscere licet.

¶ In his quatuor casibus reus condemnatur in quantum facere potest. Angel.

¶ dota. factis. l. quod dicitur. & ff. de iud. l. si quis. §. penult. & fin. & hoc in necessariis impensis. Si autem utiles sunt: tunc per actionem negotiorum gestorum vel mandato: si mandato mulieris fecit, repetuntur. Voluptariae non repetuntur, etiam si mandato mulieris factae sint: sed abraduntur sine ulla actione prioris status: ut C. de rei vxor. actio. lege unica. §. sed nec ob impensas. & ff. de rei vend. l. in fundo. Et secundum hanc distinctionem hunc §. intelligas. & quod dicit in litera, quasi non denotat improprietatem, sed est impensa necessaria, ut dictum est. sed si utilis, vel voluptaria nullo modo locum habet hic. §.

¶ d Dos. In pecunia consistens.

¶ Dos minuitur. Dotis quantitas, propter sumptus necesarios ipso iure minuitur lege prima. §. j. ff. de impens. in re. dot.

¶ e Libris. Ut ff. de impens. in rebus dota. fact. per totum tit. Accurs.

tum expenditur simul, vel diuersis vicibus, quantum est fundus: tunc ipso iure definit esse dotalis. [Dic secundum istas per res. in d. l. quod dicitur, quod ipso iure non definit esse dotalis: sed bene potest petere expensas, vel retinere fundum, donec sibi restituantur expensae. Syl.] Nisi mulier intra annum sponte marito impensas obrulerit. Si vero non tantum, non definit esse dotalis: sed tandem totus vel pro parte retinetur, quoad impensae restituantur: ut ff. de impen. in rebus

Impensa
volu.
ptuaria
an pos-
sint abra-
di.

¶ a Sed

¶ 2 Sed & si quis. scilicet filius, vel libertus, qui agunt, venia impetrata: aliàs puniuntur: vt suprà eod. s. pœnales. vers. veluti. ibi, & in eum. Accurs.

N.A. ¶ Cum parente. Deducto eo, ne egeat l. vj. & seqq. ff. de re iudica.

¶ h Socio. Et se cōfiteute socii. aliàs non datur ei hoc beneficium: vt ff. pro soc. l. si vnus. s. vltim.

¶ D D I T I O.

Quod verū intellige, si persequeretur in negatione vsque ad litem contestatam, & negauit in specie esse socium, aliàs secus: putà si in genere: vt nego narrata, prout variantur, &c. secundum doct. hic.

¶ c Potest. Qd̄ semper accipe detractio tanto, quod possit inde viuere conueniens: vt ff. de reg. iur. l. in cōdemnatione.

¶ d Ex donatione. i. quando non potest soluere, cum do-

nare promisit. Accursus. ¶ e Conueniatur. s. conditione ex lege: vt C. de donat. l. si quis argentum. s. fin. autem. Et nota quod hic solus cōuenitur in quantum facere potest, deducto ære alieno: vt ff. de re iud. l. inter eos. s. j. & ij. & melius. s. fin.

¶ Compensationes. C A S V S. Aurelius mihi centum debebat. ego contra illi decem. egi cōtra illum in centum. quæro cogiturne iudex illum præcisè in centum damnare? minimè. Permittitur enim illi compensationem meorum decem facere, & Aurelium in aureos tantum nonaginta damnare. Cor. Vibul.

¶ Not. quod compensatione minuitur actio actoris. Syluest.

N.A. ¶ Compensationes. Compensatio, est

¶ Sed & si quis cum pariete suo, patronove agat: item, si socius cum socio b iudicio societatis agat, non plus actor consequitur, quàm aduersarius eius facere potest. Idem est, si quis ex donatione d sua conueniatur. c.

¶ Compensationis exceptio obiecta petitioni officit, vt vltro citroque debito compensato, in eo iudex reum petitori condemnet, quod reliquū tantum debet.

¶ Compensationes t quoq; oppositæ plerunque f efficiunt, vt minus

æris alieni, per id quod inuicem debetur, vsque ad cōcurrentem summam imminutio. l. j. ff. de compens. s. in bonis. 26. sup. hoc tit.

¶ f Plerunque. Hoc dicit propter actionē depositi, & alias quasdam, in quibus non obicitur compensatio: vt suprà eodem, s. in bonæ fidei. & C. de compens. l. si. ¶ g Ex eadem causa. Hodie ex quacunque causa, & in quolibet cōtractu bonæ fidei. vel stricti iuris: vt suprà eodem s. in bonæ fidei.

¶ h Iam dictum est. suprà eod. s. in bonæ fidei.

¶ Cum eo quoque. C A S V S. Cornelius ære alieno grauiter obstrictus, quū creditores molesti illi atque odiosi essent, bonis suis cessit: quia soluendo se non esse perspiceret, postea bona quædam acquisiuit idonea ac digna, quæ emolumentum

nomine appellentur. Creditores poterunt, quia plenè satisfactum illis non fuit, rursus suas summas petere. Ipse autem damnabitur, non tamen insoluidum: sed quantum ipsius ferre poterunt facultates. Cor. Vib.

¶ Not. inhumanum esse afflictis afflictionem addi. Syl.

¶ i Creditoribus. Quod fieri potest antè, quàm debitum agnoscat, vel in iure confiteatur: vt ff. de cessio. bo. l. penult. Prodest autem hæc cessio, vt non ducatur debitor in carcerem, vt C. qui bon. cedere poss. l. j. & quod in acquisito postea conueniatur, in quantum facere possit, vt subiicit.

¶ Idoneum. Cuius rei æstimatio, Prætoris arbitrio committitur l. vj. C. qui bon. ced. poss.

• Condēnari p̄la cet.

• ex nō

Cessio. bonorum. in tuo. lue p̄a. de f.

N. A.

¶ 2 Ex

¶ a Ex integro. Videtur sibi ipsi, contraria litera, q̄ ex integro & in quantum facere potest conueniatur, vt subiicit. Sed sic intelligitur, quòd in solidum conueniatur, quandiu potest solvere: hoc ra-

men est deducto semper ne egeat, vt ff. de cessio. honor. l. qui bonis. & ff. de regulis iur. l. in condemnatione.

¶ b Nota. Vel dic, & longè facilius, ex integro, id est, denuo, siue iterum, vt sit vna

dictio: & ita ex-ponunt doctores res periti, & semper hoc. s. quod qui cessit bonis, potest iterum conueniri, si perue-rit, etiā niaz ad pinguio-rem fortunam: vtrum est, nisi pro eo iam sustinisset penas corporales: vel cessionem fecisset culo nudo super lapidem. & hoc glo. not. In verb. si habent. in c. sicut dignum s. eos in super. extra de homi. & in ca. peccatum de regu. iuris in vj.

¶ b Inhumanum enim. Bene dico, q̄ in quantum facere potest deducto, &c. non conueniatur. inhumanum enim, &c.

QVOD CVM EO, QVI IN aliena est potestate, negotium gestum esse dicitur.

¶ Qualiter conueniamur ex contractibus, vel furtis nobiscum habitis, dictum est: nunc qualiter conueniamur ex habitis cum iis, quos in potestate habemus. Accurs.

Q Via tamen. Totus iste titulus dicitur in sex partes. Primò, ponit continuationem tituli: Secundò, quòd filius & seruus æquiparan-

tur. ideo dictum in vno, potest intelligi dictum in alio. Tertiò, prosequitur de contractibus seruorum qualiter & in quantum eorum dominus teneatur. Quartò, illud extendit ad filios.

Quintò, ponit vnum in filio, quod non habet locum in seruo. Sextò, redit ad contractum serui. Secunda ibi, Et quia. Tertia ibi, Si igitur. Quarta ibi, Quæ diximus. Quinta ibi, Illud propriè. Sexta ibi, Illud in summa.

¶ Nota ex hoc text. continuandos esse titulos. Itè, quòd actio quæ datur in patrem vel dominum ex contractu serui vel filij non dicitur de peculio, sed in peculio. Itè, q̄ actio de peculio & ceteræ, quæ descendunt ex contractu filij, dantur in patre nomine filij. Not. etiam, quòd filius &

Q Via tamen * superius mentionem habuimus de actione, qua in peculium filiorum familiars* seruorumque agitur, opus est, vt de hac actione, & de ceteris, t̄ quæ eorundem nomine in parètes dominos-ve dari solent, di-

seruus serè in omnibus æquiparantur. Item, quòd non est conueniens quod paucis exprimi potest, multis exprimere. Item, quòd cognito vno de similibus, cognoscitur aliud. Item, quòd dictio, serè, est deminutiua. Item, quòd quando duo casus sunt à lege antiqua æquiparati, correctio, vel dispositio facta in vno, extenditur ad alium: quod declara, si æquiparatio est facta in illo casu, vt per Iasonem. in lege si constante. primo versiculo. in prima questione. ff. soluto matrimonio. de quo videnda sunt quæ ponit Dec. in cap. translatio. in j. & ij. lectu. de constituto. Syluest.

¶ c Superius. Vt suprà tit. j. s. actiones augm. & s. sunt præterea.

¶ De ceteris. Id est, de quinque ipsius speciebus: Quod iussu, Institoria, exercitoria, tributoria, & de in rem verso.

¶ a Dili

¶ *a* Diligentius. Quam supra dictū sit. vel dic diligentius, id est diligenter.

¶ *b* Ferē. Hoc dicit propter Macedonianum, quod habet locum in filiis, non in servis: ut infra eod. §. quæ diximus. & propter alios casus, quos ibi dicimus. Accurs.

¶ *c* Disputatio. Nota contra multos doctores, qui legendū, & consulendū multa & inuicilia effundunt, cum paucis vti possint: contra id, quod dicitur, & gaudent breuitate moderni. nā in multiloquio non deest peccatū. facit l. ampliorē. §. in refutatoriis. cū ibi not. per gloss. & doct. C. de appell. Ang.

¶ *observatur.*

¶ *d* Idem intellectu. Nam si-

milium eadem est disciplina: ut hic, & ff. de in rem ver. l. ij. §. proinde. & §. quoties.

¶ Dic tamen quod similitudo in vno. non inducit similitudinem in alio, ut per Aret. in l. ex facto. in vj. notab. ff. de vulg. & pupil. Syluest.

¶ *e* In his. scilicet, Parente, & filio.

¶ *f* Ostendemus. Ut infra eod. §. quæ diximus.

¶ Si igitur iussu domini.

¶ *casus*. Tres hic proponit actiones, Quod iussu, Exercitoriam, & Institoriam. Prima, locum habet in hac specie, iussu tuo contraxi cum tuo seruo, eique centum mutuo dedi. quæro, an mihi in solidum condemnaberis, quum supra dictum sit, quatenus peculium ferat, dominum ex contractu serui damnari? maximè. nam iussus tuus te in solidum obligat: Secunda, locum sic habebit, Nauim habebas. ei Pamphilum seruum tuū magistrum proposuisti. contraxi cum seruo illo exercitore nauis, eique centum mutuo dedi. Tu in solidū condemnabere. Tertiæ exemplum hoc erit, Tabernam habebas, cui seruum tuū proposuisti. ei

pannos vēdidit pro centū aureis excedendæ tabernæ tuæ causa. Tu in solidum dānaberis. quapropter, inquires, quum peculium sit tantum aureorum triginta? quia exercitorem aut insti-

tim ostendemus f.

¶ *Nota*. tunc tenebatur contra dūm, si contra dūm, vel si iussu, vel si iussu, non nam vel alij negotiorum prapositionibus cognominatis, quod iussu, & exercitoria, & institoria.

¶ Si igitur iussu domini & cum seruo negotium gestum erit, in so-

hit, videtur sequi fidem iubentis. Item, quod vbi est eadem ratio, idem ius constituitur. Item, quid sit Exercitoria, & quid Institoria. Item, quod Exercitoria ab Exercitore: Institoria ab Institore est appellata. Item, quod tunc tenentur pater, & dominus, quando filius, vel seruus negotiantur in eo, in quo sunt praposti. Item nota, quod huiusmodi actiones non solum dantur contra dominum vel patrem, prapponentes seruos & filios, sed etiam contra quemlibet prapponentem, etiam liberum hominem liante identitate rationis. Item, quod identitas rationis facit, quod casus non expressus sit comprehensus in casu iam deciso. Syluester.

¶ Si igitur. Actio quod iussu est, quæ datur ei, qui cum filiofamilias seruo. N. A. ve contraxit, aduersus patrem dominumve, cuius iussu contractum est, ut, vel de peculio, vel lde suo solidum prestare damnetur lege prima. ff. quod iussu.

¶ *g* Domini. f. volentis cum seruo contrahi. siue dirigat iussu ad seruum, siue ad contrahentem cum seruo, siue subscri

subscripserit, siue quocunque modo
contra eum ratum habuit: vt ff. quod
iussu. l. j. §. j. & §. sed & si serui chi-
rographo. & §. si ratum.

2 videur. Vt etiam ab ipso domino
debitum condi-

ci possit: vt in-
E. à cod. 5. pen.

¶ b Eadem ra-
tione. Quia fi-
dem domini se-
qui videtur: vt
suprà prox. 9.
in fin. Accurs.

1. c. Exercito-
ria. Quz perpe-
tuo hæredi, &
in hæredē da-
tur: vt ff. de e-
xerci. l. si tamē.
§. fin. Idem in
infitoria: vt ff.
de infitor. l.
nouissimē. Idem
etiā de in rem
verso: vt ff. quā-
do de pec. act.
auna. est. l. quz-
sum. in fin.

N. A. † Magistrū. Magister navis, est servus; qui ab exercitore, navis exercendæ præpositus est.

Actio exercitoria est, quæ datur ei, qui cū magistro uisus, de rebus ad ipsius magistreriū pertineñtibus contraxit aduersus exercitorem, ut quod magistrū eo nomine dare, facere oportet, dare facere damnetur l. j. & pass. ff. de exerc

Actio infortoria est, quæ datur ei qui cum infortiore de rebus ad ipsius negotiationem pertinentibus contraxit, aduersus dominum, vel patrem qui præposuit, vt quod infortior, eo nomine, dare s.o. tanti damnetur l. j. & pass. de infort.

¶ d Eius rei gratia. Bene dicit, eius rei gratia. Nam si ob aliam rem, puta negotij sui, vel cùm esset præpositus ad

vehendum onus, ipse accepit mutuum
pecuniam, nō ad utilitatem navis, non
tenetur dominus: vt ff. de exercit. l. j. s.
non autem.

¶ *Quæstus.* id est, prouentus siue lu-
crum. Sed ma-

Ideo autem exercitoria vocatur, quia exercitoris appellatur, ad quē quotidianus navis quæstus e pertinet. Institoria tūc locum habet, cūm

quis tabernæ for-
tè , aut cuilibet
negotiationi ser-
uum ' suum præ-
posuerit , & quid-
cū eo eius rei cau-
sa , cui præpositus
erit , contractum
fuerit. Ideo autem
institoria appella-

tur: quia qui negotiationibus præponuntur, institores vocantur. Ista tamē * duas^h † actiones Prætor redit, & si liberum quis hominē, aut alienū seruum nauis, aut tabernæ, aut cuilibet negotiationi præposuerit: scilicet quia eadē æquitatis¹ ratio etiam eo casu interueniat *.

† *Aequitatis. Valeat æquitas, quæ in paribus causis paria iura desiderat Cicero in Topicis.*

Actio tributaria est, quæ creditoribus serui, in merce peculiari, sciente domino negotiantis, conceditur adversus ipsum dominum, qui in illius merce, pro rata cuiusque debiti; ex edicto distribuendam, dolo malo versatus est: ut quanto minus tributum sit quàm

crum. Sed magister appellatur, cui totius navis anchora, id est, gubernatio commendatur: ut ff. de exerci. l. j. §. magistrum navis.

5 f Serum. Vel
liberum: vt in
fin. huius. §.

¶ g Vocantur:
Not. q̄ instito-
ria à præposi-
to, sed exerci-
toria à præpo-
nente vocatur:
vt hic, & suprā
proximo. §.

¶ h Duas. Per
hoc quod dicit
duas excludit
primam, quod
iussu. Accurs.

† Duas. Quia *stanti-*
prius iudican- *ur, ubi*
dum est .an sit *est eadē*
in rem versum; *aquital.*
Deinde an, & *aut.*
quantum sit in N.A.
peculio. l. j. ff.
de in rē verso.

§ : Acquiratis.
Not. q̄ vbi ea-
dem est acqui-
tas, idem ius sta-
tuendum est: sic
ff. ad leg. Aquil.
l. illud §. cum
enim. in gloss.
estimari. & su-
pra quibus mo-
dis. ius patriz

- Intervención

N.A.

quam debuerit, præstet l. j. & pass. ff. de tribut.

Actio de in rem verso est, quæ conceditur ei, qui cum filio, seruoque, contraxit aduersus patrem, dominumve, cuius negotium principaliter filius, seruusve, non tamen eius voluntate gessit, ut quatenus in rem eius versum erit, vel de peculio, vel si peculium non est, aut non sufficit, de suo præstare cogatur. l. j. ff. de in rem verso.

¶ Introduxit.

C A S V S. Seruus Titij in mercibus peculiariibus negotiatus est, non iubente, sed tamē sciēte Titio. ego ei centum mutuo dedi. Hæc de causa Præto rem adibo, ut dominum iubeat merces exhibere, si dominus non omnes exhibuerit, neque mihi satisfactum sit, habeo actionem in dominum, quæ dicitur tributoria. per quam eum cogam reliquas merces exhibere, mihi que tribuere quod mihi debere plani fecero. C. vii.

¶ a In peculiari merce. Hoc cautè dicit, non in dominica: ut ff. de inst. l. sed & si pupillus. §. penult.

¶ b Negotietur. Ad omnem quoque porrigitur negotiationem: ut ff. de tribut. l. illud. & l. infra licet.

¶ c Eius rei causa. not. quod ad hoc,

ut cõpetat ista actio, oportet quod sit contractum illarum mercium causa, aliis non competeret: ut per An hic.

¶ d Minus. Hanc actionem tributariam, dicunt quidam non dari, nisi

nũ, si quid ei debetur, & ceteros creditores pro rata portione distribuatur [& idè* tributaria vocatur] quia ipsi domino distributio. nẽ Prætor permittit. Nam si quis ex creditoribus queratur, quasi minus ei tributum sit, quàm oportuerit, hanc ei actionem accomodat, quæ tributaria appellatur.

¶ Quod ex contractu serui (etiam in scio domino inito) in domini utilitatem versum est, id solidum soluere cogitur in rem autem versum intelligimus, si quid seruus, impenderit, quò meliorẽ dominus habeat, aut non deteriorẽ: ut exemplis appetitur. Quòd si versum non fuit, eatenus tantum tenetur dominus, quatenus vires peculij sese extendunt.

integræ decem impensa in rem meam sint? in solidum tenebor. Cor Vib.

¶ Not. quòd actio de peculio, & de in rem verso sunt diuersæ. Item, dic quòd

dominus primo distribuat: & dicunt, quòd cogitur officio iudicis: & hoc colligitur ex hoc §. quia dicit, minus. Sed dico, quòd ante & post competit: quia minus tribuit, qui nihil tribuit: ut ff. de tribut. l. illud. §. si cuius dolo. versic. minus & argu. ff. de verborum sign. l. minus. & l. verbu amplius. secundum Ioan.

¶ Præterea introducta. C A S V S. Est præterea actio de peculio ac de in rem verso in hac specie. Seruus meus, me in scio, viginti aureos mutuo sumpsit: ex his decem in rem meam impendit, ædes enim ruinosas fulcivit: alios decem arbitrari suo impendit. Creditor actionem habet, per quæ probans decem in rem meam cõuersa esse, ea decem integra recuperabit. ac pro reliquis decem, ego teneor quatenus peculium ferre possit. Quid ergo, si

debetur.
sur.
inclu-
sa ab his
rellè.

necessaria erat actio de in rem verso ultra actionem de peculio ex rationibus positis per tex. in l. j. in princ. ff. de in rem ver. Item, quod actio de in rem verso oritur, quamvis sine voluntate domini negotium sit gestum, quia oritur ex ipsa versione, non ex consensu: & propterea prius etiam quam sit gestum sit contra voluntatem domini, quando versum est in eius utilitatem. Itē, quod actio de peculio datur eatenus, quatenus est in peculio: actio vero de in rem verso datur ad omne id, quod versum est in utilitatem domini. Itē quod dicatur versum in utilitatem, pro cuius declaratione vide regulam quam ponit Iuriconsultus in l. ij. §. & generaliter. ff. de in rem ver. Item no. quod omnes expensae hic enumeratae sicutur necessariae sylvest.

¶ Preterea introducta est actio de peculio, deque eo quod in rem domini versum, erit ut quamvis sine voluntate domini negotium gestum erit: tamen siue quid in rem eius versum fuerit, * id totum praestare debeatur: siue quid non sit in rem eius versum, id eatenus praestare debeat, quantum peculium paritur *. In rem autē domini versum intelligitur, quicquid necessario in rem eius impenderit servus: veluti si mutuatus pecuniam creditoribus eius soluerit aut aedificia ruentia fulserit, aut familiae frumentum emerit, vel etiam fundum, aut quolibet aliam rem pertineantem ad rem versam, scilicet de peculio, & de in rem verso.

¶ b Primum. Facit ff. de pecul. l. si quis servum. §. etiam. & hic adiunge §. c. certum, qui est infra.

¶ c Mercatus erit. Facit ff. de in rem verso. l. ij. §. proinde.

¶ d Ex decem. Quia quot sunt consumpti, in tot debet teneri: ut supra prox. §.

¶ e Damnum debet. Facit ff. de in rem verso. l. si pro patre. §. idem.

¶ f Licet. Hoc punctum quod est hic, ita praevidetur intelligunt quidā, quod quicunque agit de peculio, videtur inten-

tere illam formulam, & agere, scilicet: de in rem verso, ut hic, & ff. de in rem verso. l. filiusfamilias. in fi. & ff. de pecul. l. j. §. est autem, quae opinio necessaria esse videtur. Nam cum de peculio

agitur, debita peculiaris computantur, & ita quod servus debet domino, & dominus debet servo naturaliter: quia quod servus impedit in rem domini, venit in actione de peculio: ut ff. de pec. l. quam Tiberonis. §. in peculio. versio. sed & hic, quod nihil aliud est, quam de in rem verso agi. & ita qui agit de peculio, & de in rem verso agit. Sed Iozn. dicit, qd diversae sunt actiones & actio nū formulae: nec q formulā vnius proponit, aliterius formulam proponere videtur. Nec obstat dicta l. de peculio. l. j. §. est autem. quia licet ibi videatur sub actione, & edito de peculio actionem de in rem verso proponere: tamen non demonstratur editum quod sit de peculio tantum, sed generale, quod dicit de omni eo, quod sit cum eo, qui in aliena est potestate: ut in eadē l. j. §. verba autē, Item non obstat. d. filiusfamilias. in fin. quia quod ad effectum proponit de in rem verso, qui proponit de peculio, non quo ad formulam: & eodem modo expone, quod hic dicitur, una est actio de peculio, & de in rem verso, id est, ille, qui proponit actionem de peculio, consequitur effectum actionis de in rem verso. Et quod subiicit duas habet condemnationes. scilicet actio de peculio, unaque

agitur, debita peculiaris computantur, & ita quod servus debet domino, & dominus debet servo naturaliter: quia quod servus impedit in rem domini, venit in actione de peculio: ut ff. de pec. l. quam Tiberonis. §. in peculio. versio. sed & hic, quod nihil aliud est, quam de in rem verso agi. & ita qui agit de peculio, & de in rem verso agit. Sed Iozn. dicit, qd diversae sunt actiones & actio nū formulae: nec q formulā vnius proponit, aliterius formulam proponere videtur. Nec obstat dicta l. de peculio. l. j. §. est autem. quia licet ibi videatur sub actione, & edito de peculio actionem de in rem verso proponere: tamen non demonstratur editum quod sit de peculio tantum, sed generale, quod dicit de omni eo, quod sit cum eo, qui in aliena est potestate: ut in eadē l. j. §. verba autē, Item non obstat. d. filiusfamilias. in fin. quia quod ad effectum proponit de in rem verso, qui proponit de peculio, non quo ad formulam: & eodem modo expone, quod hic dicitur, una est actio de peculio, & de in rem verso, id est, ille, qui proponit actionem de peculio, consequitur effectum actionis de in rem verso. Et quod subiicit duas habet condemnationes. scilicet actio de peculio, unaque

Actio-
nes de
peculio
& de in
rem verso
sunt dī.
versae.

* ut res
malis

nam, s. pro suo esse &u, & alia pro es-
sectu, s. actionis de in rem actio. Accur.
4 D I I I I. Hæc opin. gloss. q. sint
diuersæ actiones, verior est: quia ha-
bent diuersa nomina, & diuersa me-
dia concludendi.

¶ a Actione. s.
de peculio.

¶ Cum autem.

¶ Pam-
philus, habet in
arca cæcum au-
reos debet do-
mino decē, iū-
dēmq; herili fi-
lio decē quan-
tum est in pecu-
lio: quod, dedu-
cto naturali de-
bito superest: ni-
mirū octogin-
ta. Seruus meus
peculiū habebat
centū aureorū:
in eo erat vica-
rius, cui viginti
debebat. petis a
me centum, quæ
meo seruo mu-
tuo dedisti. co-
gârne integra
cæcum soluere,

an satis erit, si octoginta solua, quum
ille seruus vicario suo viginti debeat?
debentur integra centum. Quid ita?
quia eadem persona vicarij non po-
test eodem tempore duas habere fun-
ctiones, & in eadem causa serui tui pe-
culium augere, ac minuere. Cornelius
Vibulanus.

¶ Not. quid dicatur esse in peculio.
Item, quod deducitur non tantum cre-
ditum domini, sed etiam eius, qui in
ipsius est potestate. Rationem vtrius-
que ponit. Iurisconsultum in l. sed si
damnum, s. peculium. ff. de pecul. Ratio
enim quare id deducitur, quod domi-
no debetur, est: quia dominus præue-
nisse videtur, & cum suo seruo egisse.
Ratio autē quare deducitur id quod
debetur existentibus in potestate do-
mini, est, quia nemo ambigit hoc quo-
que domino deberi, cui omne quaeri-
tur, quod quaeritur ab existentibus in
potestate eius. Item not. casum, in quo
non deducitur per dominum illud
quod debet seruus. quod nota. Syl.

¶ b Domino, scilicet debet. Cum enim,
inspecto iure naturali seruus liber sit,
apparet quod naturaliter potest obli-

gari, etiam domino suo: vt ff. de condi-
inde. l. si id, quod & ff. de pecul. l. nec
seruus. & supra de fideiuss. 5. j. Accurs.

¶ Adde, quod est intelligendum de iu-
re naturali, id est, de iure gentium pri-
mæuo, id est,

ritur, quantum in
peculio sit, ante
deducitur, quic-
quid seruus domi-
no b eive, qui in
potestate eius sit,
bebet: & quod su-
perest, id solū pe-
culium intelligen-
tur. Aliquando ta-
mē id, quod ei de-
betur t seruus, qui
in potestate domi-
ni sit, nō deducitur
ex peculio: veluti
si is d in ipsius e
peculio sit. Quod
eo pertinet i vt
si quid vicario t
suo seruus s de-

quatenus ius ge-
tū fundatur ra-
tione naturali,
non constitutio-
nibus generali-
bus gentium si
enim intelligen-
remus de iure
naturali simpli-
citer comuni
omnib⁹ animā-
tibus, tunc non
potest dici q
oriatur obliga-
tio naturalis,
prout declarat
Bartol. quem
communiter se-
quunt. doct. in
d. l. si id, quod.
Syluest.

¶ c Debet. Quæ
si dicat, & id
deducitur, quod
debet dare ser-
uus iis, qui sunt

in potestate, vt conseruis suis, & fi-
liis domini, & pupillis domini: vt
ff. de pecul. l. peculium autem, in princ.

Debet nam & seruus domino, & do-
minus seruo naturaliter debere dicitur
l. 9. ff. de pecul.

N. A.

¶ d Si is scilicet, cui debetur, puta
habeo seruum Castaldum, qui ordi-
narius dicitur, qui habet sub se alium,
qui vicarius dicitur: si ordinarius ali-
quid debet vicario, & conuenior de
peculio ordinarij, non deducam quod
vicario debetur: & est ratio in prom-
ptu: quia si deduco pro vicario, ad-
huc remanet peculium ordinarij: &
ita frustra fieret deductio: cum sem-
per maneret ordinarij peculium.

¶ e Ipsius, scilicet, Ordinarij.

¶ f Quod eo pertinet, id est, quod
modo sub nube dixit obtinet in hoc
casu.

¶ g Vicario suo. Seruus ordinarius est, N. A.:
qui vicarij quæ dominus est: vicarius,
seruus peculiaris l. 17. ff. de pecul. qui
interdum pluri est, quā ordinarius
l. 44. ff. de edil. edict.

¶ h Seruus scilicet. Ordinarius.

¶ i D I T I O. Ordinarij autem serui

V V 2

dicuntur ab ordine, qui domui aut tabernaculo, aut negotiationi regendae praesunt: illorum vero si peculio continentur, alij serui, vicarij appellantur. *Maximalis*, esse facit seruum, iam non vicarius esse. *a* Eius, scilicet Ordinarij. *c* Ceterum dubium. *CA. 5. V. S.* Hactenus enumerauit quinq; actiones, quibus cum domino agi possit de eo, quod seruus debet: Quod iussu, Institutoriam, Exercitoriam, Tributariam, & De peculio. Quatuor autem illis superioribus vti satius est, quam potest: quia hoc differt a ceteris, quod hanc modo ut genus, modo ut species intenditur: aliae vero tantum ut species. Consilium autem est, ut actor ea potissimum intendat, qua solidum consequi possit, aut certe plus quam alia actione. *C. v. ib.* *a* Not. quod stultissimus dicitur, qui potest viuosorem viam ad suum consequendum eligere, & eligit deteriorem. Item, *c* habens plures actiones, debet faciliorem

beat, id ex peculio eius non deducatur.

a Cui competit actio institutoria, vel exercitoria, quod iussu, competit etiam de peculio: & in actione de peculio, totus eius quod est in peculio, ratio est habenda in tributoria solum eius circa quod negotiatur. Quapropter quandoq; expedit agi vna, quandoque alia. *Ar.*

c Ceterum dubium non est, quin is quoque, qui iussu domini contraxerit, cuiq; institutoria, vel exercitoria actio competit, de peculio, de eo quoque in re domino versum est, agere possit. Sed erit stultissimus *c*, si, omitta actione, qua facillime solidum ex contractu consequi possit, se ad difficultatem perducatur probandi in re domini versum esse: vel habere seruum peculiū, & tantum habere, ut solidum sibi solui possit.

c Hec inter actionem de peculio & tributariam differentia est, quod in

priori quod domino debetur ante omnia deducitur in posteriori vero, dominus tantum extraneus cum ceteris creditoribus in distributionem vocatur: item in illa totius peculi ratio habetur, in hac eius tantum, in quo negotiatus est seruus. quod fit ut quandoque vna, quandoque altera expeditur expediat.

c Et quoque *c*, cui tributoria actio competit, a quo de peculio, & de in re verso agere potest. Sed sane huic modo tributoria expedit agere, modo de peculio, & de in re verso. Tributaria ideo expedit agere, quia in ea domini condicio praecipua non est: id est, quod domino debetur, non deducitur: sed eiusdem iuris est dominus, cuius & ceteri creditores. At in actione de peculio ante deducitur *c*, quod domino debetur: & in id, quod reliquum est creditori, dominus condemnatur. Rursus de peculio ideo expedit agere, quod in hac

proponere. *S. i.* *b* Ceterum. Diximus. supra in illo *s.* praeterea. *c* is agit de peculio, qui contrahit cum seruo inuito, vel ignorare domino: unde videtur, *c* qui contraxit eo volente, puta iussu suo, non possit agere de peculio: sed tamen aliud est, ideo dic ceterum, pro sed.

c Sed erit stultissimus. Not. quod esse stultum, si eligat malum, cum possit eligere bonum: ut in authent. qui mod. nat. efficit. *l. i. j. colla. vj.* Unde versus, Qui videt villam, & sumit deteriora: Absit ei radius luminis absq; mora. *Acc.* *d* Solidum. Not. *c* habens duas actiones: vnam, ex qua solidum consequi possit, & aliam cum diminutione: debet intetare illam, ex qua solidum consequatur. *Ang.*

c Et quoque. Facit *ff.* de tribu. l. aliquando. *f* Modum. id est, aliquando. *g* Antea deducitur. Not. *c* in actione de peculio dominus est privilegiatus, quia primus sui debiti ratio habetur. de quo supra eod. *s.* praeterea. *Ang.* *a* In

¶ In hac actione, scilicet de peculio.
¶ b Negotiatur. Et quod inde receptum est: ut ff. de tribul. procuratoris. §. mercis. versic. per hanc. & supra eod. §. introduxit. Accurs.

¶ c Eligere. Et postquam elegerit, non variabit: ut ff. de tribul. quod in herede. §. eligere. nisi fuerit deceptus, quando primam elegit: ut ff. quod cum eo, qui in alie. potest. l. sed si ex parte. §. si.

¶ d Quæ diximus. A prin. tit. usque huc.

¶ e Eadē. Quæ ad actiones supradictas: sed in quibusdā non conveniunt, ut in mutua pecunia, quod dicitur, ut intra proxim. §. Item filius potest subire iudicium, & arbitrium, & patrem obligat quasi ex contractu de peculio, sed servus non: ut ff. de pecul. l. iij. §. si servus. & §. idē scribit, & C. de iud. l. servus. Itē, filius fideiuberare potest: & patrem de peculio obligare. ut ff. de pecul. l. iij. §. si filius: sed servus non. ff. de fideiuf. l. servus. & l. seq. & propter hoc dixit ferē supra. eod. §. j.

N. A. ¶ Denegatur actio. Si de qualitate filii sum. Priatori constit. Prætor denegat actionē l. 9 ff. de iur. rei. Si non constat, dari actionē; sed cum hac exceptione. Extra quā si filius sem.

actione totius peculij ratio habetur: at in tributaria eius tantum, quod negotiatur. Et potest quisque; tertia forte parte peculij, aut quarta; vel etiam minima negotiari: maiorem autē partem in prædiis, vel in mancipiis, aut in fornibus pecunia habere. Prout ergo expedit, ita quisque, vel hanc actionem vel illam eligere debet. Certē qui potest probare in rem domini versum esse, de in rem verso agere debet.

¶ Dicta de dominis & servis intelliguntur de parentibus & liberis.

¶ Quæ diximus de servo & domino, eadem intelligimus, & de filio & filia, & nepote, & nepte, & patre avove, cuius in potestate sunt.

¶ Qui filiorum familiaris in patria potestate constituto naturam dederit pecuniam, is neque

fuerit. Nota, credere filii facti est perdere l. j. ff. de Senat. Maced.

¶ f Aduersus patrem. Etiam de peculio non tenetur pater: ut hic dicitur, & C. ad Senat. Maced. l. p. filius. & cautē colligitur C. ne fil. pro patr. vel pater pro filio l. j.

in patrem, neque in filium (etiam postquam sui iuris effectus est) veliam habet actionem, Senatusconsulto Macedonia non inconstitente.

¶ Illud propriè servatur in eorum persona, quod Senatusconsultum Macedonia prohibuit mutuas pecunias dari eis qui in potestate parentis sunt: & ei, qui crediderit, denegatur actio tam aduersus ipsum filium, filiamve, nepotem neptemve (sive adhuc in potestate sint, sive morte patris, vel emancipatione suæ potestatis esse coeperit) quā aduersus patrem autem, sive eos habeat adhuc in potestate, sive emancipaverit. Quæ ideo servatur: prospexit: quia sæpè onerati ære alieno creditorum pecuniarum, quas in luxuriam consumeabant, vitæ parentum infidiabantur.

cessat, quando pater cōsensit, vel present non contradixit, ut ff. eod. l. sed Iulianus §. quanquā. & l. si tamē scilicet. & C. eod. l.

colligitur C. ne fil. pro patr. vel pater pro filio l. j. §. g. Senat. s. senatus Maced. ut ff. ad Maced. l. j. quod cessat in multis casibus. §. xj. Primò, si fuerit miles filius. ut C. ad senatus. Maced. l. si. Itē, si dixerit se patremfam. ut C. ad senatus. Maced. l. si. Itē, si publice paterfamilias videbatur: ut ff. ad senatus. Maced. l. si quis patremfam. Itē, si fuerit in scholis: ut ff. ad senatus. Maced. l. sed Iulian. §. quod dicitur. & C. eod. l. Macedonia. Itē, si alij creditor soluit: ut ff. ad senatus. Maced. l. sed Iulian. §. pen. Itē, si factus paterfamilias debitor primum contractum quocumque modo agnovit: ut C. eod. l. Zenodorus. Item, si verit in rem patris: ut ff. eod. l. sed Iulianus. §. proinde si acceperit. Itē, & si non accepit, ut verteret in rem patris, postea tamen vertit: ut ff. eod. l. sed Iulianus §. proinde. vers. sed & si ab initio. Item,

si permittente. Item, si postea pater ratum habeat: ut C. eod. l. si. in princ. Itē, si pater familiās factus solvere cōpit: ut ff. eod. sed Iulianus. s. fin. & l. seq. Alias autem locum habet, ut nō teneatur pater, vel filius, si-

ue pecunia fuerit mutuo data, siue aliud in fraudē senatus: conf. ut ff. eod. l. filius familiās. s. is autem. & l. sed Iulianus. s. mutui dationē.

Verba senatus. Macedon. vide apud Alex. ab Alex. lib. Genia. dier. t. c. vij. Qd autem Macedonem Theophilus prodigū & dissolūm iuvenē fuisse ait, id ille ex eodē fonte hausit, unde aliarum Romanorū rerum cognitionē sumere cōsuevit. Illud in summa.

Imperator ad extremum hoc dicit, si L. Iulius alicui seruo iussu domini centū dederit mutuo, vel quā in rē domini versa sint, prater superiores omnes actiones licere, etiam directā actione, dominium aggredi: ac dicere, Aio te mihi centū dare oportere. quoniam videtur ipse quodammodo contrahere, quom contrahendi seruo, filiove mandauit facultatem, Cornel. Vibul.

¶ Not. illud verbum, in summa, cuius significatio est, tandem & finaliter. Itē, quod de in rē verso, quod iussu, exercitoria, & institoria agitur etiam directō contra dominum. Item, not. cāsum in quo mandans tenetur, ac si principaliter negotium gessisset. Syl.

¶ a Directō. id est, certi condictione directā, non adhibita hac adiectione de peculio, vel de in rem verso. Sed nunquid supradicta sex nomina. scilicet

quod iussu, exercitoria, tributoria, de peculio, & de in rem verso, sunt nomina actionum? Respondent quidam quod sic: & faciunt pro eis infinita leges, quæ dicuntur de actione, de pecu-

que iussu contra-

quā intelligitur.

¶ l. i. l.

¶ a

¶ b

¶ c

¶ d

¶ e

¶ f

¶ g

¶ h

¶ i

¶ j

¶ k

¶ l

¶ m

¶ n

¶ o

¶ p

¶ q

¶ r

¶ s

¶ t

¶ u

¶ v

¶ w

¶ x

¶ y

¶ z

¶ a

¶ b

¶ c

¶ d

¶ e

¶ f

¶ g

¶ h

¶ i

¶ j

¶ k

¶ l

¶ m

¶ n

¶ o

¶ p

¶ q

lio, & sic de singulis, ut patet etiā in rubric. cuiuslibet tituli. Sed Ioan. cōtra. Dicit enim qd sunt actionum adiectiones, nō actiones. & facit pro eo ff. de negotiis gestis. l. mandati. & ff. de pecul. l. iij. s. cui congruit.

Adde, quod hīc gl. dicit notabilem ad hoc Ias. suprad. de act. s. j. vbi ponit multas gl. concord. & in s. rur. sus. pro quo vide text. cum gl. in l. v. in gl. j. C. vbi cōueni. qui cert. loco. & idē vult. Bart. in l. si. in ij. quat. C. ex quibus cau. maior. Syluest.

ADDITIONE. Hic directō cōdici dicitur, cū nō propter seruū, aut filiū, sed propter iussu domini pa-

trise, aut quia locupletior factus ille est, condiciamus. erit autem hāc Condictio certi generalis, de qua in l. certi. ff. si certi. pet.

¶ Directō. Id est, iure ciuili, quia maior. N. A. gis iubentis, quam secum contrahentis fidem secutus est. Ergo directō & principaliter idem sunt.

¶ b Condicti. scilicet certi condictione, non habita hac adiectione, institoria. Item, & de in rem verso: ut ff. de in rem verso. l. j. in princip.

¶ c Intelligitur. facit ff. de eden. l. Prator. s. sed & si seruus. & ff. si certi. pet. l. si institorem.

DE NOMINIBUS

actionibus.

¶ Non solum ex contractibus eorum, qui

qui in nostra potestate sunt conueniunt: sed etiam ex delictis: & quia pro his noxaliter agitur, ideo de noxalibus ponitur. Accurs.

Ad istā continuationē facit l. j. ff. eod.

Ex maleficiis. Totus iste tit. diuiditur principaliter in duas partes, primò. ponit qualiter delictio pro noxa habet locum in seruo delinquente. Secundo, an habeat locum in filiofamilias. Secunda ibi, sed veteres.

Quid est actio noxalis? Dams Simonis seruus viginti aureos manifestò subripuit Manio. Ius civile vinculum iniicit obligationis in Simonem, in ceterum, id est, in ipsos viginti, & octoginta pœnæ nomine. ager. ergo Marius in Simonem, tanquā summam ab eo reposcet, Quid autem, si Dams non centum, acne sexaginta quidem valebat? Licebit Simonem, aut centum solvere, aut Damm ipsum pro noxa dedere: eaque actio Noxalis appellatur. Cor. Vbi.

Noxalis actio est, quæ conceditur ei, cui seruus alienus, nec contentiēte domino, noxiam nocuit aduersus eum, qui tam eius dominus est; ut, vel quāti ea res est præstet, vel seruum noxæ dedat l. j. ff. hoc tit. l. iij. C. eod.

Ex maleficiis. Idem est, ex quasi maleficiis, ut ff. nau. caupon. stabul. l. si. s. seruum. & de hoc plenè diximus suprà de action. s. actiones autem.

Furtum fecerint. sup. extraneo. & idem in sequentibus articulis. Nā cum domino talia committendo, agi non potest: ut suprà de obli. ex deli. s. hi qui. & ff. de noxal. l. cum seruus.

Domino damnato. vel scienti cum delinqueret seruus, vel scienti, tamen prohibere non valenti: alioqui in so-

lidum teneretur: ut ff. de noxal. 29. l. ij. & l. in delictis. & C. eod. l. ij.

Ad aestimationem. putā decem, ad quæ semper est obligatus: sed liberatur dando animal. scilicet quousque

actio indicati conueniatur: ut ff. de re iud. l. miles. s. decem. & ff. de petis. hered. l. item. ^{defectus} veniunt. s. cum prædiximus. Accursus.

Litis aestimationem. Quanta res est; quantum ætiori eo nomine abest.

Pro delicto serui dominus liberatur dando seruum pro noxa: & in damnum passum transfertur domino iū quod auocari potest si dominus emittet danum, & velit eum mittere, Aret.

Noxia delictum, delinquens noxa vocatur. sed quandoque vno p alio vrimur.

Noxa. Imo, Noxia, & noxia Idem sunt l. j. ff. hoc tit. At promiscuè dicitur noxiam nocere l. 2. s. vlt. l. 4. ff. eod. Et noxæ

dedere, & noxæ dedere: cum virobique vox (nomine) subauditur.

Noxa autem dedere est, pro noxæ relinquere, & cedere agenti noxaliter: quod & noxam dedere aliquando dicitur. l. j. & l. si verò ff. de iis qui deiecit F. B.

Fungi. Defungi, id est, liberari. unde res quædam in genere functionem recipere dicuntur, id est, solutionem. l. 2. ff. de re credit.

Iniquum. Sed quandoque iniquius esset officium alienius esse sibi damnosum, secundum Ioan. ut ff. de fur. l. si seruus communis. s. quod verò.

Dominus noxalis.

Simio Damm seruum suum Manio noxæ dedit. is seruus quum ita, datus esset, operis suis æque industria quædam ita vberem fecit, ut damnum illud rependere posset, quod fecerat. rependit. Reddaturne Simonem veteri domino? nequiquam: sed a prætoris libertate donabitur. Cor. Vbi.

• 17a gl. a Serui sui nomine*. Not. quod dominus tenetur nomine serui, & ita debet fundari libellus secundum Ang. Aret.

Accur. b Liberatur. Sed cum seruus non sit in obligatione, sed damni estimatione: ut ff. de re ind. l. miles. §.

decem. quomodo dando seruum liberatur, cum aliud pro alio inuito creditore solui non possit? ut ff. si cer. pet. l. ij. §. j. Resp. speciale est: quia iniquum est seruum nequitiam ultra ipsius corpus extendi: ut supra eod. §. summa.

• ab 9. c Adde, quod hæc omnia vera sunt, quando agitur civiliter ad damnum datum: quia tunc condemnatur ad estimationem damni, vel dandum seruum noxam, & reus dando seruum liberatur, ut hic dicitur. secus si ageretur criminaliter ad vindictam ob iniuriam a seruo illatam: nam tunc aliter pronuntiatur.

scilicet vel ad estimationem damni, vel ad tradendum seruum verberandum, vel dandum seruum pro noxa: ut est tex. not. in l. sed si unus. §. cum seruus. ff. de iniur. quem vid. Syl. Aldob.

• c Nec minus. Quasi dicat, licet detur pro alio, scilicet pro delicto, vel estimatione delicti: tamen dominum transfertur.

N.A. d Dominium. Effectus noxæ deditio- nis est, ut sit iuxta dominij transferendi causa l. §. ff. de publ. Sic tamen, ut tantum in bonis esset. l. ii. l. 27. ff. hoc tit.

N.A. e Refarcierit. Id est, si tantum refarcierit, quantum damnum dedit Papinian. Colle. tit. 2.

• d Auxilio. Sed nonne iniquum est ausarii, quod perpetuo sibi questum

est, ut modo dixerat: & probatur. ff. de amor. l. non enim. Sed certe est speciale fauore libertatis: sic & alias C. de p. tr. qui fil. d. l. tra. l. ij. & ff. si lib. ingenuus esse dic. l. ij. sic & ff. de hæred. instit. l. pignori.

Accur.

Prætoris. Legibus: veluti, furti c ex lege duodecim Tabularum: damni f iniuriæ ex * lege Aquilia. Edicto Prætoris: veluti iniuriarum & vi bonorum raptorum.

• f Omnis ad quæ seruus delinquens transiit, noxaliter conuenitur. Et noxaliter etiam quis punitur pro delicto liberi hominis facti postea serui Aret.

• g Omnis autem noxalis actio caput f sequitur. Nam si seruus tuus noxam * commiserit s quoad in tua potestate sit, tecum est actio.

put sequitur: cuius hæc exēpla sunt. Da- nus Simonis seruus noxam commisit cum Simone actio est. Si Dauus Chremetis esse incipiat, in Chremetem erit actio: denique quacumque in manum peruenierit, semper eum insequetur actio. Quinimò si Simo ipse quum liber esset, noxam commiserit, deinde ad pretium participandum sese vendiderit, aduersus dominum hæc intenderetur actio. Cor. Vibul.

• h Caput. Obligatio propter noxam contracta, personam obnoxiam comitatur; facti autorem sequitur l. 20. §. ult. ff. hoc tit. Hinc emptorem stipulatio: noxis solutum præstare. l. 174. de verbor. sign.

• g Commiserit. scilicet extraneo.

• h In tua potestate sit. vel dolo feci- si quominus sit nā tunc utilis noxalis locum

A D D I T I O.

Et dicit hic Angel. quod redimens aliquem ab hostibus (qui hodie intelliguntur infideles) potest eum retinere loco pignoris, ut seruiat sibi per quinquennium, nisi se redemerit. l. senatus. §. si. ff. de leg. j. & l. j. C. de captiuis.

• c Furti. scilicet, non manifesti. Nam actio furti manifesti est prætoris: ut infra, de perpe. & temp. acti. §. j.

• f Damni. scilicet, actio.

• g Omnis autem.

C A S V S. Tenendum est præceptum nobis ab antiquis quasi per manus traditum, Noxa ca-

• ab 9.

• axia.

N.A.

locum habet: ut ff. eod. l. si bonæ fidei.
l. electio. §. si is.

¶ 2 Directio. Hic distingue, an servus delinquit, an contraxit. primo casu, si in dominum, non tenetur, postea fa-

ctus liber: ut su-

præ de obliga-
tio. quæ ex de-
lictis. §. ij. qui. &
infra proxi. §. &
ff. de furt. l. ser-
ui & filij. Si in
extraneum, tene-
tur directio, ut
hic. Si autem
contrahat fuerit
connexa gestio
illa, quam ges-
serit in servitu-
te, cum ea quam
in libertate se-
cit, tenetur, non
aliā: ut ff. de
negotiis gest. l.
cum actu. & C.
an servus ex
suo facto. l. iij.
in fin. nisi in ca-
su C. de peti. he-
red. l. fin. §. pen.
in fin.

ADDITIO.

Alios etiam ca-
sus habes nota-
tos in l. cum a-
ctum. in glo. in
verb. reddere. ff.
de negot. gest.

N. A. ¶ Directio. No-
xalis actio di-
rectio non est,
sed directio ac-
cessoria.

N. A. ¶ Noxiam. No-
xia, est propriè
delictum in li-
bero; noxa, in
servo.

¶ b Primo li-
bro. Ut §. de iu-
re perso. §. pen.

¶ Si servus domino. C. A S V S. Ser-
vus meus mihi damnum dedist. mihi ne
comperit hæc actio? minimè. Quid
ita? quia servus domino obligari non
potest, Quid, si cum Titio vendidero?
nihil magis. Quapropter? actio na-
scitur ex obligatione: obligatio au-
tem concipi non potuit. Damus Simo-
nis servus mihi damnum dedit, deinde

meus factus est: non dabitur tamen
actio. Quid si eundem postea Simoni
vendidero? ne tunc quidem dabitur:
quia res in eam delapsa est causam. in
qua consistere non potuit. Cor. Vib.

¶ c Obligatio.
scilicet civilis.
sed naturalis
sic: ut supra de
fideiussor. §. j.

¶ Nulla obliga-
tio. Quia domi-
nus pro suo iu-
re, statueret in
servum potest l.
17. ff. de furt. l.
vlti. C. an serv.
pro suo fact.

¶ d Cum ipso.
Manumisso: ut
hic, & C. eod.
l. j. in in fin. Ac-
curs.

¶ e In potesta-
te. Cum aliena-
tus est. & facit
ff. de pecul. l. &
ancillarum. §. si
servus. vers. sed
si alieno. Accur.

¶ f Esse coepe-
rit. Ante literas
contestatas. Nam
post litem con-
testatam nō in-
terdicitur: ut ff.
eod. l. si alienus
servus. Et est ra-
tio: quia impu-
tatur ei, quare
alienaverit: ut
ff. eo. l. quemad. cedio,
modum. in princ. velle.

¶ g Interdici-
tur. Facit ff. de
minor. l. verum.
in fin. j. respon.
& ff. de leg. j. l.
legatarius. in fi.
¶ Consistere. Re-
gula iuris est, ut

quæ ab initio constiterunt, si in eum
casum reciderint, à quo incipere non
potuerant, resolvantur. l. 98. ff. de verb.
oblig.

¶ h Non potuit. scilicet noxalis actio.
Et nota, rem impediri, si deducitur in
eum casum, à quo incipere non potest.
arg. supra de lega. 2. ex contrario.

¶ i Non potes. Argum. ff. de ea. & po.

re. l. ij. §. j. alias de cap. diminut. l. ij. §. c. qui.

N. A. Filiis familiarum. Eius deditionis exempla sunt in lege v. §. penult. ff. de obligat. & actio. l. ij. §. proinde. ff. de lib. & posthu. Et certe, qui non modo vendere, & oppignere, sed etiam occidere potest, potest etiam noxam dedere. l. in suis. ff. de liber. & posthum.

a Admisere.

Filius olim pro noxa datus, & a patre licite occidebatur.

iure veteri dabatur filius pro noxa, ut seruus: ut hic. Item, occidebatur licite a patre, sicut seruus a domino: sed hodie non sicut supra de iis, qui sunt sui vel alie. iur. §. ij. & supra de iure perso. §. ij. & ff. de liber. & posthu. l. in suis. in fin. & C. de patr. pot. l. fin.

b Existimauit. Ut hic, & C. de fur. & ser. cor. l. apud antiquos. in fin. Accurs.

c Penè. id est, ferè. vel pænè nominaliter scilicet per corpus pænè & tunc diaphonizatur: quasi dicat per corpus filij patientis pænam.

d Pudicitiz fauor. Not. q. pudicitia est multum fauorizanda. facit l. nec

ei. §. penult. ff. de adopt. Angel.

e In seruos. id est, propter seruos.

f Filios familiars. Non etiam patres: ut si filius familiars iudex litem suam fecerit malè iudicando: ut ff. de iud. l. si filius familiars. vel si damnum alicui dederit proiciendo, eo separatim habitante à patre: ut supra de oblig. quæ

ex quasi delict. §. si filius familiars. & ff. de iis qui deie. vel effud. l. §. si filius familiars. & de his legibus dicit hic, cum dicit antiquos commentatores. Accurs.

g Conueniri. scilicet directo: ut ff.

eadem. l. noxa-

li. & l. seq. qui-

bus filiis con-

demnatis datur

in patrem actio

in factum, de re

iudicata in pec-

culum: ut ff. eo-

dem l. & si con-

demnatus. & ff.

de pec. l. ij. §.

item scribit. Sed

quid, si iudiciu

filii accipere

noluit: imò cõ-

tumaciter non

venit, an miti

actor debeat in

possessione pe-

culij profecti

tij? Videretur q

nò: quia ex de-

lictio filij non

debet conueni-

ri pater, ut hic

dicitur. Ecce

videtur q sic:

quia alià dicit

lex, quod po-

test cedere bo-

nis in peculio

tali: ut C. qui

bon. cede. pos-

sunt. l. cum & fi-

lij. in eo quod

dicat, vel à pa-

tre, &c. Sed hui

verbo respò. Al-

dricus quod di-

ctà lex cum &

filij. loquitur de

casu ensi. vel de

eo, quod habet

à patre sibi cū

in castro, dona-

tum, quod eti

castrense dici-

tur: ut C. famil. excusand. lege si filius-

familiars.

suum, & maxime filiam in noxam alij dari, ut penè per filij corpus pater magis. quam filius periclitetur: cum in filiabus etià pudicitiz fauor hoc bene excludat. Et ideo placuit, in seruos tantummodo noxales actiones esse proponendas: cum apud veteres legum commentatores inuenerimus sæpius dictum, ipsos filios familiars pro suis delictis posse conueniri.

TIT. IX.

SI QVADRV-
pes pauperiem
fecisse di-
catur.

Quoties quauipes contra inuicem sui generis cõsuetudinem cõmota, feritate, lasciuia, vel alio quouis modo dānū intulerit, actio tunc C. famil. excusand. lege si filius-familiars.

SI QVADRV PES PAU-
periem fecisse dicatur.

De maleficiis seruorum dictum est: nunc de maleficiis irrationabiliū animalium.

maximum. Nam aut damnum dat homo liber, & tunc locum habet tit. supra ad legem Aquiliam, per totum, aut servus, & tunc locum habet supra tit. primus per totum. Aut aliud animal, & tunc locum habet hic tit. Accur.

Nimalium.

A Totus ille tit. dividi-
tur in duas par-
tes. Primò, quò-
do actione pau-
perie locum ha-
beat, vel nò. Se-
cundò, loqui-
tur, quando ha-
bet locum actio
de edil. edict.
vel non. Secun-
da ibi, exterum.

* f. q. id.
* f. anore.

Bos
corruptere so-
litus, servum meum
vulneravit. ac-
tio mihi in do-
minum noxalis

conceditur, cuius ea potestas est, quæ
noxalium ex noxia servorum. id est,
ut nisi ultro noxæ dedat animal, con-
ventus dominus in litis æstimationem
cõdemnetur: habetq; locum hæc actio,
non in iis quæ natura ferocia sunt, ve-
luti ursus, leo, aper, panthera: sed in iis,
quæ præter consuetudinem irritantur:
ut equus, bos, mulus, canis, &c. quæ ci-
cura & mansueta sunt. Cor. Vih.

Not. quomodo noxalis actio datur
pro damno à quadrupede dato, & in
quibus casibus. Item, quòd in his ter-
minis actio noxalis prodita est à lege
xij. Tab. Item, quòd ratio hæc bona est,
quia lex ita disponit. Item, quid sit
pauperies. Item, quòd animal cum in-
tellectu careat, nò potest iniuriam fa-
cere. Item, quòd sensus accipitur pro
intellectu: quia animalia sentiunt, &
in animalibus est sensus. Item, not. illa
verba, siue iniuria facientis, quòd in-
iuria capitur abusive, respectu eius qui
infert iniuriam. Sylvest.

a Animalium. scilicet quadrupedum:
ut ff. cod. l. j. in princ. sed nomine dam-
ni dari à bipede, utilis locum habet: ut
ff. cod. l. penult.

b Lascivia. id est, luxuria. Vel dic-
tate, ut facit pullus.

c Intelligas per lasciviam. i. per quan-
dam perulantiam, quam habet anima-

lia, præsertim quæ nondum domita sunt.
Lascivire enim est blande saltare, &
huiusmodi iuvenilia facere. Sylvest.

c Feruore. id est, Amore: ut si equus
tuus, ut equam incam adiret, ostium
meum frangeret:

bularum prodita^f
est. Quæ anima-
lia, si noxæ de-
dantur, proficiunt[†]
reo ad liberatio-
nem: quia ita lex
duodecim tabula-
rum scripta est: s.
ut puta, Si equus
calcitrosus calce
percusserit, aut
bos corrumperet
solitus^h cornu-
petierit. Hæc au-
tem actio in iis,
quæ contra natu-
ramⁱ mouentur,

& dicuntur fer-
uor, quia cale-
facit amor ut in
authen. quibus
mod. nat. effec-
leg. s. illud. ver-
si. sed nihil.

d Feritate, i.
Crudelitate, sci-
licet sua, nò sui
generis natura:
ut infra prox. s.

e Noxalis. ut N. A.
dominus, aut
damnum faciat,
aut quadrupe-
dæ noxæ dedat.

c Actio. Quæ
vocatur in fa-
ctum, vel sim-
plicitate de pau-
perie.

f Proditæ. id est, adinventæ.

† Proficiunt reo. Noxæ deditione de-
fungimur. Id est, liberamur.

g Scripta est. ut supra tit. l. j. s. sunt
autem. & ff. cod. l. j. in princ.

h Solitus. Subaudi in utroque exem-
plo, etiam. Nam idem est, & si non so-
litus, ut in princ. huius tit.

A D D I T O. Hoc verum, si fera no-
cens non evasit, quæ habebat consue-
tudinē redeundi: aliàs si evasit, nec uti-
li, nec directæ teneretur dominus, etiam
si postea redierit. arg. l. qui res. s. arē.
ff. de solut. Ang.

i Contra naturam. id est, consuetu-
dinem generis illius animalis, licet sit
sua consuetudo, ut calcitret: ut supra
proxim. s. nam maior pars equorum
nò pessundat, & maior pars bouum non
cornu petiit: quia equi & boues dicun-
tur mansueti. Et mansueta dicuntur,
quæ gregatim pascuntur: unde secun-
dum hoc canis non est in numero ser-
varum, nec mansuetorum. Nam maior
pars canum nò morder: & maior pars
non gregatim pascitur: sed videtur
etiam, quòd in his feris locum habeat
hæc actio: ut infra cod. l. j. ff. quæ est
contra. Solut. utilis (ut ibi) locum ha-
bet directæ non: ut hic, & ff. cod. l. j. s.
in bestiis. Accus.

j Contra naturam. Moueri contra na-
turam

Equi &
boues
sunt ma-
sueta.
Canes
aliqui
nò morder.
de re.

turam dicitur quadrupes mansuetas; veluti bos, equus, mulus, cum sua sponte, nulla causa extrinsecus oblata, percussit: secundum naturam, cum oblata occasione aliqua: Veluti, si quis palpatum equum demul-

ceat, aut stimulo eum fodiat. l. j. §. ij. ff. hoc tit. Quod idem de boue dici potest; cuius ira, conspecto panno rubro commouetur. §. interdum quoque supra de oblig. ex deli. Et apud Senecam lib. de ira.

¶ 2 Si genialis. id est, si a genere habeat quod sit fera. ¶ b Feritas. id est, crudelitas. ¶ c Actio. s. directio.

N.A. ¶ Fugerit. Ergo si domi adligatus nocuerit, pertinet ad huc titulum d. §. ij.

N.A. ¶ Dominus. Quia is demum potest noxam dedere, qui quadrupedem habet in sua potestate. ¶ d Vbi. id est, postquam. ¶ e Euasit. vt §. de rer. diuis. §. ferax.

¶ f Pauperies.

Mirabilis est hanc expositio & legalis: ideo sic forte dicta, quia pauperiem aliquam facit: sicut & damnum diminutio vel ademptio patrimonij dicitur: vt ff. de damno infecto. l. iij.

¶ g Sensu caret. Quandoque tamen res inanimata iniuriam facere dicitur improprie: vt ff. de commod. l. si vt certo. §. plane si sic commodauit.

N.A. ¶ Sensu. Sensus posuit pro ratione vt d. l. j. §. j. ff. hoc tit.

¶ h Hec. scilicet supradicta duo, & quod nomine feræ bestię non agatur hac actione, & quod nomine mansuetę noxaliter tantum agatur: vt su-

pra proximo. §. & in principio. tit.

¶ Ceterum sciendum est. c. §. §. Aediles plebis, qui vrbis curam gerunt, edictum proposuerant, quo prohibebatur ne quis leonem aliudve no-

xiu animal quæ vulgo iter fieri habeat. Cornelius leonem habuit, qui seruum meum vulnerauit. Si seruus decem valebat, actio mihi in viginti dabitur: si meus filium læsit, index tantum cum damnetur, quantum æquum bonumque iudicabit. Sed præter illas actiones ab Aedilibus institutas, locum habet etiam de pauperie actio. Nam ex eodem facto si plures nascantur actiones, liberum est mihi quæ velim vitare vt si pena vnius alterius poenam superet, quod pluris vna habet, per aliam consequamur. C. Vibul.

¶ Adnota, Quoties plures poenales actiones pro eodem facto competunt, concursu iniuriam nequaquam se perimunt.

¶ Ceterum sciendum est, ædilitio edicto ¶ prohiberi nos canem, verrem, aprum, verum, leonem ¶ ibi habere, quæ vulgo iter sit, & si aduersus ea factum erit, & nocitum ¶ libero

edicto. l. hic enim. §. deinde. & l. seq.

¶ Aedilitio edicto. Exemplum profert N.A. ædilitiæ actionis, quæ ad honorarias pertinet §. iij. supra de actio. & §. Prætorum. supra de iur. natur.

¶ k Leonem. Item lupum, pantheram, & generaliter omne animal, quod debeat nocere, siue solum, siue ligatum: ita tamen, quod dñum nihilominus facere possit, vt ff. de ædil. edicto. l. hi enim. & l. generaliter. & l. seq.

¶ l Et nocitum. In corpore, ita quod non sit mortuus. alijs cc. solidi debentur: vt ff. de ædil. edicto. l. quæ vulgo. ij. respon. Accurs.

¶ Bonura

R.A. † Bonum & æquum. Quia non deformitatis membrorum ratio habetur, cum liberum corpus æstimationem non recipiat, sed operarum amissarum l. iij. ff. hoc titulo.

* *licet* 2 Condemnetur. Ratione deformitatis non habita, sed impenfarum tantum in curatione factarum, & operarum amissarum, & amittendarum: ut ff. eod. l. ex hac. Item condemnatur in duplum occasione damni dati in aliis rebus ex hoc edicto: ut hic, & ff. de ædil. edict. l. quæ vulgo. ij. respō. in fin.

* *ad q.* b Præter has, id est, præter hos modos agendi ædilitio edicto.

* c Habebit. scilicet utilem: aliàs contra: ut suprà eod. §. hic autem. Accur.

* d De eadem re. id est, ex eodem facto & delicto.

* *ad q.* e Consumit. Hoc est intelligendum concursu. perceptio enim una aliam consumit. Et ad euentiam istorum dic, quod quando competunt plures actiones eidem & contra eundem, aut omnes pœnales sunt, aut omnes rei persecutoriæ, aut aliæ pœnales, aliæ rei persecutoriæ. Primo casu, subdistingue: aut omnes ex vno delicto, & tunc una tollit aliam per perceptionem, non in id quod excedit: ut ff. vi bonor. raptor. l. j. & ff. de actio. & oblig. l. qui seruum. j. respon. & hoc cum ex vno delicto, non autem concursu: ut hic dicit. ubi autem ex diuersis factis, una non tollit alteram etiam perceptione: ut ff. de priuat. del. l. nunquam. in princ. In secundo casu, quando omnes sunt rei persecutoriæ, dic quod aut contra eundem dantur: & tunc tolluntur adinuicem perceptione, non concursu: ut ff. loc. l. si merces. §. culpa. aut contra diuersos, & tunc non tolluntur etiam perceptione: ut ff. de tabul. exhib. l. locum. §. condemnatio. In tertio casu, scilicet, quando alia est pœ-

nalis, & altera rei persecutoria: iterum subdistingue, quia aut est pœnalis originaliter, & tunc neutra per alteram tollitur: ut ff. de furt. l. si pignore. & cum furci. & ff. de condi. furt. l. si profure. §. furti. hoc

TITVL. X
DE IIS, PER
quos agere pos-
sumus.

* *ad q.* Actiones instantur per nos, & per procuratores nostros: quorum usus olim prohibitus erat, nisi in certis casibus: sed nunc necessarius est, quando principalis agere, vel defendere impeditur. Accur.

Nunc admo-

gi possit: sed bene, una electa, alia tollitur. l. idem ait. in fi. ff. nan. cau. stabu. etiā quod in actione electa succubuerit. secundum Bart. in l. hoc edicto. in ij. q. ff. de public. Item, hæc vera sunt, quando ex eodem facto, & vnico criminis titulo procedunt: aliàs secus. l. j. ff. vi bonor. raptor. l. nunquam plura. ff. de priuat. delict. Syluest.

A D D I T O. Similem glo. habes ff. nan. cau. stab. l. & ita. quæ olim incipiebat, idem ait. §. fin. & in l. nunquam actiones. ff. de regul. iur. cuius regulæ tenor ponitur hic in fin. text.

* Consumit. Quia delictum ob aliud delictum pœnam non imminuit l. ij. ff. de priuat. delict. N.A.

DE IIS, PER QUOS
agere possumus.

* Quia de actionibus diximus, videamus per quos exerceantur, & hoc incipit, Nunc, &c.

Nunc. Totus iste titulus dividitur in tres partes. Primò, ponit vnum dictum bimembre. Secundo, vnum membrum assumit, & declarat tam de iure antiquo, quàm hodierno. Tertio, declarat, quid est procurator & tutor. Secunda

Secunda ibi, Alieno veluti. Tertia ibi, Procurator.

Quoniam dixisti actionem esse ius persequendi in iudicio quod sibi debetur: quæro, an quod alij debetur persequi

alius possit? Olim (ait) non poterat, nisi in tribus, aut quatuor casibus. Primum, si populus aliquis causam haberet. nam actor totius populi nomine contitendus erat: quippe quum agere vniuersus populus non posset. Secundò, in causa libertatis. Nam qui in possessione seruitutis cum esset, ad libertatem proclamabat, vindicem, siue assertorem habebat, qui ipsius causam agebat, Tertiò, si quis tutelam sibi deferendam contendat. Item, quibusdà casibus lege Hostilia declaratis. Sed utilitate hominum postulante permissum est, ut per procuratores, tutores & curatores agere possemus. Cor. Vib.

Not. quòd quilibet non prohibitus potest agere nomine suo, & alieno: & hoc quòd hoc edictum est prohibitorium certarum personarum. Item not. in quibus casibus de iure antiquo agere liceret. Item not. rationem quare ad inuentum fuerit, quòd quis alieno nomine agere posset: & est textus: apertius declarans in l. j. §. si. ff. de procur. vbi non solum consideratur caput impotentis, scilicet quando homines suis negotiis superesse non possunt: sed etiam quando nolunt. Syl.

a Admonendi sumus. id est, admonemus.

b Agere. scilicet hodie.

c Quemlibet. scilicet, idoneum, propter seruum, qui nec suo, nec alieno nomine admittitur: vt C. de iud. l. seruus. Item, propter pupillum: vt C. qui legit. perso. hab. per totum. Accurs.

d Facias tu regulam, quod quicumque potest esse in iudicio proprio nomine, potest etiam procuratorem constitui.

tuere: quam facit Innocent. in c. edoceri. de rescript. sed ego addo proprio nomine propter personas coniunctas, quæ possunt esse in iudicio, & non possunt constituere procuratorem: saltem

ante litem contestatam: vt concludit Rota de procurator. decis. 34. in antiquis. Syl. A D I T I O. Ex hac gl. nota, quòd lex generaliter loquens, recipit restrictionem ex habilitate siue idoneitate: vt l. vt gradatim. §. & si. ff. de mun. & hon. d Cum. id est quamuis. Agere non pos. N. A. se. Hinc retentum ius in legis actionibus lege 122. ff. de reg. iu.

† Pro populo. Vnde Tribuni plebis. N. A.

† Pro libertate. Vnde vindices, & assertores dicti. N. A.

† Pro tutela. Vnde tutores. N. A.

e Eorum nomine. scilicet, si quis faceret furtum captiuis vel Reip. causa absentibus.

A D I T I O. Dic, quòd hæc ratio fuit impulsiva, secundum Ang.

f Cuius. id est, alicuius. quasi dicat, procurator potest agere nomine eorum, qui sunt in tutela captiuorum & Reipublicæ causa absentium.

A D I T I O. Procurator dicitur omnium rerum eius qui in Italia non sit, absente Reipubl. causa, quasi quidam penè dominus, hoc est alieni iuris vicarius. hæc Cic. pro Cæcina. ex quibus verbis Francisc. Hotom. in suis in eam orat. comment. docet procuratorem esse absentis, Cognitorem presentis, corruptumque esse Asconij locum, vbi legitur, procurator dicitur, qui negotium suscipit: legendum est enim, Qui absentis negotium suscipit: Cognitor, qui presentis causam nouit, & sic tuetur vt suam, quod etiam Sext. Pom. confirmat.

† Coeperunt homines. Moribus ergo ius hoc litigandi per procuratores, inducitur.

§ a Impe

o Lita ad Hostilia Cef. an. 20 V. C. 587.

2 impedimento. Sed quid, si nullum
est impedimentum? Resp. idem: vt ff.
de proc. l. i. §. vsus.

Procurator. 245. Quare, quomodo constituitur procurator? an verbis conceptis?

solennibus, an
litèris, an re?
minimè. sed cõ-
sensu tantum.
Nudus enim cõ-
sensus quocun-
que modo signi-
ficatus, ut rē, id
est, causam tuā
quis agat, vel
defendat, suffi-
cit. Cor. vii.

* Nos. q. pro-
curatoris con-
stitutio nō exi-
git aliquā cer-
tam formā ver-
borum. Item, q.
absens potest
cōstitui procu-
rator. Syl.

¶ Neque cer-
tis verbis. Imò
quibuslibet, a-
piis tamen ad
hoc, siue gene-
raliter, siue spe-
cialiter. In ca-

Manda-
rum Soc
ciale in
muleis
pafbus
uxijitur

libus tamen speciale mandatum exigitur, vt in interdicto de libero hom. exhibend. vt ff. de procur. l. Pomponius. in princ. Idem, si mando alicui, quod inueniat maritum filie meae: vt ff. de ritu nupt. l. generali. in princip. Item, in causa suspecti tutoris: vt ff. de procur. l. non solum. §. si. Item, quando duos generaliter facio procuratores: nam neuter ab altero exiget, nisi habeat speciale mandatum: vt ff. de procur. l. itaque. & l. qui duos. Item in integrum restit. petenda: vt ff. de minqr. l. illud. §. si talis.

Adde, quod Ang. hic ponit xxv. casus, in quibus speciale mandatum requiritur: & ego posui cxx. casus, in quibus speciale mandatum requiritur in meo tractat. de regul. & fallent. Syluest.

N. A. ¹ **Præfente.** Ut omnes legis actiones.
Est autem procurator, qui mandatum
sibi litis exercendæ negotium gratis
recepit. Defensor autem proprio dici-
tur rei solius, cuius nomine sua spõte
iudicium suscepit. l. si. D. de procurat.

f Eo. scilicet aduersario.

g. Cuicumque, scilicet habili, non
militi: vt ff. de procurat. l. filiusfam-
iliæ. §. veterani. Item non fœminæ; vt
ff. de procura. l. fœminas. & l. neque,

aut defendere, is
tuus procurator
intelligitur,

¶ De tutoribus, & curatoribus, remittit.

¶ Tutores, & curatores quemadmodum constituantur, primo libro s̄ expositum est.

TITVL. XI.

DE SATIS-
factionibus.

¶ Antiquo iure,
quisquis in re vel
in personam suo
nomine agebat,

opponente litē contesta, aliās habilitatur persona procuratoris ut hic prodest. & in lita demum. & in l. exigendi. C. de procura.

2 Rem tuam, Ergo quòd vnā &
plures, ergo nūtiū est procurator,
quod verum est: vt ff. de procura. l.
j. §. j.

¶ b Defendere. s. mādato intervenien-
te : aliā simplici ter positum hoc ver-
bum defensor, intelligitur sine manda-
to: sed procurator cum mandato est: ut
fi. de procu. l. si procurator. §. per con-
trarium: & facit ad hunc. §. ff. fam. ere. l.
planē. in fi.

i. c. Primo libro. Vt s. qui da. tut. pos.
per totum. & de legi. agn. tut. per to-
tum. & per alios sequi. tit. vsque ad tit.
de satisfd. tut. & cur.

DE SATISFACTA
tionibus.

¶ Ad facta mentione procuratorum a quibus satisfactio exigitur, competenter de satisfactioe subiungitur. Acc.

aride

Procurator
soris cō
ficiam
quibus
dam, et
interdū
etiam.

Satisfactionum. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò, ponitur quid iuris erat olim circa satisfactionem in iudicio, siue quis agebat nomine suo, siue ut procurator. Secundò, quid iuris sit hodie.

Tertiò, extendit hanc legem ad omnes prouincias. Secunda ibi, sed hodie hac. Tertia ibi, Quam formam.

CASSVS. Quoniam Imperator hic nobis narrat veteres fabulas, ut ipse appellat in proœmio, omittis illis fabulis explicam mihi, quæso, quid sit satisficere. Satisficere est sponsores, siue fideiussores dare, quantum ei qui sibi cauet satis sit, unde apud Ciceronem Satisficere debere dicitur, qui daret fideiussoribus debet. Satisficere verò iudicatum solui, est fideiussores dare, qui suo periculo promittant, si is pro quo spondent, damnatus sit, tantum solutum iri, quantum iudicatum erit. Cor. Vib.

Nota, quod satisfactionum modus hodiernus differt ab antiquo. Item, quod lex introducit aliquando à principio ab usu. Item, quod lex tollitur per non usum. Item nota, ordinem antiquum satisfactionum. Item quod nemo defensor in re aliena sine satisfactione idoneus esse creditur. Syl.

N.A. ¶ Satisficere, est fideiussorem ei dare,

qui sibi ab altero cauere vult. l. j. ff. qui satisfic. cog.

¶ a Possessor. suo nomine conuentus.

¶ Compellebantur. Ne fuga iudicium N.A.

eluderent.

tum solui. Vnde

autem sic appelle-

tur ¶, facile est in-

telligere ¶. nãque

stipulabatur quis,

ut solueretur sibi

quod fuisset ¶ iu-

dicatum. Multò

magis, is qui in re

actione conuenie-

batur, satisficere

cogebatur, si alie-

no nomine iudi-

cium accipiebat.

Ipse autem qui in

rem agebat, si suo

nomine petebat,

satisficere nõ cog-

batur. Procurator

verò si in re age-

bat, satisficere, iu-

bebatur rã ratam

dominum habitu-

rum. ¶ Periculum

enim erat, ne re-

rũ dominus de ea-

dẽ re experiretur.

Tutores verò *, &

curatores eodem

modo, quo & pro-

curatores satisficere

debere, verba

edicti ¶ faciebant:

sed aliquãdo his ¶

agentibus satisficere

remittebatur.

¶ Hæc ita erant, ¶

si in re agebatur.

Si verò in perso-

nam solui.

¶ b Cum eo. sci-

licet reo victo.

¶ Agendi. Actio. N.A.

ne ex stipula-

tu, vel aduersus

ipsum, vel ad-

uersus fideiuss.

¶ c Aut cum fi-

deiussoribus. Ex

fideiussione. ¶

Appelletur. N.A.

¶ b Cum eo. sci-

licet reo victo.

¶ Agendi. Actio. N.A.

ne ex stipula-

tu, vel aduersus

ipsum, vel ad-

uersus fideiuss.

¶ c Aut cum fi-

deiussoribus. Ex

fideiussione. ¶

Appelletur. N.A.

Præcipuam ra-

men clausulam

proponit; cum

aliæ præterea

duæ sint, de re

defendenda l. de

dolo. l. vj. ff. iu-

di. sol.

¶ d Facile est

intelligere. Cũ

nomen sit con-

sequens rei ut

suprà de don. s.

est & aliud.

¶ Habitũ. Et N.A.

neminem am-

plius eo nomi-

ne petiturũ; atq;

ita reo quære-

batur actio ex

stipulatu, ad-

uersus procura-

torẽ l. j. & passi.

ff. rein rat. hab.

¶ e Periculum.

Facit ff. de pro-

cur. l. nõ solũ.

s. item ait. & de

iureiur. l. nam

postea.

¶ f Edicti. sci-

licet Prætoris:

quod edictum

non habemus.

¶ g His. s. tuto-

ribus, & curato-

ribus. Sed qua-

do hoc? Respon-

sorte tunc, quãdo

erant testamentarij vel datui scilicet

per inquisitionẽ. Nã tunc non cauebãt

de rato: ut suprà de satisfic. tur. in princ.

¶ h Remittebatur. scilicet de facto.

¶ i Hæc ita erant. Hic nõ debet esse s.

secun

secundum Ioan. quia & quod sequitur, est de antiquitate.

* 2 Agitur. Ut suo nomine agens non caueat, alijs caueat rem ratam dominum habiturum: ut suprâ cod. §. ipse autem & §. procurator.

* b Omnimodo. s. siue cum mandato, siue sine mandato.

* c Satisfacet. scilicet iudicatum solui.

A D D I T O Quid autem satisfacere differat à Cauere, vide Frânciscum Roman. in orat. pro Quintio. ubi de satisf. iud. sol. tractatur.

* d Quia nemo. Not. antiquam regulam, quæ etiâ hodie bona est: ut hic, & infrâ. cod. si verò reus. & ff. de procur. l. nō videtur. & l. qui proprio, §. qui alium?

N.A. f Idoneus. Quia qui rem alienâ defendit, nunquam per se locuples habetur l. 166. ff. de regul. iur.

* e Non cogebatur. In hoc solo casu differebat ab actione in rem: licet permuta verba hucusque inter eos notauerit differentiam.

A D D I T O Dic secundum Ioan. Fa. quod hæc gloss. recte loquitur quæ supponit, quod olim conuentus actione personali non satisfagebat: & idem dicit ff. de procur. l. si procurator meus. in gloss. non datur. Sed contrarium dicitur in tit. iud. sol. pro quo ff. de sol. l. cum quis. §. de peculio. secundum Angel.

N.A. f Non cogebatur. Quia si ipse idoneus non esset, id est, non esset soluendo, non facile fideiussor reperiretur l. 39. §. ff. de noxal. l. 19. ff. de interrogat.

* Sed hodie, C A S V S. Quænam satisfactio his temporibus in usu est: In qualibet actione reus aut dat fideiussorem qui satisfacet ipsum permansurum

in iudicio dum lis peragatur, aut ipse iurat se permansurum, aut tantum promittit, sine villo iuramento. Pro qualitate igitur personæ id faciendum est, & prout æquitas iudicantem mouebit.

Corn. Vib.

* f Nulla satisfactio. i. nullam promissionem per fideiussores facere. Nam satisfactio per fideiussores fit. ut ff. qui satisf. cog. l. j. nā nec defendendo: nec de dolo, quod absit, nec iudicatum soluere promittit: quæ tria continentur sub clausula hæc scilicet. iudicatum solui: ut ff. iud. sol. l. iudicatum solui. nec vllam aliā, nisi vnam, quam subiicit. Sed e contra, nūquid actor aliquam facit satisfactionem? Dic quod duas. Primò, quæ litem contestabitur vsque ad duos menses

* Sed hodie hæc aliter obseruatur. Siue enim quis in rem actione conuenitur, siue personali * suo nomine, nullam satisfactionem f pro litis æstimatione dare compellitur, sed pro sua tantum persona, quod in iudicio permaneat h. §. f vsque

cōnumerados à die libelli porrecti: ut in auth. de excu. & his. §. j. quæ est authent. C. de lit. cont. l. libellum. Aliam, quod persistet vsq; ad finem: & si conuictus fuerit iniuste se mouisse litem, decimam partem litis nomine expensarum dabit reo: ut in auth. de litig. §. ad excludendas. quæ est in C. de episc. & cleri. auth. generaliter. quandoque tamē hæc duæ ex cōsuetudine non conseruantur: nec vnt in usu. Accursius.

* g Pro litis æstimatione. Iudicatum solui. Accursius.

* h In iudicio permaneat. Hæc satisfactio appellatur iudicio sisti: ut hic patet, & ff. qui satisf. cog. l. ij. §. prætor ait. in fi. Et caue tibi notanda differentia horum capitulorum. hic enim primò loquitur, quando immobilia non possidet: ut hic, & ff. qui satisf. cog. l. sciendum est, in princ.

* Permaneat. Hæc dicitur satisfactio N.A. iudicio sisti.

Satisfactio
reus pro
missio
nem per
fideiuss
ores facere.
Nam satisfactio
per fideiussores
fit. ut ff. qui satisf.
cog. l. j. nā nec
defendendo: nec
de dolo, quod
absit, nec iudi
catum soluere
promittit: quæ
tria continen
tur sub clausula
hæc scilicet. iu
dicatum solui:
ut ff. iud. sol. l.
iudicatum sol
ui. nec vllam
aliā, nisi vnam,
quam subiicit.
Sed e contra, nū
quid actor ali
quam facit sa
tisfactionem? Dic
quod duas. Pri
mò, quæ litem cō
testabitur vsque
ad duos menses

Satisfactio
duo
plex ab
actore
exigitur.

* perma
neat.

¶ Aduerte, quia verum est, quod reus conuentus possidens immobilia excusatur a satisfaciendo: sed si agimus de satisfaciendo praestanda ab actore de prosequenda lite, non releuatur actor ab ea praestanda per possessionem immobilium. secundum Bar. & docto. in l. de die. §. quidam. ff. qui satisf. co. Alex. & alij in l. sciendum. cod. tit. quamuis Ias. ibi:

contrarium teneat: culus rationes debiles sunt. Syluest.

¶ 2 Ad terminum. Hoc est tempus definitiue sententiae. Sed nunquid fideiussor tandiu tenetur. scilicet quandiu durat lis? Distingue, aut fideiussit in certum tempus: & tunc tandiu tenetur, & non ultra: vt C. de fideiuss. l. pen. aut non: nec in causa publica, nec in scriptis: & tunc non tenetur ultra duos menses: vt dicitur d. l. pen. C. de fidei. Et est ratio: quia actor videtur sibi remittere, cum promiserit litem se contestaturum vsque ad duos menses: vt in authent. de execut. §. j. Si autem in causa publica, vel in scriptis: tunc perpetuo, vel (quod est verius) vsque ad triennium tenetur: cum tantum duret instantia causae: vt C. de iudi. l. propeanduum. in princ. Sed nunquid sub poena fiet haec satisfactio? Respon. non, nisi conueniat inter partes, sed interesse tantum veniunt ff. qui satisf. cog. l. ij. §. fin. Sed si est promissa, & est statutum tempus intra quod teneatur fideiussor, si quidem sex mensium est, intra alios sex menses poterit fideiussor moram purgare: si non habet tantum nisi sex menses intra quos potest mora poenae purgari, si exhibeatur reus: licet primo exhibitus non fuerit: quae dicitur vt C. de fideiuss. l. antepen. Sed quid si possidet immobilia tantum, quae valent x. & conueniantur in centum, nunquid satisfaciatur? Respond. sic: ad minus in eo quod excedit: quia quod iuris est in toto, quod ad totum, idem erit in parte quod ad partem: vt ff. de acquir. hered. l. si seruus eius. & dixi in l. quae de tota. in gloss. dicta sunt. ff. de rei vend.

¶ Adde, quod haec gloss. communiter damnatur: vt dicit Alex. ad. in l. sciendum. §. qui satisf. cog. Non enim requiritur quod satisfactio aequaleat valori rei: sed satis est quod possideat tan-

tum, quod non sit suspicio fugae, secundum Bartol. & Bald. ibi Syluest.

¶ b Promissioni, scilicet, ubi possidet immobilia. [Ioan. Fab. hic dicit, quod de consuetudine seruatur contrarium,

& de veritate vide Alexan. in l. sciendum. col. pen. ff. qui satisf. cog. Syluest. Item, propter privilegiu: vt C. de princ. agen in re. l. fin. lib. xij. & de dign. l. quories. eodem lib. Item, in casu, quando non possidet immobilia: vt C. vt omnes tam ciui. quam cri. l. j. ibi, iuratori tantum cautioni.

¶ c Regula est, quam ponit hic gloss. scilicet quod propter impotentiam satisfaciendi stet iuratori cautioni ponit tamen Ias. in l. j. ff. qui satisf. cog. xliij. limitationes, in quibus stante etiam impotentia satisfaciendi non stat iuratori cautioni. Syluest.

¶ d Iuratori cautionem. scilicet iudicio fisci.

¶ e Iuratori cautionem. Cautio iudicio fisci, triplex est: fideiussoria, quae satisfactio dicitur; iuratoria, quae per iusiurandum datur; & nuda, quae sine utroque, sola repromissione, datur l. j. & pass. ff. qui satisf. cog.

¶ f Nudam promissionem. Repete, dare compellitur: vt oekonomus, & alij clerici: vt in authent. de san. episc. §. si quis autem pro pecuniaria causa.

¶ g Pro qualitate. Vt si sit parens, vel patronus rei, vel actoris: vt quia vocet patronum vel parentem: tunc enim quilibet fideiussor pro idoneo accipitur vt ff. in ius voc. vt eant. l. ij. & iij. & ff. qui satisf. cog. l. ij. §. ij. & §. quod ait Praetor. Sed nunquid hodie indistincte satisfaciendum est: vt in authent. de exh. & intro. re. §. suscepto. quae est in C. de lit. contest. authent. offeratur? Respond. illa secundum distinct. huius legis intelligitur. Nam posteriores per priores intelliguntur. vt ff. de leg. & sena. l. sed & posteriores.

¶ h Personae scilicet rei.

¶ i Sin autem per procuratorem.

¶ Titulus procurator est Marcius: vult actionem in Caelium intedere: debet dare fideiussores rem raram Marcium habiturum, nisi aut mandatum ostendat, aut ipse Marcius praesens ei auctoritatem palam tribuat: quod eodem modo iudicatur.

do iudicandum est, si tutor aut curator per alium agat. Quid ergo si Mzuius cum procuratore Caelij vult agere? Caelius procuratoris personam approbare debet, interposita stipulatione iudicatum solui: aut

verò extra iudicium fideiussor procuratoris sui fieri, eoque nomine bona sua hypothecæ oppone-
re pro se hæredibusq; suis. Simul etiam procurator ipse aut repromittet, aut satisfabit pro sua persona se in iudiciū, quo tempore serēda erit sententia, venturū C. V. b.

¶ Nota, quòd contra mandatum factum penes acta nō opponitur. Item, quòd quando procurator agit præsentē domino, non potest de defectu mandati opponi. Item, quòd quando dubitatur de mandato, procurator cogitur cauere de rato. Item, quòd dominus extra iudicium potest releuare procuratorem ab onere satisfaciendi. Item, quòd fideiussor de iudicato soluendo simpliciter receptus, liberatur lata sententia secundum Ang. hic Syl.

N. A.

¶ Ad §. Sin autem. Procurator agens, nisi vel mandatum, vel præsentis domini auctoritatem habeat, de rato satisfacere cogitur l. j. C. hoc. tit. l. j. C. de procurat.

¶ a Mandatum. Extra ius factum.

¶ b Insinuat. id est, coram iudice demonstratum.

¶ Dic actis insinuat, id est in actis productum, & registratum. Syl.

¶ c Confirmauerit. Repetere non. nam confirmare potest, & tunc satisfacere non tenetur: vt infra proximo §. aliās est in litera non.

¶ Nota quòd quādo procurator agit, præsentē domino & confirmante, nō potest procurator repel-

li defectu mandati: vel vbi dominus mittat literas aduersario, vel iudici: vt l. si procuratorem ff. de procur.

¶ d Habiturum. id est, quòd dominus habebit ratum, quæ cōmittitur quan-

do dominus scit,

& potest habere ratum, & nō

habere: vt ff. rem ratam habere. l.

quo enim. §. j. & ff. de solu. l. ra-

tū. vbi dicitur,

ratū autem habere dominus

debet, cum pri-

mū certior factus est. Hic ta-

men distingue,

an sit certū habere mandatum,

& tunc non ca-

uet: vt hic, & C. de satisfatio. l.

vnica. Aut certū est, quòd nō ha-

bet: & tunc etiā cum satisfatio-

ne non admittitur: vt ff. de

neg. gest. l. si pupilli. §. fin. Aut

dubium est: & tunc secundum

P. est in electio-

ne rei utrū exi-

gat probationem mandati à procuratore, an satisfactionem recipiat. & est pro eo. argu. in authen. de collat. §. eos. in fin. sed ibi non loquitur de procuratore: sed de exactore tributorum. Sed Ioan. contra. Dicit enim in electione procuratoris esse, quod duorum istorum facere velit: quia quoties ad duo quis alternatiuè tenetur, eius est electio, vt supra de act. §. huic. Bul. autem distinguebat, utrū diceret, non habes mandatum: & tunc probet mandatum. an dicat dubito: & tunc satisfat. Sed Io. opinio verior est. [Tunc autem nō dicitur dubium de mandato, quando aliquid probatum est: non autem per simplicem assertionem procuratoris, vt declarant doct. in l. j. C. de procurat. Syl.] Præstat etiam aliam cautionem procurator actoris, scilicet de defendendo eum, pro quo agit: vt ff. de procur. l. seruum. §. fin. aliās denogatur ei actio: vt ff. de proc. l. mutus, §. pæn.

¶ e Personæ. Vt sunt patres in bonis

XX 3

Personae filiorum: ut C. de bonis mater. l. j. & C. de bonis quæ liberis. l. fin. §. vbi autem. Item orphanotrophii, & brephotrophii: ut C. de episcopis, & cler. l. orphanotrophos. Item æconomi, vel actores, vel syndici, ut

ñ. quod cuius. viii. nom. l. j. §. quibus, & l. nul. §. litem. §. j. & C. de sacrosanct. eccl. l. i. ubi hemus. ij. circa princ. ibi nulli æconomo. & C. de episc. & cler. l. omnes qui vbiq. §. hoc nihilominus. Item apocrisarij: ut in auth. quomodo oportet. episc. §. & illud. ver. si vobis vultis. Item magistratus, nomine municipij: ut C. de

• *falsificationum* iur. prop. calum. dan. l. i. §. j. Ibi enim possunt inferre per alium licet: ut hic subicit.

• *confessio* q. a Per alium inferunt, s. per procuratorem: quod est intelligendum, si prius ipsi litem contententur, & sic litium domini efficiantur: ut C. de procur. l. neque alia non: cum non domini, sed administratoris sint: & procurator à domino debet constitui, ut ff. de procurat. l. j. in princ. Sed si ipsæ supradictæ personæ agunt, nunquid de rato cavent vel de iudicio soluendo, si conveniuntur? Respond. non: ut C. de admitt. tut. l. tutore debita, & l. sancimus. ij. §. defensionem. Sed tamen in tutore videtur dicere iex contra. si sit incertum de officio suo: ut ff. de admitt. tut. l. vulgò. Sed certe ibi non dicit, quod debeat de rato cavere: sed quod reus damnum non subibit, propter ea quod ille non sit tutor. Sed quæ est ratio, quod procuratores satisfiant, sed supradictæ personæ non? Respond. quia supradictæ personæ quasi domini sunt, ut ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor. & C. de episc. & cler. l. orphanotrophos, se l. in procuratoribus secus, quia non sunt domini vere, sed fidei: ut ff. de procurat. l. in princ.

narum rerum gubernationem receperunt, litem quibusdam per alium inferunt. Si verò aliquis convenitur: si quidem præsens^b procuratorem dare paratus est, potest^c vel ipse in iudicium venire, & sui procuratoris personam per iudicatum solui satisfactionem solenni stipulatione^e firmare^f: vel extra iudicium satisfactionem exponere^g, per quā ipse

sui procuratoris, fideiussor existat^c pro omnibus indicatū solui satisfactionis clausulis^f, vbi & de hypotheca suarum rerum convenire compellitur^g: siue iudicio promiserit, siue extra iudicium cavent, ut tam ipse, quam hæredes eius^h obligentur. Alia insuper cautela, vel satisfactione propter personam ipsiusⁱ exponenda^g quod tempore sententiæ recitandæ in iudi-

• *h* Præsens. Præsentem accipe, etiam si sit in hortis, vel in continentibus ædificiis, ut ff. de procur. l. præsens. & l. qui in foro. & l. & ideo.

• *c* Potest. id est, debet secundum quos. *Per* q. d. dicunt enim. i. debet.

• *q* si dominus est præsens, ipse tantum debet fideiubere pro procuratore suo: si autem absens est, procurator potest & debet fideiussores suos dare: & facit pro eis ff. jud. sol. l. si ad defendendum. & ff. de procurat. l. qui proprio. in princ. *Defensio* vel dici potest, *dicitur* quod etiam si do. *libet* minus est præsens tamen potest procurator dare suos fideiussores: cum etiam sine mandato quilibet possit alium defendere, ut C. de satisfd. l. vnic. &

C. de procur. l. exigendi. & etiam invitum, ut ff. de sol. l. solutionem. & ita propriè accipitur hoc verbum potest.

• *d* Exponere. Actori, vel notario scribenti procuracionem: ex cuius stipulatione queritur actori utilis actio, ut ff. rem pupill. sol. l. non quasi.

• *e* Fideiussor existat. Nota, quod dominus etiam extra iudicium potest pro suo procuratore fideiubere, & relevar eum ab omni onere satisfdandi, fideiubendo pro eo notario, qui de suo mandato est rogatus: ut l. si defunctus. in princip. ff. de procurat. Angel.

• *f* Clausulis. Quæ clausulæ tres sunt, scilicet de defendendo reo: & de dolo, quod absit, & quod sonat ipsum verbum: ut ff. in sol. l. iudicatum solui. & hic dicitur.

• *g* Compellitur. Per iudicem. Accurs.

• *h* Hæredes eius. Nam habet naturam hæc stipulatio, ut ad hæredes transeat, sicut illa, iudicio listi, ut ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum.

• *i* Ipsius. scilicet Rei. Accurs.

• *k* Exponenda à Procuratore.

• *a* Veniet

Iudicio si solui tres clausulas habet.

¶ a Veniet, scilicet Reus, qui litem prius contestatus est suo nomine.

¶ b Fideiussor. Datus nunc à procuratore.

¶ c Continentur. Ergo debet condemnari procurator præsens.

• *invenitur.* ¶ Si verò reus.

• *ut i. pte vel fideiussor.* ¶ A s v. Neuius agere volebat contra Quintium, aberat in Gallia Quintius nescio quæ de causâ Alphæus vult eius causam suscipere: debet fideiussores dare tñm iudicio factis soluturi, quanti Quintius dānabitur. Corn. Vibul.

¶ Not. quod nemo admittitur ad aliquem defendendum sine mandato, nisi caveat, siue sit in actione reali, siue personali. Syluest.

¶ d Præsto, scilicet post litem contestatā contra eum.

• *in perione m. dactila.* ¶ e Satisfactio. Not. quod siue interueniat procurator ante litem contestatam, ut suprà eod. §. si verò, debet satisfacere, siue postea: ut hic, & C. de cōfor. eiusdē lib. l. ij. nec obs. quod dicitur, quod debet fieri ante litem contestatam: ut ff. de procurat. l. Pomponius. §. ratihabitionis: quia ibi interuenit procurator ante litem contestatam, hic autem postea interuenit, & postea satisfacit: ut dictū est.

¶ f Nemo, scilicet, procurator: ut ff. de procurat. l. qui proprio. §. ij.

¶ g Dictum est. suprà eodem. §. ab eius.

¶ h in Regia vrbe, scilicet, Constanti-

cium veniet c. ¶: idoneus intelligitur. ¶ i Caput. C. de veteri iure enucleando. l. prima. §. nulla. & §. sed & si quæ leges.

¶ Quisquis absenti defensionē subire vult, cum iudicatum solui satisfacere operæpretium est.

¶ Si verò reus præsto c. ex quacunque causa non fuerit, & alius velit defensionē eius subire, nulla differentia inter actiones in rem, vel personales introducenda ¶ potest hoc facere: ita tamen, ut satisfactio nem iudicatum solui, pro litis estimatione præstet. Nemo s. enim secundum veterem regulam: (ut iam dictum est h.) alienæ rei sine satisfactione defensor

nopolitana, vel dicitur de veteri Roma. Accursius.

¶ i Caput. C. de veteri iure enucleando. l. prima. §. nulla. & §. sed & si quæ leges.

idoneus intelligitur.

¶ ius omnium rerum optimus magister (ut Casar dicitur solebat) hæc perfectus docet, quam præcepta.

¶ Quæ omnia aptius & perfectius à quotidiano iudiciorum vñ in ipsis rerum documentis apparent.

¶ Omnes ciuitates debent sequi consuetudinem ciuitatis Romanæ.

¶ Quam formam non solum in hac regia vrbe, sed etiam in omnibus nostris prouinciis (et si propter imperitiā aliter fortè celebratur) obtinere censemus: cum necesse sit, omnes prouincias, caput h. omnium nostrarum ciuitatum. i. hanc regiam urbem eiusq; obseruariam sequi.

¶ Hoc verò, quando lex tollit consuetudinem: aliter vnaqueque ciuitas abudat in sensu suo. & sic obseruare debet suam consuetudinem: & ex generali principis permissu inducere potest particulares consuetudines, etiam contra leges, quibus stare debet: ut habetur in §. ex nouo scripto suprà de iure natura. genti. & ciuili. Quæro tamen, an in fideiussorem de iudicio soluendo, fiat executio sine nouo processu? Et communiter docto. dicunt quod sic: ut in l. fin. C. de usu rei iud. & Bartol. in l. j. ff. iud. sol. per text. d. l. fin. ubi dicitur statim, quia dictio statim importat summariam cognitionem sine ordine iudicario: ut l. momentanea. C. unde vi. dic. ut in dictis iuribus latius per docto. Ange.

¶ k Sequi. imò non videtur inspicendum, quod ibi fiat: sed quod fieri debeat: ut ff. de offic. præsid. l. sed licet. quæ est contra. Sed hæc est intelligenda, quando ex certa scititia est consuetudo, vel lex: non per errorem, ut ibi. & facit ad hanc ff. de leg. & sententia consult. l. de quibus. Accursius.

A. D. I. E. T. O.

Hoc verò, quando lex tollit consuetudinem: aliter vnaqueque ciuitas abudat in sensu suo. & sic obseruare debet suam consuetudinem: & ex generali principis permissu inducere potest particulares consuetudines, etiam contra leges, quibus stare debet: ut habetur in §. ex nouo scripto suprà de iure natura. genti. & ciuili. Quæro tamen, an in fideiussorem de iudicio soluendo, fiat executio

DE PERPETUIS, ET TRANSITORIIIS ACTIONIBUS. §. I. Ad hanc actionem pertinet ad hanc actionem.

¶ Quia de actionibus est dictum: &

quædam sunt perpetuæ, quædam non ideo de his ponit, ut infra eodem, in prin. Item, quia quædam transitorie sunt hæreditibus, & contra hæredes: & de his ponit supra eodem §. non autem Accurs.

¶ Sed melius resideret iste titulus. de act. quia continuatur a remotionis nimium: cum non sumus in princip. libri.

Hoc loco. Totus iste titulus dividitur in tres partes. Primo ponit regulam, & exceptionem, scilicet, quæ actiones sunt perpetuæ. Secundò ponit regulam & exceptionem, scilicet, quæ actiones sunt transitorie ad hæredes. Tertiò ponit novum casum. Secunda ibi, Non autem omnes. Tertia ibi superest.

¶ Actiones quæ ex omnibus iuris civilis partibus nascuntur, præterquam ex Prætoris edicto, semperne durant? Olim quidem perpetuò durabant, sed postea Cæsares certum eis vitæ terminum præscripserunt. Prætoris verò, quandiu durabant, quandiu Prætoris ipsius imperium: cui (ut ait Cicero) sinem afferunt. Calendæ Ianuarij. Nam omnes magistratus populi Romæ erant annui: præter Censuram, quæ quinquennis erat. Cæsares tamen eis longius spatium permisierunt, quin etiam Prætores furti manifesti actionem perpetuam esse voluerunt, quod timeri post annum quadrupli pœnam, publicè utile esse iudicarunt. C. Vlb.

¶ Not. ex fine text. quod valet argumentum ab absurdo. Sylvest.

¶ Ex lege. xij. Tab. ut fam. ercisc. ut ff. fam. ercisc. l. j. Item, noxalis de pauperie: ut supra si quadi. pau. fe. di. in prin. & si quadrup. pau. sec. dic. l. j.

b Senatûsve consulto. Ut hæreditatis petitio, ut ff. de pe. her. l. ite veniunt. §. pridie. & C. de peti. her. l. si. in princ. Itē, si quis clauum de naui abstulerit, cuius causa tota naui perit: ut ff. de

incend. ruin. nau. l. ij. §. senatusc.

c Constitutio. nika. Ut cōdic. ex lege, quæ datur ex constitutionibus quibuscumque post l. xij. Tab. constitutis. ff. de cōdic. ex leg. l. v. nic. & ff. ad leg. lul. de adul. l. quod ex his. & C. de dol. l. si quis argentum. §. fin. & supra de act. §. tripli. vel ex quacumque alia parte iuris, ut plebiscito: ut pater in lege Aquil. ut supra

Hoc loco admonendi sumus, eas quidem actiones, quæ ex lege, Senatûsve consulto, siue ex sacris constitutionibus proficiuntur, perpetuò solere antiquitus competere, donec

de leg. Aquil. §. exterum. & ff. ad legem Aquil. l. j. Nam quinque sunt partes iuris præter prætorium: ut supra de iur. natur. §. constat. & totum ius est civile, ut ff. de iust. & iur. l. ius autem civile. & actiones ex eo descendentes sunt perpetuæ: ut hic dicit, id est, sine præscriptione temporis, secundum antiqua tempora: sed sacre constitutiones in personalibus metas imposuerunt xxx. ann. ut C. de præsc. xxx. vel xl. ann. l. sicut. & l. omnes. & C. quib. non obici. long. temp. præsc. l. neque. & C. de anna. except. l. i. & de const. pecu. l. ij. In realibus autem imponitur meta per constitutiones, in rebus mobilibus trium ann. in immobilibus x. ann. inter præsentis xx. inter absentes: & hoc quando titulus habet possessor: aliter xxx. ann. ut C. de vsuc. transfor. l. vnic. & sup. de vsu. §. j. In hypothecaria etiam, quæ est in rem, certa transitur tempora, vel x. vel xx. vel xxx. vel xl. ann. ut C. si aduer. cre. l. diuturnum. & C. de præsc. xxx. ann. l. cum notissimi. & de anna. except. l. j. Sed quomodo erat perpetua rei vendicatio, secundum antiqua tempora: immo temporalissima: ut supra de vsuc. in prin. Resp. q. hic dicit, quod erant perpetuæ, scilicet personales: sed meta imponitur tam in realibus quam in personalibus. Item caue tibi: quia dux personales

Actio: nec ex quinque partibus iuris descendentes, sunt civiles & perpetuæ. Actiones personales xxx. ann. duranti.

Actio: nec realis, sed temporalis duranti.

nales sunt ciuiles, quæ dantur per An-
num tantum: vna iniuriarum, quæ descen-
dit ex lege Cornel. vt C. de iniur. l. si
non conuicij. in fi. [Adde, quod de hac
fallentia videnda sunt quæ ponit Ioan.
Francisc. Balbus

in tract. præser.
in princ. Syl-
uest. J. alia, quæ
datur ex lege
Julian. repetun-
darum: vt ff. ad
legem Iul. repe-
tundarum;

† Certos fines.

N. A. Vt actiones in
rem, decem, aut
viginti: in per-
sonam verò tri-
ginta annorum
spatio terminen-
tur l. j. C. de
præser. trig. vel
quadring. ann.
§ a Fas. scilicet
pœnales. & tunc
non est neces-
se, plerumque,
vel si habes,
plerumque, ex-
pone, vñfrā
Accurs.

Præto-
ria rei
persecu-
toriz
sunt per
petua.

† b Plerumque.
Hoc dicit, pro-
pter prætorias
vel persecuto-
rias, quæ perpe-
tuæ sunt: nisi in
rescissoria, quæ

annalis est: quia contra ius ciuile da-
tur: vt ff. de act. & obl. l. in honoratis. §
sed cum rescissa. & suprā de act. §. rur-
sus. & infra. cod. §. Itē, nisi in rehibito-
riis, quæ dantur ad tempus, licet rei sint
persecutoriz: vt ff. de edil. edict. l. scien-
dum. §. fin. quia dantur contra id, in
quod conuenerunt contrahentes. Item,
fallit dicta regula ff. quod sal. tut. aut. l.
huius actionis. §. has actiones. & quæ
in frau. cred. l. ait. Prætor. §. si debito-
rem. vel. f. annus. C. de do. l. si. & ff. de eo
per quem fact. est. l. j. §. pen. Si autē sunt
pœnales Prætoriz, locum habet quod
hic dicitur, vt sint annales, siue pœna-
les ex vtraq; parte, siue ex altera tan-
tum: vt ff. de calum. l. j. & de in ius voc.
l. pen. & ff. de alie. iudic. mut. l. vel post
annum. Accurs.

Præto-
ria pœ-
nales
sunt an-
uales.

† Vide pro declaratione Bar. l. in ho-
norariis. ff. de act. & obl. Syl.

PROPTER SED secundum Ang. Il-
la est pœnalis ex vna parte tantum: &
ideo non videtur bene excipi. Sed Bar.
in l. in honorariis. ff. de act. & obl. co-
cludit, quod omnes rei persecutoriz

actio, quamuis ex
ipsius Prætoris iu-
risdictione profi-
ciscatur ^h, tamen
perpetuò datur.
absurdū enim esse
existimauit ⁱ anno
eam terminari.

§ Ex maliculis
pœnales actiones
quāuis cōtra ha-
redes non deri-
uantur, hanc tamen
offensā dantur ex
receptis, & tunc in-
dignum est actio-
nes ante rem con-
tractu doli, & ad
aduersum agere.
(¶) Ad hoc ex eo ad-
eos peruenirent, in
nunc. & amiserunt.
Omnes tamen pœ-
nales actiones, si-
ne causa, & contra
heredes dantur.

† e Constitutionibus. De quibus dixit
suprā cod. in princ.

† f Bonorū possessori. i. cuilibet pos-
essori, qui vult succedere de iure præ-
torio, qui habet hereditatis petitionē
bonorū possessoriam: de qua habes ff.
de bonor. possessor. hered. §. per. per to-
tum. Accurs.

† g Heredis loco sunt. Vt quibus re-
stituta est hereditas per fideicommis-
sum, quibus datur hereditatis petitiō
fideicommissaria: de qua habet ff. de
fideic. hered. per. per totum. Et hec duz
sunt rei persecutoriz. Accurs.

† Furti. Nam furti nec manifesti, ciui-
lis est. §. 2. supra de noxal.

† h Proficiscatur. Non actionem furti
manifesti esse prætoriam: sed non ma-
nifesti, est ciuilis: vt suprā de noxal. §.
sunt autem Accurs.

† i Existimauit. s. Prætor, & idem in

X x 4

qualibet penali in eo, quod peruenit ad delinquentem, ut ff. de vi. & vi ar. l. j. in princ. & ff. de do. l. Sabinus

Non autem omnes. Quæ rō, dantur ne actiones hæredibus, & in hæredes? ut ec-

ce, Titius vēdē mihī subripuit mortuus est. hærebōne in ipsius hæredem furti actionem minime Quid si me mortuus, meus heres actionem in Titium postulet? Dabitur ex

furto quidem, dāno, & rapina: sed non ex iniuria. Quid autē de actionibus, quæ nascuntur ex contractu? Et hæredibus, & in hæredes dantur? præterquam in hac depositi specie. Deposui apud te meam vestem, eam utendo contriuxisti, ac corrupisti, in heredem tuum eo nomine non competit actio. Sed ecce. Librum mihi subripuisti, furti tecum ego, alteruter aut uterque nostrum moritur. nonne cum alterutro, aut utriusque hærede peragi iudicium poterit? maxime. Cor. Vīb.

• Not. quod non valet ista cōsequētia, actio datur contra aliquem: ergo contra eius hæredem. Item, quod appellatione iuris venit civile: sed hoc est præcipue propter aliud membrum distinctionis, videlicet, aut à Prætorē dantur: licet in bonis codicibus adsit illud verbū, ipso iure civili. Itē, quod actiones penales ex maleficiis non dantur contra hæredes. Itē, quod actio iniuriarum denegatur hæredi rationem ponit gl. vbi videbimus. Itē, quod actio de dolo non datur contra hæredem, siue actio descendat ex delicto siue ex contractu, nisi aliquid ad hæredem peruenit. Item, quod actiones penales si fuerint cōtestatæ transeunt ad hæredes. Ratio est: quia in ipsa contestatione oritur quidam quasi contractus inter partes. l. iij. §. idem scribit. ff. de pecul. & ibi doct. adeo, quod actio postea trāsmittitur ad hæredem vigore illius quasi contractus, non autem virtute prioris actionis. Syl.

• Non autem. Hic ponit diuisionem, quod aliæ sunt transitorie, aliæ non: sed superior fuit, quod aliæ erant perpetuæ, aliæ non: ut suprà. eod. in princ.

• Ipso iure. s. civili.

N. A. • Ipso iure. Singularis locus, Directæ,

sive civiles actione, ipso iure compete-
bant civibus; neque denegari à Præ-
tore solebant l. 3. ff. rem pup. sal. to.
sed si qua iniqua videbatur, exceptione
iniquitatem corrigebant. §. j. Inl. de ex-

lēt. est enim cer-
tissima iuris regu-
la. Ex maleficiis
penales actiones
in hæredē rei non
cōpetere. Tveluti
furti, vi bonorum
raptorum, iniuria-

putemus, quemadmodum quibusdam
placet: sed relatiuum sit. ius civile, de
quo modo dixerat, respiciens. Nulla
enim ita actio cuiquam competeat, ut
non à prætorē urbano impetranda es-
set, quemadmodum in actionibus Ho-
tomanus docuit. Sed Tribonianus Bar-
barus, & Latina lingua ut extranea
utens, sic obscure locutus est.

• b Dari solent, scilicet. iure præto-
rio. Accusatus.

• c Ex maleficiis. scilicet priuatis, ut
subiicit in exemplis: & subaudi vel
quasi maleficiis: ut suprà de oblig. ex
quasi deli. §. fin. Quid in publicis, de
quibus tractatur infra de pub. iud. res-
pon. idem, & plus: quia etiam lite
contestata non transeunt contra hære-
des: ut ff. de accus. l. ex iudiciorum. nisi
in quinque casibus. Primus est, leg.
Iul. maiest. in duobus capitulis tan-
tum eius legis: ut ff. ad leg. Iul. ma-
iest. l. fin. Secundus est crimen hære-
sis: ut C. de apost. l. ij. & l. apostatarum.
in fin. Tertius est crimen repetundarum.
Quartus est de residuis. Quintus
peculiaris crimē: ut ff. ad leg. Iul. pec. l. si.
† Non competere. Quia non ut qui N. A.
contrahit pro se, & hærede contrahit;
ita qui delinquit pro se, & hærede de-
linquit.

• d Non cōpetere. Nisi lis fuerit cōte-
stata: ut infra eo. §. penales. & ff. de act. *actio-*
lex iudiciorū. in si. Itē, nisi aliquid ad *net ex*
hæredem peruenierit, tunc enim tene- *malefi-*
tur. ut ff. de cal. l. in hæredē. & ff. quod *cio in*
me. caus. l. videamus. [Dic, q ratio est, *duobus*
quam ponit tex. In d. l. hæredē. videlt- *casibus*
cet, q turpia lucra sunt ab hæredibus *transeunt*
extorquenda, licet crimina extinguan- *ex hære-*
tur. Lucrari enim non debet hæres ex *dis.*
delicto defuncti, de quo non tenetur,
& quando ipse tenetur eo quod aliquid
ad eum

ad eū pertinere, tunc non tenetur actio-
ne ex illo delicto: sed actione in fa-
cto cum. l. j. §. fin. ff. de vi, & vi arm. & de
nō datur clarat Dec. in l. pupillum. §. in hære-
des ff. de reg. iur. vbi vid. pro declara-
tione huius ma-

terix. Sylu.] In
duobus tamen
casibus est con-
tra: vt in act. vi
ho. rapt. quæ nō
datur in hære-
dē, licet ad hære-
dem aliquid
peruenerit, sed
sintia datur
cōdictio: vt ff. vi
ho. rapt. l. ij. §. n.

Item, interdicto vnde vi, quod non da-
tur in hæredem: sed in factū nō actio:
vt ff. de vi & vi arm. l. ij. §. fin.

* a Dñi iniuriæ. Legis Aquiliæ actio.

* b Sed hæredibus, id est, hæredibus
eorum, qui passi sunt hæc maleficia.

* c Iniuriarum actione. Nā hæc non
datur hæredi, nisi lis contestetur: hoc
ideo: quia non est in bonis nostris an-
te litē contestatā. vt ff. de iniur. l.
iniuriarū. iij. & l. iniuriarum. j. in prin.
& in glo. ij. Est & alia ratio: quia nihil
mihī de patrimonio abest, nec reo ad-
est: vt ff. de collatio. bon. l. cum eman-
cipati. §. emancipatus. [Ratio est secun-
dum glo. & Bart. ibi: quia non habetur
respectus ad ipsam rem, vel pecuniam:

sed ad ipsam contumeliā. Syl.] Sunt
& aliæ similes ei, vt subicit: in quibus
nec actori aliquid de patrimonio ab-
est, nec reo aliquid adest: vnde idem
iuris est, quod & in ista: vt est actio in
factum, quæ datur cōtra libertum vo-
cantem patronum in ius sine venia, in
50. aureos, vel in sūm vocantem pa-
trem: vt infra de pō. tē. litig. §. fin.
& ff. de in ius voc. l. pen. Idem in po-
pularibus actionibus: vt si quis habeat
positū vel suspensum: vt ff. de iis, qui
deiec. vel effud. l. si verò. §. quæ autem.
[Intellige, nisi lis fuerit cōtestata: quia
tunc dicitur sibi appropriasse. l. licet.
in princ. ff. de procurator. vt per Ang.
hic. Syluett.] Quidam dicunt idem de
actione in factū de calumniatoribus:
vt ff. de calumn. l. hæc actio. Sed certē
ibi alia est ratio: quia habet condi-
tionem ob turpem cau. vt ibi dicitur.
Item, quia abest ibi aliquid actori, &
adest aliquid reo, vnde non est similis
supra dictis.

* Dic tu secundum Angel. hic, quod

hæc ratio nihil est: & distingue, vt per
eum hic. Syluett.

* d Inueniatur. Hic continuatur ille
§. qui est infra eod. §. pœnaley.

* e Etiam ex cōtractu. Non solū ex
delicto. Accurs.

tur d. Aliquando
tamen etiam ex
cōtractu actio
contra hæredem
non competit: ve-
luti cū testator
dolose s. versatus
sit, & ad hæredē
eius nihil ex co

Actio. scilicet de dolo, na-
ta propter do-
lum adhibendum
in cōtrahendo.
Nā si dedit do-
lum, causam con-
tractus non agi-
tur actione: ex
co cōtractu, l. cō-
cū nullus sit
sed de dolo s. vt de pœn.

hic, & ff. de dolo. l. & eleganter in prin.
Si enim esset incidens: ageretur actio-
ne ex co cōtractu, vt purgaretur do-
lus: vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. si
venditor. & daretur in hæredes: vt ff.
de actio. & obligatio. l. ex cōtractibus.
Vel pone casum, quod dolus fuit inci-
dens vel superueniens: & remanet cō-
tractus: & nō agitur contra hæredem
nisi peruenerit aliquid ad eam: vt in
actio re depositi, quæ datur in duplum
contra eum, qui dolum cōmisit in de-
posito causa tumultus, vel incendij, vel
ruinæ, vel naufragij: sed in hæredem
non datur in duplum ex dolo desti-
cti, licet in simplum detur: vt ff. de posi.
l. j. Item qualis est actio in factum, quæ
datur contra agrimensorem non au-
tem aduersus hæredem: vt ff. si mensor
fals. modium dixit. l. iij. §. pen. Item, in
actione ex stipulatu iudicio sisti, in
eo, qui erat conuentus iniuriarum: vt
ff. si quis caus. l. si cum. §. iniuriarum.
Idem est in actione tributoria, vt ff. de
tri. l. iij. §. fin. & de his casibus loqui-
tur hic §. cum dixit ex cōtractu in hæ-
redem non dari quandoque. Alias au-
tem ex cōtractu agitur contra hære-
dem, etiam de dolo defuncti regulari-
ter, vt ff. de actio. & oblig. l. ex cōtra-
ctibus. & l. ex depositi, quæ sunt huic
contrariæ. & hanc specialitatē, si velis
tenere primā opinionem, denotat hæc
litera, cū dicit, Aliquando tamen, &c.

* g Dolose. Dolo dante causam cō-
tractui. Vel die incidenti, vel superue-
nienti, vt modò diximus. Accurs.

* h Ad hæredem. Sed si superuenisset,
actio in factum perpetuò contra hære-
dem, & contra defunctum daretur,
vt ff. de dolo. l. itaque. Sed de dolo
olim intra annum, vltimē ho. lic. in a.

X x j

biennium continuum datur, ut C. de dol. l. fin.

* a Diximus, supra eod. §. non autem omnes. Accursius.

* b Contestata. Imò ut dentur hæredi, sola præparatio sufficit, ut ff. de inoffic. testam. l. posthumus. §. fin. Ioan. Vel sine præparatione datur querela hæredi hodie.

* Hæc gloss. reprobatur secundum Angel. hic: quia illud est speciale in querela, nō in aliis. Syluest.

N.A. Contestata. Quia post lris contestationem, in bonis actoris sunt l. 28. ff. de iniur.

* c Dantur. Nisi in duobus casibus. Primus, cum agitur ad operas contra libertum, & moritur patronus extraneo hærede relicto: ad quem nō transeunt operæ, etiam lite contestata: ut ff. de oper. liberto. l. si operarum iudicio. Secundus, in patre repetente dotē filiz, quæ à viro diuenterat, si decedat pater extraneo hærede relicto, etiam lite contestata: ut C. de rei uxori. actione. l. unica. §. videamus.

* Nam eo ipso q̄ mater moritur, vel aliter filia efficitur sui iuris: statim actio consolidatur in filiam: ut d. l. vnica. §. videamus. licet pater fuerit lite contestatus: & sic propter hoc non facit transitum in suum heredem. & sic est speciale in dote: quia est proprium patrimonium filiz: ut l. iij. §. sed vtrum. in fin. ff. de minori. & facit l. Pomponius Philadelphus. ff. familiaris eriscundæ. Angelus Aret.

* d Transeunt. Nisi in duobus casibus. Primus, in actione de dolo. C. de dol. l. fin. Secundus, in retractione alicuius in seruitutem vel libertinitatem, qui per conclusionem pronuntiatus fuerat ingenuus: ut ff. ne statu defunct. l. j. §. sed interdum.

* Superest. *¶* F. A. Antonius in Mzum egit actione pro socio. Melius primum calumniatur: deinde cum videret se malam causam habere, &

damnatum iri, itaq; se infanem fore: confessus est culpam, actorique satisfecit. Queritur, an possit iudex Mzum absolueret: id est, liberatum ab actione dimittere. Imperator respondet, posse. Quid

* Super est c̄ ut admoneam², quòd si ante rem iudicatam is, cum quo actū est, satisfaciatur actori, officio iudicis cōuenit cum absolueret: licet in ea causa fuisset iudicij accipiendi tēpore, ut damnari deberet: & hoc est, quod antea vulgo dicebatur, omnia iudicia t̄ absolutoria esse.

dicia sint absolutoria. Item quòd licet quandocunq; ante rem iudicatam soluere quod petitur. Itē intellige, quod debent solui expensæ legitimæ. ut not. doct. in l. postquam liti. C. de pactis. & tradit Decius in c. interposita. §. ille denique. in primo notabi. de appellatio. Item, quòd soluens quod petitur, potest petere se absolui, & hoc est ex abundanti. Nam talis sententia nō est necessaria, secundum Bald. in c. dudum. de electio. Not. quòd soluens non cogitur subire iudicium. Syluest.

* e Superest. Hæc de vita, & transitu actionum, secundum quod in titulo promissit, dicta sunt: nunc de iudicis officio dicit quod cum exponere debeat, iam pauca, ut modicum respiret, deliberat. nam conceptum sermonem quis retinere potest? quia igitur iam concepit in animo tractare de officio iudicis, quomodo poterit tacere, quin dicat aliquid hic?

* f Absolueret. scilicet ab observatione iudicij. nā principalis causa est sublata solutione: ut supra quibus modis tollitur oblig. in princ. Accurs.

* g Omnia iudicia. In actionibus strictis, & bonæ fidei, omne iudicium absolutorium est; propter partium conuentionem: Quia ubi litigatores consentiunt, nullæ sunt iudicantis partes l. j. ff. de iudic. §. præterea. sup. de actio. l. v.

Opera
liberto
imposita
ad iras-
cunt ad
hæredem
extraneo
patrono.

autem in actore, si actor vult desistere à persequendo Mzum? Franc. Hotomanus in cōmentar. in Orationem Ciceronis pro Q. Roscio ostēdit: hoc etiā praticari solitū in actore. Cor. Vib.

* Nota ergo, q̄ omnia iudicia sunt absolutoria. Item, quomodo intelligatur ista verba: & quæ sit ratio, quare omnia iudicia

N.A.

l. v. ff. de publ. & vectiga. l. vlt. ff. quæ in frau. credit.

DE EXCEPTIONIBUS.

¶ Quia exceptio tenet vicem actionis: ut ff. de except.

l. j. ideo post actiones ponit de exceptio. Vel quia de armis actorum vidimus, & de reorum armis videndum est. ideo dicit, ut sequitur. Accurs.

¶ Equitur.

¶ Tit. III. A.

Satis iam eos, qui in ius vocati, instruxisti æquum est nunc, ut eos quoque qui vocatur. instituas. Quod nam illis à iure civili præsidium datur? Exceptio. Quid est Exceptio? Dicta est ab excipiendo, id est, amputando rescandōq; de

actoris intentione, veluti, Terrore tibi allato coegi te stipulanti mihi centum promittere. Ius civile mihi actionem concedit. Diceret ergo Prætor, Si paret hunc illi centum. promississe. Quoniam autem periniquum est terrore coactum solvere, Prætor hanc appendiculā adscribet, Nisi terrore adductū promississe appareat. Vides ut hæc adscriptio excipiat atq; amputet aliquid de actoris intentione? Corn. Vibul.

¶ Not. quod exceptiones sunt armorum. Item, quod fuerunt intentæ ad defendendum, non ad offendendum. Item, quod actio aliquando mero iure valet: tamen est iniqua respectu eius qui convenitur. Item, quod licet ille qui dolo, metu, vel errore ductus aliquid promissit, mero iure teneatur, habet tamen exceptionem à Prætor. Item, quod exceptio fundatur præcipuè in æquitate, & ad rationem huius text. vide omnino Fortu. Hispan. in l. iuris gentium. §. Prætor ait. versic. quarto infero. ff. de pact. & singularem declarationem ad hunc text. vide per eundem in l. si vnus. §. pactus ff. de pact. Quomodo autem fuerit inuenta exce-

TIT. XIII

DE EXCEPTIONIBUS.

¶ Institutæ idcirco fuerunt exceptiones, ut quæ ipso iure obnoxie sunt, iniquas peritorum actiones excludant, quod exemplis aperitur.

¶ Equitur, ut de exceptionibus dispiciamus. Comparatæ autem sunt exceptiones defendendorum eorum gratia, cum quibus

ptio, & plura de ea vide per Hierony. Veron. in repetitio. rubr. ff. de verbor. oblig. Syluest.

¶ Exceptio, est defensio rei, quæ actoris intentioni opponitur l. j. & pass. ff.

hoc tit. Eius formula hæc fuit.

Si nō, vel, Nisi, vel, extra quam.

¶ Comparatæ. N. A. Aliis inuentæ. Accurs.

¶ b Eorum. scilicet reorum. Nam ipsi sunt, cum quibus agitur, ut ff. de iur. iuran. l. iij. in princip. & in b. cum.

¶ c Iusta sit. Prima facie.

¶ iusta. Id est, N. A. vera: ut §. j. tit. seq. Nihilominus hoc verum Th. manet.

¶ d Dolo inductis. Hoc est in stricti iuris iudiciis: in bonæ fidei autem iu-

diciis ipso iure non tenet contractus. ff. de dol. mal. l. & eleganter. in pr. Accurs. A. D. I. I. O. Hoc verum in odium doli: sed in sui præiudicium tenet contractus: & ex eo potest conveniri, nisi lex resistat actui: quia tunc ex nostra parte datur actio: ut est glo. in l. à diuo Pio. ff. de rit. nupt. in gl. ij. & Bal. in l. j. C. plus vale. quod agitur. Ang.

¶ Promissisti. Credens te debere, cum non deberes, ut hic. & ff. de except. dol. l. iij. §. circa.

¶ Iure civili. Stipulatio meum, dolo, errore contracta, iure civili valet. l. 36. ff. de verb. oblig. l. 5. C. de inutil. stipul. Et quia ipso iure actori competit, denegari à Prætor non potuit.

¶ f Obligatum esse. scilicet inspecto iuris rigore, de equitate obligatus non es: ut ff. de liber. caus. l. obligatus est. §. obligatum. & ff. de verb. signif. l. si creditor quæ sunt contra.

¶ g Efficax est. l. in sui substantia. Nam civiliter, & naturaliter est obligatus, & pure: sed non est efficax, quantum ad opem actionis. Vel dic, efficax est inspecto genere. Nam prima facie condemnandus videtur: sed inspecta qualitate,

tate, quia sit dolo facta, vel metus, vel simili causa impediatur, est inefficax. & ita exponit in sequentibus casibus.

* a Iniquum. Non quod contra iniquitatem, & sic contra ex aequitate datur nec excep-

cept. l. qui aequitate. ff. de dolo. ma. except. Ang.

* b Metus causa. Hoc quando metu fuit compulsus.

* c Doli. hoc quando inductus fuit per dolum.

N. A. * doli mali veluti, C. Aquilius iudex esto. Si paret Minium Titio stipulanti centum spopondisse, extra quam dolo stipulanti promiserit, centum ei dare datur.

d In factum. redde singula singulis propositis causis secundum Ioannem. Sed nonne hoc tertio casu, scilicet quando per errorem promissit, datur doli exceptio? Certè sic: ut ff. de doli mali excepti. l.

ij. §. circa. Quare dic, quod hæc actio in factum est proponenda in subsidium doli exceptionis, scilicet contra patronum, & parentem, contra quos turpes exceptiones non opponuntur: ut ff. de doli mal. exceptione. l. apud Celsum. §. adversus. & ita hic accipitur. Accurs.

* Idem iuris. C. A. S. V. Olim post mutuum datum plerumque stipulatio interponebatur. Finge me quoniam tibi mox numeraturus viderer, stipulatum esse Centum quæ tibi mutuò dedi, dare spondes? Respondisti, Spondeo. Peto abs te postea centum ex stipulatu. Prætor mihi actionem denegare non potest. Quomodo enim? quum ea legibus mihi concedatur: sed adscribet exceptionem, Nisi non numeratam esse pecuniam appareat. Corn. Vibul.

N. A. * stipulatus fuerit. Interdum stipu-

sed iniquum a est te condemnari. Ideoque datur tibi exceptio: Quod metus causa b, aut doli mali, t aut in factum d composita ad impugnandam actionem.

* Q. si pra. numerationis tpe mutuum receptum scripseris factus fuit, exceptio e non numerata pecunia totus est.

* Idem iuris est, si quis quasi * credendi causa pecuniam a te stipulatus fuerit, neque numeraverit. Nam eam pecuniam a te petere t posse eum, certum est:

lario ante sebat, mox pecunia credebatur: actum implens stipulationis gratia numeratio fieri dicebatur l. vij. l. vij. ff. de Novationibus. lege ij. §. iij. ff. de doli exceptione

dare enim te oportet, cum ex stipulatione tenearis. Sed quia iniquum est eo nomine te condemnari: placet exceptione pecuniae t non numeratae te defendi debere.

Cuius tempora nos (secundum quod iam superioribus libris scriptum est *) constitutione t nostra coartauimus.

* Si de ... credito ... petere pactus fuerit, ex pacto procedens obligatio non perimitur, sed pacti conventio excipit, aduersus creditorem agentem par-

ce non inscribitur, De exceptione non numerata pecuniae, sed, De non numerata pecunia. Quod si stipulatio contracta sit, ipso quidem iure obligatus est, sed per doli exceptionem non tenetur; nec potest cogi a stipulatore creditam pecuniam accipere. l. §. ff. de reb. cred. l. §. ff. quæ res pignori.

* e Scriptum est. supra de ii. oblig.

* f Constitutione. Ut C. de non numerata pecunia. l. in contractibus.

* Præterea si debitor. C. A. S. V. Dehebam tibi centum: deinde conuenit inter nos, pactique sumus, ne ea peteres: hoc simplici ac nudo pacto, quod stipulatione non confirmatum est, actio non extinguitur: sed Prætor simul adscribet, Nisi pactum conuentum de non petendo inter eos appareat. Cor. Vibul.

t Petere potest. N. A. Actione ex stipulatu.

t Pecuniae. Imo N. A. antiquo iure exceptione doli. d. lege ij. §. iij. ff. de doli exceptione. Non si quis chyrographo inani canit se debere, idcirco ipso iure obligatus est: Quia exceptio non numeratae pecuniae, cum esset olim perpetua, literarum obligatio non erat hodie cum temporalis effectus sit literarum obligatio introducta est. §. j. supra de literarum obligatio. Qui ipso iure non est obligatus, exceptione non iudicet sed hæc exceptio, non est ex genere aliarum; Ideo titulus in Codic-

Pactum de non petendo inter eos esse debet.

t Pactus.

N.A. † Pactus. Ista remissio, siue quitatio dicitur pactum de non petendo.

† a Peteretur. Not. quod pactum de non petendo tria operatur. Nam tollit naturalem ipso iure: ut ff. de sol. l. Stichum. §. natura-

lis. Item, elidit civile, ut in hoc §. Item, obligat naturaliter paciscentem non petere. Nam & alia, qui est obligatus naturaliter aliquid non facere, ut non facere furtum: ut supra de obli. que ex delict. nasc. §. j.

† b Non omni-

no. Quia in ci-

uilibus, sed natu-

raliter tantum: ut

ff. de sol. l. Sti-

chum. §. natura-

lis. In casibus

tamen etiam ipso

iure utrumque

tollit pactum:

ut in maleficiis

factis, si quis

paciscatur, ne

agatur. Item in

pignore remisso

per pactum: ut

ff. de pact. l. si

tibi. §. quidam

actiones. & §. de

pignore.

† Adde, quod ratio est: quia in male-

ficiis agimus de odio: & ideo lex per-

mitit ut facilius tollerentur: vel quia

in maleficiis non est verus consensus,

† Præterea debi-

tor, si pactus † fue-

rit cum creditore,

ne à se pecunia

peteretur, nihi-

lominus obligatus

manet: quia pacto

conuento † obliga-

tionibus non omni-

no † dissoluitur.

qua de causa effi-

cax est aduersus

eum actio, quam *

actor intendit, si

apparet * eū da-

re oportere. Sed

quia iniquum est,

contra pacitionem

eum condemnari:

defenditur per ex-

ceptionem † pacti

conuenti.

† Qui iureiuran-

do delata se nihil

debere affirmat,

ipso iure † liberatur

ab actione.

† Si apparet. Oratio posita loco ac-

tionis, secundum P. sed secundum

Ioan. contra: ut diximus supra de act.

§. sic itaque.

† Per exceptionem. De non petendō. N.A.

l. §. C. de pact.

† Aequè si de-

bitor.

Debebā tibi cen-

tum, quā quum

à me petiturus

esses, delato mi-

hi abs te iura-

mento iuranti me

tibi non debere:

hoc iuramentum

non perimit tuā

actionem. Præ-

tor tamē quum

tibi iudiciū da-

bit, si patet illū

huic cētum de-

tere, exceptio-

nem adscribet,

Nisi si illum in-

raisse nihil se de-

tere appareat,

quod in actio-

nibus in rē co-

dein modo iudi-

candū est. Corn.

Vibul.

† Not. quod iu-

ramētum debet

deferri à credi-

tor. Item, quod

debetur tibi cen-

tum, quā quum

à me petiturus

esses, delato mi-

hi abs te iura-

mento iuranti me

tibi non debere:

hoc iuramentum

non perimit tuā

actionem. Præ-

tor tamē quum

tibi iudiciū da-

bit, si patet illū

huic cētum de-

tere, exceptio-

nem adscribet,

Nisi si illum in-

raisse nihil se de-

tere appareat,

quod in actio-

nibus in rē co-

dein modo iudi-

candū est. Corn.

Vibul.

† Not. quod iu-

ramētum debet

deferri à credi-

tor. Item, quod

debetur tibi cen-

tum, quā quum

† Aequè si debi-

tor creditore de-

ferente iurauerit,

nihil se dare opor-

tere, adhuc obli-

gatus permanet *.

sed quia iniquum

est, de periurio

quari: defenditur

per exceptionem

iuramentum. In his

quoque actionibus,

quibus in rē agi-

tur, hæc exceptio, ut alia

quorundam. Syluest.

† Iniquum est. Hic not. simile ff. de

in lit. iur. l. fin. & ff. de iur. iur. l. nam

postea. §. iuramentum dato. & ff. de dol.

ma. l. nam sufficit. hoc tamē fallit, quo-

ties est contra leges iuramentum: quia non

seruatur sacramentum, ut in authent.

sceni. non solum. §. non enim, si quis.

† Aequè si debi-

tor creditore de-

ferente iurauerit,

nihil se dare opor-

tere, adhuc obli-

gatus permanet *.

sed quia iniquum

est, de periurio

quari: defenditur

per exceptionem

iuramentum. In his

quoque actionibus,

quibus in rē agi-

tur, hæc exceptio, ut alia

quorundam. Syluest.

† Iniquum est. Hic not. simile ff. de

in lit. iur. l. fin. & ff. de iur. iur. l. nam

postea. §. iuramentum dato. & ff. de dol.

ma. l. nam sufficit. hoc tamē fallit, quo-

* omni-

modo.

* qua.

* parti.

* manet.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

Iuramentum.

actio perimatur, aut ipso iure, cum actio denegabitur, aut per exceptionem. l. vi. & seqq. ff. de iureiur.

Item 1. a Rem suam esse. Distinguitur tamen verum iuret suā rem esse, vel pe-

se, & in ritoris non esse:

vo iurati quia si iuret suā

non esse esse, datur sibi

diffinitio actio & excep-

ptio: sed si iuret

petitoris nō es-

se, nascitur sibi

exceptio cōtra

petitorem tan-

tum, vt ff. de iu-

reitur. l. sed & si

possessori. j. &

ij. respons. ibi,

non enim.

Item si in iu-

dicio. CASVS.

Egi tecum, cen-

tum te mihi de-

bere intendens,

absolutus es.

Prior tamen

postulanti mihi

actionem in ead-

em cētum iue-

rū dabit. sed ex-

ceptionē adscri-

bet, Ni rem iu-

dicatā appareat.

Corn. Vib.

¶ Not. q̄ sen-

tentia & res iu-

dicata non tol-

lunt actionem,

& obligationē:

quia cum sit ci-

uile vinculum

tantum, non potest remouere nisi ci-

uile obligationem, vt declarat gloss.

Item, quod non opposita exceptione

rei iudicatā, iudiciū procederet. Item,

quod cōuētus realis potest certo mo-

do dici obligatus. Syluest.

¶ b Actum fuerit. Subaudi, & fueris

absolutus. sicut hic innuit.

AD DICTO. Intelligas istum text.

cum ista glo. quod reus fuit absolutus:

vt infra patet. Angelus.

N.A. 1 Actum fuerit. Et iudicio illos sis absolutus, & liberatus.

¶ c Obligatio durat. scilicet, si primò

erat obligatus. vnde si soluat, non re-

perit, cum debitum soluat: vt ff. de cō-

dict. indeb. l. iulianus. & l. iudex. Et ca-

ue tibi: quia per iurandū, & per pa-

ctum naturalis tollitur obligatio, &

remanet civilis: vt ff. de iureiur. l. fin.

in princip. & ff. de solutio. l. Stichum, Obliga-

aut Pamphilum. §. naturalis. Sed per istam

sententiam tollitur civilis, & remanet valis to-

naturalis: vt ff. de conditio. indebit. litur per

l. iulianus. Sed passim:

cum actionem sed civilis

inducat res iu. lic per

dicata, vbi nul- senten-

la omnino erat, tiam.

vt C. de rebus sententia

cred. l. actori, est de iu

quare nō tollit & civilis

vbi est? Resp. res li.

iudicata de iu-

re civili est, &

ideo tollit & in-

ducit ea, quæ

sunt de iure ci-

uili: & ita obli-

gationem ciui-

lem tollit: &

actionem (quæ

est de iure ciui-

li) inducit: vt

ff. de orig. iuris.

l. ii. §. deinde ex

his. Ea autem,

quæ sunt iuris *sententia*

naturalis, non

tollit: vt obli-

gationem natu-

ralē. vt arg. su-

prā de legitim.

agnat. l. §. fin.

AD DICTO. Istam glo. intel-

lige de iuramē-

to voluntario,

& sic delato à

parte parti: non

autem de necessario: quia illud habet

eandem vim, sicut res iudi. vt l. ij. ff. de

iureiur.

1 Obligatio durat. Quia non sunt nisi N.A.

quatuor obligationis dissoluēde modi,

in quorū numero non est res iudicata.

¶ Ipso iure. Id est, iure civili. N.A.

¶ Agi potest. Nā actio iudicati, non ex N.A.

re iudicata nascitur, sed ex stipulatio-

ne iudicatum solui l. 28. §. igitur. ff. de

iureiur. l. 27. in fine, & l. seq. ff. de procu.

¶ d Ex legibus. Vt ne quis conuenia-

tur, nisi coram suo iudice, vt C. de ex-

cept. l. fin.

¶ e Legis vicem obtinent. vt in sena-

rusconsultis: vt suprā tit. j. in prin. sicut

& exceptio Macedoniani, Velleiani: vt

ff. ad Macedon. & Velleian. per totum

titul. Accursius.

¶ 2 Prior

Prætoris iurisdictione. ut de do-
lo malo, & metus causa: ut ff. de excep.
dol. per totum. Item pacti: ut ff. de pact.
iuris gentium. s. Prætor ait. Accurs.

Appellatur. Diuiditur principaliter
in tres partes.

Primo, ponit
duplicem distin-
ctionem excep-
tionum. quia
quedam sunt per-
petuæ, & quæ-
dam temporales.
Item, quedam
peremptoriæ, &
quedam dilato-
riæ. Secundo, po-
nit exempla cu-
iuslibet. Tercio,
ponit quæ præ-
nam olim pa-
tiebatur, & quæ
hodie patitur,
qui pendent di-
latione legali,
vel lata ab ho-
mine, ante dila-
tionem finitam
egerit. Secunda
ibi, Perpetuæ,
& peremptoriæ.
Tertia ibi, Alio-
qui.

b Semper. i.
Sine præfinitio-
ne temporis: ut
ff. de do. except.

l. pure. s. fin. ita tamen, si ante senten-
tiam opponatur: ut C. sentent. rescind.
non pos. l. peremptorias. nisi in septem
casibus, in quibus opponi possunt etiã
post sententiam, ut ratione ætatis, ut C.
sent. rescin. non pos. l. peremptorias. &
ff. de min. l. minor. xxv. ann. omittam.
Item miles, ut C. de iur. & fa. igno. l. j.
Item in Maced. & Velleiano: ut ff. ad
Maced. l. tamen si. Itẽ, in donatore, qui
opponit, ut non conueniatur, nisi in
quantum facere potest, etiam post sen-
tentiam, ut ff. de re iudi. l. Nescennius. s.
fin. Item, exceptio falsi procuratoris,
ut C. de procurat. l. licet. Secus, si ra-
tione personæ procuratoris oppona-
tur exceptio: ut quia sit miles, vel mu-
lier: quia talis exceptio est dilatoria:
ut infra s. præterea. Item, vbiunque
dicerem nullum fuisse iudicium, ut
quia sit venalis sententia, vel falsis tes-
tibus, vel instrumentis, iudicata: ut
C. quando prouoc. non est necess. l. ve-

nales. vel cum iudex sit non suus: ut
C. si à non compet. iudi. per totum.
Item, si iniquè à iudice compulsus est
eo tempore, quo compelli nõ debuit:
ut ff. de se. l. j. Sed dilatoria proponi-

tur ante litem
contestatam: sed
probatum post,
quàm actor mō-
strauerit, quod
asseruerat: ut C.
de prob. l. exce-
ptione. & C. de
except. l. si qui-
dem. Secus in
exceptione fori:
quia ante li-
tem contestatam
opponi & pro-
bati debet secun-
dum quosdã: ut
ff. eo. l. pen. Sed
quid de exce-
ptione non nu-
meratæ pecu-
niæ, nunquid est
perpetua vel tẽ-
poralis? Respõ.
quidã anomala
eã esse. Nos di-
cimus, quod est
temporalis bien-
nii, scilicet, vel
triginta dierũ:
ut suprã de lib.
obli. s. fin. & C.
de non numer.

c Appellatur au-
tem exceptiones,
aliæ perpetuæ, &
peremptoriæ: aliæ
temporales & di-
latoriæ.

d Perpetuæ &
peremptoriæ sunt,
quæ semper agē-
tibus obstant, &
semper rem, de
qua agitur, peri-
munt: qualis est

pecu. l. in contrahibus. s. j. & super cõ-
teris. Sed in hoc potest dici anomala:
quod cum alijs probet, qui excipit,
hic tamen non probat: ut C. de non
num. pecu. l. si ex cautione tua. Item,
quare in exceptione nõ numeratæ do-
tis? & eodem modo soluet: ut C. de dor-
cau. non num. l. fin. & authent. ibi po-
sita. Item, quid de ea, quæ opponitur,
ut quis conueniatur in quantum face-
re potest? Respond. eam esse tempo-
ralem: quia præsumo quod aliqua ac-
quiret: & sic postea poterit soluere: ut
C. arbitr. tut. l. si defunctus. Nam non
reperitur, quod soluitur: licet facere
non possit commodè: ut ff. de condi-
ctio. indebiti. l. nam & maritus. quod
fieret, si esset perpetua, cum sit fauo-
rabilis: ut ff. de conditione indebiti. l.
qui exceptionem. Et circa hoc vide
quod not. in lege j. C. de iuris, & fa. s.
ignorantia.

Perimunt. Ut postquã iudicatũ fuerit, N. A.
eam

eam verā fuisse
fuisse postulari
denovo eo nomi-
ne actio nō pos-
sit. l. ij. & l. iij. ff.
hoc tit.

N.A. 1 Dilationem.
ut nec civilis,
nec pratorio
iure perimatur
actio.

* a Pacti con-
uenti. scilicet ex-
ceptio.

* b Pacti con-
uenti. scilicet vs-
que ad quin-
quennium.

* c Alia similis.
veluti si quis
stipuletur id qd
in vtero est, vel
fructus futuros,
vel domū certo
loco xdicari,
vel cum Romae
esset, Ephesi da-
ri stipulatus est:
ut ff. de verbor.
oblig. l. interdū.
secundum Azo.

* d Rem amitte-
bant. facit su-
prā de actio. §. si
quis agens. & ff.
de libe. leg. l. nō
solum. §. si. & C.
de iur. fisc. l. iu-
stas. lib. x.

N.A. † Rem amitte-
bant. id est, plus
petendo causa
cadebant. §. si
quis agens. 28. &
§. seq. suprà de
actio.

* Hodie autem.

¶ A S V S Quā
mili centū de-
beres, pactum
feci de non pe-
tendo in quin-
quennium: an-
notatio exactio
petij. Lex noua
sic me punit, ut
quia petij bien-
nio autē quā
pactus erā, bie-
nium duplici-

exceptio doli ma-
li, & quod metus
causa factum est,
& pacti conuenti,
cū ita conuenie-
rit * ne omnino
pecunia petere-
tur. Temporales
atque dilatoriae
sunt, quae ad tem-
pus nocēt, & tem-
poris dilationem †
tribuūt: qualis est
pacti conuenti *,
cū ita conuenie-
rit, Ne intra cer-
tum tempus age-
retur, veluti intra
quinquennium. Nā
finito eo tempore,
non impeditur a-
ctor rem exequi.
Ergo ij, quibus in-
tra certum tēpus
agere volentibus
obicitur exce-
ptio, aut pacti cō-
uenti *, aut alia
similis *, differre
debent actionē, &
post tempus age-
re. Ideo enim &
dilatoriae istae ex-
ceptiones appel-
lantur. Alioqui si
intra tempus ege-
rint, obiectaq; sit
exceptio, neq; eo
iudicio quicquam
cōsequebatur, p-
pter exceptionē:
neq; post tempus
olim agere pote-
rant, cum temerē
rem in iudicium
deducebāt, & cō-
sumebant: qua ra-
tione rem amitte-
bant d.

¶ Hodie. Nā actio
plus petat temp-
re, siue pendente
l. i. §. si. §. si. §. si.
ducti duplicatur,
& idem actor eo
in expensis factis
in causa damnabi-
tur, ante iudicium
resectionem super
principalis negotio
audientia denegat
bitur. Acc.

* Hodie autem
non ita stricte hoc
procedere volu-
mus: sed eum, qui
ante tempus, vel
pactionis, vel obli-
gationis litem in-
ferre ausus sit *,
Zenonianz consti-
tutioni * † subia-
cere cōsemus: quā
sacratissimus le-
gislator de iis qui
tempore plus pe-
tierint protulit: ut
& inducias, quas
ipse actor sponte *,
indulserit, vel
quas natura actio-
nis continet †, si
contempserit, in
duplum * habeant
ij, qui talem iniu-
riam h passi sint: &
post eas finitas nō
aliter litem susci-
piant, nisi omnes
expensas litis ac-
ceperint: ut acto-
res tali poena per-
territi †, tempora
litium doceantur
observare.

¶ Terciam hanc ex-

tur, & expecte-
tur adhuc qua-
drantium: de-
inde ut impēsas
de hoc priore
facta tibi repē-
dam. Cor. viij.

* Not. quod erat
olim poena plus
petentium, &
quae hodie: &
scis fuit dictum
suprà in titu. de
act. §. plus autē.
Syluest.

* c Zenonianz
cōstitutioni. scilicet,
Graecae, cuius
meminit su-
prā de act. §. sed
hanc quidem.

† Zenonianz. N.A.
De qua dictum
est in §. sed hanc
quidem. 32. sup.
de actio.

* f Continet. * 4.
Quod dic, ut
modo dixi per
l. interdū. ff. de
verb. oblig.

* g In duplum.
sed videtur q
nullam patiatur
poenam: ut ff. de
pet. hær. l. quod
si in diē in pr.
quae est huic
contra. Sed dic
illā corrigi. vel
melius, speciale
est ibi, quia ad
hoc solum age-
batur, ut eodem
iure penes agē-
tem haberetur,
quo erat apud
defunctum: vn-
de nō fuit plus
petitum.

* h Iniuriam.
Non tamen ra-
lem, propter
quā agere pos-
sent.

* i Tali poena
perterriti. Facit
C. ad legem Iul.
rep. l. ij. & ff. de
poen. l. capita-
lium.

lium. §. penult. & C. de inoffic. testam. l. si quis in suo. in fin. princ. respon.

Praximachus miles agere alieno nomine contra me volebat impetrabit quidem à Prz-

tore actionem:
sed simul adscri-
betur exceptio,
nisi actore militem esse appa-
reat. Sed quo
nomine illa ex-
ceptio appella-
bitur? Dilato-
ria: quia per eā
prudenter ac dif-
fero iudiciū in
aliud tempus: &
ex persona, quia
non in re, sed in
persona actoris
causam differē-
di iudicij na-
tus sum. Cor.
Vibul.

¶ Not. aliquas esse exceptiones dilatorias respectu personarum. Item, & mulier & miles nō possunt exercere officiū procuratoris, nec intervenire in iudicio pro alio. In milite est ratio, ne detrahatur à militia: in muliere verò ratione publicæ cuiusdam honestatis. quod intellige in iudicio, secus extra iudiciū. l. iij. §. j. ff. de nego. gest. Item, in pluribus aliis casibus notatis per Dec. in l. ij. ff. de regul. iur. Item quod miles potest esse in iudicio, dummodo à disciplina militari non distrahatur: & per consequens quod iura attendunt in militibus plus publicum fauorem quam priuatum ipsorummet militum Syluest.

§ 2 Mulierem. Quæ pro alio agere non potest, nisi pro parētibz, si morbus, aut ætas eos impediat: nec sit qui eorum nomine agat. vñ. de procu. l. fœminas. Accursius.

Ad 1. Mater tamen non admitteretur pro filio minore etiam ad defendendum: nisi in causa appella-

tionis: & est ratio, quia est maioris
præiudicii, quam principalis. Ang.

• b Nec pro patre vel matre. Nisi pro
eorum libertate: vt ff. de lib. cau. l. iij.
quæ est contra. secundum Ioann.

Many studies of
social behavior
in animals are fre-
quently conducted
in the field.

¶ Eas verò excep-
tiones, quæ olim
procuratoribus pro-
pter infamiam, vel
dantis, vel ipsius
procuratoris op-
ponebantur, cum
in iudiciis nullo
modo frequentari
perspeximus, con-
quiesceret et sanxi-
mus: ne dum de his
altercatur, ipsius
negotij discepta-
tio proteletur.

Y I . A I I I I

DE REPLI-
CATIONS

¶ Quemadmodum
exceptio actionem

ceduntur per seipsum. Itē q̄ nō sunt li-
res protrahendę. Item, q̄ nō vsus, est iu-
sta causa derogandi antiquę legi Syl.

• c Coquiescere. sed contra ff. de po-
stulan. l. j. §. secundo loco. & in §. hoc
edicto. Solu. ibi de maxima infamia:
hic de parua. Vel illud de aduocato,
qui emolumentum tantum habet: hic
in procuratore, qui tantum habet onus.

† Conquiescere. Antiquo iure Romanorum infamia notatus, procurator esse non poterat imo nec suo quidem nomine postulare l. j. §. 4. & §. 7. ff. de postul. ignominioso non est actio (inquit Quintilianus lib. 7. cap. 5.) Constantinopoli sicut etiam infamibus procuratores esse.

DE REPLICATIONIBVS.
4. Quia exceptis per replicationem

Dic q. in isto
 casu dicitur de-
 fendere causam
 propriam pro
 suo interesse. vt
 l. j. ij. iij. & iiij.
 ff. de libe. cau.
 facit l. non tan-
 tum ff. de app.

c sine offensa. id est, hoc sit sine offensa disciplinæ: non autem sic intelligitur, ut hoc non possit fieri. si disciplina, id est, exercitium militare offendatur. sed siue offensa datur, siue non, præsumitur non offendi: ut hic, & C. de procur. l. qui stipendia.

¶ Eas verò ex-
ceptiones. Not.
quòd infamis.
potest pro alio
esse in iudicio.
Item, quòd que-
dam concedun-
tur per alium,
quæ non con-

N.A:

Анто-
сави Лу-
сий, про-
куратор
отъ 1744

eliditur, ideo
per consequens
de replicatione
dicitur, ut infra
eod. in princ. &
fide excep. l. ij.
§. replicatio.

Interdu. Totus iste tit. dividitur in duas partes principales. Primo, ponitur de replicatione, quæ prodest actori, & quæ non. Secundo, quæ exceptiones competentes reo principali profunt fideiussori, & quæ non profunt. Secunda ibi. Exceptiones autem. Not. quod replicatio tanquam actoris inventa est. Ne. non illa verba, prima facie, quibus in conciliis, uti sole mus. Ne. not. quod per replicationem resolvitur exceptio: circa quorum verborum intellectum vide Formul. l. si vult. §. pactus. ff. de pact. Item, quod pactum secundum de petendo non elidit pactum de non petendo ipso iure. Item, quod obligatio contrarium pacto cessat, potest novo pacto innovari. Item, quod pactum liberato totum non tollitur novo pacto ipso iure, sed replicatione. Ne. quod dan-

cludit, ita exceptionem replicationis, & replicationis duplicatio. Nam si replicatio duplicatio, & deinceps ulteriores defensiones multiplicatis nominibus, ubi opus fuerit proponi possunt.

Interdu. euenit, ut exceptio, quæ prima facie iusta videtur, tamen iniquè noceat. Quod cum accedit, alia allegatione opus est, adiuvandi actoris gratia, quæ Replicatio vocatur, quia per eam replicatur, atque resolvitur. Ius exceptionis: veluti cum pactus est aliquis cum debitore suo, ne ab eo pecuniam petat: deinde postea in contrarium pacti sunt, id est, ut creditori petere liceat: si creditor agat, & excipiat debitor: ut ita demum condemnatur, si non convenerit, ne eam pecuniam creditor petat: nocet ei exceptio. Convenit enim ita. Namque nihilominus hoc verum manet, licet postea in contrarium pacti sint. Sed

quia iniquum est creditorem excludi: replicatio ei dabitur ex posteriore pacto convento. Rursus interdum euenit, ut replicatio, quæ prima facie iusta est, iniquè noceat. Quod cum accedit, alia allegatione opus est, adiuvandi rei gratia: quæ duplicatio vocatur. Et si rursus ea prima facie iusta videatur, sed propter aliquam causam actori iniquè noceat: rursus alia allegatione opus est, quæ actor adiuvetur quæ dicitur Triplicatio. Quarum omnium exceptionum usum interdum ulterius, quàm diximus, varietas negotiorum introduxit: quas omnes apertius ex Digestorum latiore volumine facile est cognoscere. ¶ In re defensiones debitori competentes (ut pactum de non petendo) fideiussoribus etiam competunt: quia si quid fideiussores pro reo soluerunt, id actione mandati ab eo repetunt exceptiones verò in personam (ut defensiones bonorum,

tur replicatio: nes, duplicatio: ne, triplicatio: nes, & ulterius quantum expedit, vult.

2. Noceat id est non prodest, vel die actori, scilicet actori. Accursum.

3. Replicatio, N.A. est defensio actoris rei exceptioni opposita l. de excep. l. de excep.

4. Resolvitur. N.A. Imo fortasse, quia vitium exceptionis replicatur & patet. Formula autem huc replicationis fuit. Aut si veluti, Aut si denovo pactus non est de petendo quia prius pactum, per posterius, ipso iure non tollitur l. 27. §. pactus. ff. de pact.

5. Duplicatio. N.A. Actioni opponitur exceptio; exceptio; replicatio; duplicatio; duplicatio; triplicatio; triplicatio; quadriplificatio.

6. E. A. C. duplicatio. Accursum.

7. f. Digestorum. ut ff. de except. l. ij.

8. Exceptiones. Not. quod nihil frustra concedi debet quod possit eludi. Itaque, quod fideiussor ceterum habere mandatum de soluendo ab eo, pro quo fideiussit

§. 1. Item, quod datur regressus, fideiussori contra principalem pro quo fideiussit, ita deum si soluerit: quod intelligitur regulariter. Item, quod debitor potest edere bonis. Item, quod personalia personam non egrediuntur. Item, quod si fideiussor ad hoc accipitur, et ab eis exigitur, et a deo exigi non potest. Sylvest.

¶ a. Exceptiones. Videtur quod hic §. debet esse in fine superioris tituli. Sed certe cum & replicatio sit exceptio, bene ponitur hic generaliter, ita ad exceptiones, quae ad replicationes pertinent. Accurrit.

fideiussor est nomen generale, dicitur a fide.

Excepciones propter causas personae, fideiussori non competunt, sed bene si rei coherenti.

¶ Exceptiones autem, quibus debitor defenditur, plerumque accomodari solent etiam fideiussoribus. Et eius, & recte: quia quod ab iis petitur, id ab ipso debitore peti videtur: quia mandati iudicio redditus est eis, quod iis pro eo soluerint. Quae ratione & si de non petenda pecunia pactus quis cum reo fuerit: placuit perinde succurrendum esse per exceptionem pacti conventi illis quoque, qui pro eo obligati sunt: ac si etiam cum ipsis pactus esset, nec ab eis ea pecunia petere-

personae: pacti conventi, & rei iudicari. Fideiussoribus competunt: ut hic etiam iuribus reor. C. de exceptio. l. de defensionibus. §. si de exceptionibus. §. de.

¶ b. Item, quod debitor potest edere bonis. Item, quod personalia personam non egrediuntur. Item, quod si fideiussor ad hoc accipitur, et ab eis exigitur, et a deo exigi non potest. Sylvest.

tur. Sanè quidam exceptiones non solent his accomodari. Ecce enim, si debitor bonis suis cesserit, & cum eo creditor experietur, defenditur per exceptionem, si bonis cesserit. Sed hæc exceptio fideiussoribus non datur: ideo, scilicet, quia qui alios pro debitore obligat, hoc maxime prospicit, ut cum facultatibus lapsus fuerit debitor, possit ab iis, quos pro eo obligavit, suum consequi.

TIT. XV.

DE INTERDICTIS.

¶ Interdicta olim alia erant, nisi certa conce-

Facit supra de fideiussor. in princ.

¶ Siu consequi. Vnde vulgari, fideiussoris formula. Quanto minus a reo principali consecutus fuero, tantum dare spondeo: quæ etiam ad totam summam refertur l. 150. ff. de verb. sign.

DE INTERDICTIS.

¶ Quia interdicta vicem sustinent, seu obviunt actionum, ideo post actiones de interdictis proponitur. infra eodem in princ. Accurrit.

¶ Ad id §. 1. Sed ille tit. cognoscitur potius fuisse ante tit. except. ut scilicet

Yy 2

iuricons. in Digestis: quia ante tit. de except. posuit iustum tit. sed in hoc non est vis.

A D D I T O. Dic quod Imp. alio prefault, nimirum qui actiones proprias non sint & post actiones continuas exceptione subungere per fuerit.

S Equitur. Totus iste tit. diuiditur in quatuor partes, primò, ponit, quid olim erat interdicta. secundò, ponit unam diuisionem interdictorum. Ter-

tionibus verborum latæ à Prætoribus interponunt, cum inter duos de possessione agebatur Accusatus.

S Equitur ut discipiamus de interdictis, seu actionibus, quæ

teridictorum. Tertio, ponit aliam diuisionem. Quarto, ponit unam aliam diuisionem interdictorum. Secunda ibi, Summa autem. Tertia ibi, Sequens. Quarta ibi, Tertia diuisionem.

C A S U S. Quoniam de actionibus dixisti (quibus etiam exceptionum tractatum adiunxisti) quæro. nunc ex te, nullæne alie actiones olim fuerunt? imò vero. nam olim formulæ quædam, & concepta verba (item ut in actionibus) instituta erant. in controversiis possessionum, quæ à Prætoribus litigatoribus dari solebant atque hæc quodammodo actionis instar habebant. Petebantur enim à Prætoribus, dabantur ab eo una cum iudice, aut recuperatoriibus, dabantur gentis verbis ac conceptis: de iis, sicuti de actionum formulis apud iudicem datæ disceptabatur C. V. lib. 1. No. quod interdicta olim erant decreta. Item, quod consistebant aut in præcipiendo, aut in prohibendo. Item, quod interdicta ut plurimum versantur circa possessionem, vel quasi possessionem rerum. Syluest.

2 Actionibus. scilicet, in factum. ut infra. eod. s. fin.

b Conceptiones verborum. i. dicere verba concepta & formulæ à Prætoribus proponente interdicta. Sed secundum hoc, quæ erat differentia olim inter interdicta & actiones, cum & actio erat formulæ ut ff. de orig. iur. l. ij. s. deinde ex his: Respon. quidam, ut præceptor meus Azor, quod interdicta formabantur in persona volentium ea inuenire tantum loquendo eis. unde interdicta inter duos dicuntur reddi à Prætoribus loquente duobus. ut infra. eod. s.

exhibitoria. & hoc etiam colligitur ff. sub multis titulis in tracta. de interdictis. sic enim dicitur, unde ut illum deieceris, &c. ut ff. de vi & vi ar. l. j. in princ. Item, uti ædes de quibus, &c. ut ff. uti poss. l. j. in princ. & sic de aliis.

pro his exercentur. Erant autem interdicta, formulæ, atque conceptiones verborum, quibus prætor, aut iubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat. Quod tunc maximè, cum de

Sed actiones generaliter, & in personam omnium formabantur: ut cunque emerit, ex empto agat, & sic de ceteris, quod colligitur ff. de orig. iur. l. ij. s. omnium. & s. de his. Vel dic breuiter differentiam talē fuisse: quia interdicta à Prætoribus, sed actiones à ceteris magistratibus formabantur: ut patet ex eo quod omnia interdicta sunt Prætoralia: ut ff. de interdictis. per totum librum. Sed hodiè nihil aliud est interdictum quam actio prætorialis in factum: ut infra eod. s. fin.

A D D I T O. Dic secundum Io. Fab. imò est aliud, & potest agi vel interdictum, vel actione in factum ad electionem actoris: ut ff. ne vis fiat ei. l. si quis missus. s. cum prætor. ff. uti poss. l. j. s. restituenda. & not. ff. de vi, & vi ar. l. j. s. fin. licet gloss. not. idem quod hic in tit. ff. eod. sed Dy. reprehendit gloss. & hoc est verum. Angel.

Formæ atque conceptiones. Id est, decreta solennibus verbis concepta, quibus Prætor imperiosè, & vehementer aliquid statuebat; quippe de rebus tantum grauissimis: nimirum diuinis, publicis, & de vi quæ in possessionem controuersis plerumque accidit l. ij. ff. h. t. c. iubebat. Quod est interdictis restitutoriis, & exhibitoriis: ut infra eod. s. restit. & s. exhibitoria.

d Prohibebat. Quod facit in prohibitoris interdictis: ut infra eod. s. prohibuit. Tum maximè. Id est, tunc plerumque interdum enim, sed raro, de proprietate interdicebatur l. ij. s. ij. ff. hoc tit. **e** Maximè. Hoc ideo dicit: quia quandoque per interdicta, non super possessione, sed super iure rei conuenitur: ut patet in interdicto de mortuo inferendo, ubi licet inferre: & sepulchro, inædificando, ubi licet inædificare: ut ff. de mor. infe. l. j. in princ. & s. Præ

facit
bat.

N. A.

Interdicta
etiam quædam
do; ita
signatur
super
proprietate.
Possessio
potest
peti sine
interdicto.
Ita.

N. A.

& s. Prætor ait. Item, quandoque proprietatis & possessionis simul: ut ff. de aqua quot. & æst. l. j. s. fin. & ff. cod. l. interdictorum. s. quædam. Sed nunquid alio modo, quam per interdicta, id est, de iure

civilis agitur de possessione: Respon. sic, ut per conditionem indebiti: ut ff. de cond. ind. l. indebiti. s. sed & si nummi. Item: per triticulam. ut ff. de cond. triti. l. j. in fin. & l. ij. Item, per conditionem ex lege. ut C. de acq. poss. l. si. in fin. & ff. de rei vend. l. si. & C. loc. l. si quis Accursus.

¶ a Possessione. Sive retinenda, siue recuperanda, siue adipiscenda: ut infra. cod. s. sequens diuisio.

¶ b Quasi possessione. Ut cum contenditur de possessione rerum incorporalium, ut viæ, & itineris, & actus, & aquæ ductus: ubi non esset vera possessio, sed quasi ut ff. de acqu. rer. dom. l. servus. s. incorporales: sed tamē est ibi quædam quasi possessio: & de ea retinenda competunt Interdicta de itinere, & actu, & viâ, & aqua, quando contenditur me esse in quasi possessione prædictorum iurium: ut ff. de iti. actusque priuæ. per totum. & ff. de aqua quot. & æst. per totum. & ff. de ser. l. penult. & ff. si seru. vend. l. sicuti. s. Aristo.

A D D I T I O Est autē possessio, quando naturaliter tenetur aliquid corporale ab eo qui insistit. Quasi possessio, cum iis utimur, tanquam possellis, quæ naturaliter teneri non possunt: veluti seruitutibus, & cæteris iuribus incorporalibus. A. F.

¶ Summa autem. T H E M A. Sequitur diuisio essentialis, id est, quæ naturam interdictorum attingit. Aliàs (inquit) Prætor interdicit prohibens, aliàs re-
 quærens: aliàs exhibens, veluti, Aedificabas in loco, quem sacrum esse aio: Prætor interdicit, prohibens ne ædifices dum iudex cognoscat, utrum sacer sit locus, an non sit: hoc est prohibi-

torium. Item, possidebas meum patrimonium quasi hæres esses. Prætor mihi dedit bonorum possessionem: interdicit, iubebitque mihi restituere, dum apud iudicem datum disceptetur vter sit hæres: hoc

Quædam exhibitoria, ut de libero homine exhibendo, de liberis exhibendis, & huiusmodi.

¶ Summa autem diuisio interdictorum hæc est, quod aut prohibitoria, sunt aut restitutoria, aut exhibitoria. ¶ Prohibitoria sunt, quibus Prætor verat aliquid fieri: veluti vim sine vitio

interdictum est restitutorium. Itē, filium meum apud te occultas, quasi seruū cū ego in libertatem asserere volo. Prætor te iubebit eum exhibere: hoc interdictum est exhibitorium. Cor. vsbal.

¶ Not. q. principalis diuisio interdictorum est hæc, de qua hic agitur, intellige de diuisione specierum: & quævis sint quædam interdicta mi-

sta, de quibus in l. j. s. interdictorum. ff. de interdi. tamen illa interdicta multa non continent diuersam speciem. Item, quid sit interdictum prohibitorium, quid restitutorium, quid exhibitorium. Item, exempla vniuscuiusque. Item, quod omnia sunt interdicta, licet non interdican, & quod interdicta dicuntur, quasi inter duos dicta: quod est falsum: sed dicuntur interdicta à specie principali interdictorum, quauis aliqua non interdican simpliciter: sed considera, quia omnia interdican. Nam si in restitutorio interdicitur, restituo, in exhibitorio interdicitur occultatio: tamen cogita syluēt.

¶ c Summa. id est, prima, non minima quia & de duobus membris aliqua inuenitur: ut infra cod. s. iij.

¶ d Restitutoria. Quandoque tamen quædam inueniuntur multa, tam prohibitoria, quam exhibitoria: ut ff. cod. l. j. s. interdictorum. & ff. de libe. ho. exhib. l. j. Nam petitur exhiberi, & prohibetur iniuriæ retineri.

A D D I T I O Vnde gloss. in d. s. interdictorumque plenius loquitur. Angelus.

¶ Exhibitoria. Hoc differt interdictum exhibitorium ab actione ad exhibendum, q. in actione hac persequimur quod nostra interest. l. iij. ff. ad exhib.

Y 7 3

Res iu-
corpo-
rales
quasi
possi-
dentur.

^a a Possidenti. Ut si quis missus fuit in possessionem iussu Prætoris: ut si. ne vis fiat ei qui in poss. miss. est l. j. in princ. Nam iussu possidet, & sine vicio, qui auctore Prætoris possidet ut ff. de acq. poss. l. iude.

^b Interdendi. Quod Interdictum est. ff. de mot. iact. l. j. in pr. & s. hoc Interdictum.

^c Aedificari. Quod Interdictum habet. ff. ne quod in loco sacro. l. j. in princ. Accurs.

^d Vel in flumine. Et hoc habet ff. de fin. l. j. in pr. & ff. ne quid in du.

^e publici in fin.

^f e Bonorum possessori. Non rerum, sed in iudicio est, succedendi de iure prætorio. Titulum: ut filio emancipato, vel cognato: qui dicuntur bonorum possessorum & bonorum possessione

edictali & decretali. nam statim habent hoc Interdictum dictum ut consequantur possessionem hereditatis. quo appellatur queram bonorum ut infra. et adipiscenda. Vile vero datur iussu qui accedit de iure civili, vel ex testamento, vel ab hereditate: ut ff. quorum bonorum l. j. in princ. C. quorum bonorum l. j. et l. eorum et in hereditatis petitione. Nam directa datur agendi de iure civilis. Vile vero ei qui succedit de iure prætorio ut ff. de bon. poss. hered. pet. l. j. Et & aliud novum auxilium per novam constitutionem inuentum, per quod petitur possessio hereditatis, si testamentum apparet non iustum, vel vituperatum in aliqua sui parte ut C. de edicto. di. Adil. c. l. i. l. j. sed quare dicitur hoc restitutorium. cum nunquam hic bonorum possessor habuerit possessionem? Respondet in proprie dicitur restituere pro date: ut ff. de verbor. sign. l. verum, reddendi: ut ff. de legat. l. j. l. cum quadam. Vel hic quod interdicta

persona defuncti, dicitur restituere. sed natura sui dicitur adipiscende possessionis: ut ff. quorum bon. l. j. s. fin.

^f Pro possessore. Dux sunt viæ succedendi, scilicet iure civili, & iure prætorio. Prima subinducitur in possessorem per constitutionem divi Adriani: & peritorem, ut per petitionem hereditatis directam. Item, secundum similiter subinducitur in possessorem, ut per Interdictum, quorum bonorum, per quod petit successor de iure prætorio & mitti in possessionem bonorum quæ renebat defunctus tempore mortis: hoc. Item in peritorem: ut per petitionem hereditatis bonorum possessoriam.

^g Possidet. Vel dolo fecit, quominus possideat ut ff. quorum bon. l. j. in princ. & exponit hæc verba, pro herede, & possessore ut infra. et. l. j. pro herede, & pro possessore. Accurs.

^h Restitui possessionem. Per Interdictum unde vis, quod intra annum locum habet pro iis, qui non pervenerunt ad violentum pro alio perpetuo: ut ff. de vi, & vi ar. l. j. in princ. & hoc si civiliter & naturaliter possideat deiecit. Si autem naturaliter tantum, vile habet tantum, ut fructuarius: ut ff. de vi, & vi ar. l. j. s. unde vi.

ⁱ Iubet scilicet Prætor.

^k Libertate. Ut quia liber homo destituit in iustis. quod Interdictum habet ff. de li. ho. exhib. l. j.

^l Indicere velit. i. iniunctas operas dicere velit, vel convenas iniungere, quo casu ageret de libero homine exhibendo ut ff. de li. ho. exhib. l. fin.

^m Parenti. In hoc casu duo sunt Interdicta: unum de liberis exhibendis, alterum de liberis deducendis ut ff. de lib. ho.

lib. ho. exhib. l. j. j. respon. & l. iij. j. respon. in princip.

¶ a Obtinuit. Inter sapientes.

¶ b Inter duos dicuntur. i. à Prætoris formantur ut not. supra circa princ.

AD D I C T I O.

Sed nonne omnia decreta etiam inter duos vel tres dicuntur? Quædo Prætor iubet ut Roma ut reus actori satisfaret, & sexcenta similia nonne inter duos decernuntur? Cur ergo non interdicta quoque hæc similiter dicuntur? Quare aut D V O, sine s, scriptum Horatio fuisse videtur: ut significet, inter illa postulantis petitione & principalis causæ decisionem: aut hallucinatum esse harum Institutionum architectum: ut satis constet eum sæpe hallucinari, utpote Intem hominē, & indignū qui hæc sacrosancta veterum monimenta contingeret.

N. A.

¶ Inter duos. Imo, interdicere vetuste est imperiosè, & vehementer edicere l. j. ff. de in sum. pub. Nam particula (inter) argendi vim habet, ut apud Plautum. Interhibere. Intertrahere.

¶ Sequens diuissio, &c. C A P V S. Sequitur secunda diuissio similiter essentialis: quod interdictorum alia vim habent, naturamque possessionis adipiscendæ, alia retinendæ alia recuperandæ. Primæ speciei exemplum hoc est, Prætor meus est mortuus: eius bonorum possessionem petij: quidam aliqua ex his bonis tenebam: Prætor, interdicens iubebat ea mihi lona restitui. Item, fundum meum colono locantis pro mercede res multas mihi oppigneravit: quin mercedem non solueret,

& alij nonnulli res illas oppigneratas possiderent, Prætor interdicit, iubeatque eas mihi reddi. Cor. vii.

¶ Not. aliam interdictorum diuissionem. Item, quod interdictum quorum bonorum,

piscendæ possessionis rerum per colonum fundi illarum (quæ tacite p. mercede hypothecate sunt) contra quoscunque possessores datur.

¶ Sequens diuissio interdictorum hæc est, quod quædam adipiscendæ possessionis causa comparata sunt, quædam retinendæ, quædam recuperandæ. Adipiscendæ possessionis causa interdictum accommodatur bonorum possessori, quod appellatur, Quorum bonorum: cuiusque vis*, & potestas hæc est, ut quod ex iis bonis

est interdictum adipiscendæ. Item, qui opereatur hoc interdictum quorum bonorum. Item, quod datur bonorum possessori contra eum, qui, possidet pro hærede aut pro possessore. Item, quis dicatur possidere pro hærede. Item, quis dicatur possidere pro possessore. Item, quare dicatur interdictum adipiscendæ. Item, quod non datur interdictum quorum bonorum ei, qui iam possidet, & potest de iure possidere: sed ei, qui primo loco querit possessionem. Item, quod Saluianum interdictum di-

citur interdictum adipiscendæ. Item, ad quid datur Saluianum interdictum, scilicet pro rebus iniectis & illatis in fundum per colonum ut declarabitur in gloss. Sylvest.

* C Quod ex iis. Innuitur hic, quod hoc interdictum etiam pro vna re competat. Sed contra videtur, quod sit vniuersale: ut quorum bon. l. j. §. fin. Sed contra nihilominus est vniuersale, licet ad vnam rem detur: sic enim est in hereditarij petitione: ut ff. de petiti. heredi. l. regulariter. & l. licet. quam constat vniuersalem esse: ut ff. de rei vendi. l. j. primo respon.

¶ Adde, quod merito dicuntur vniuersalia: quia sunt apta comprehendere vniuersitatem hereditarij: quod si vna res tantum occupatur datur omnino contra eum, qui possidet illam,

Y y 3

unde habitu etiam tunc est vniuersale, quamuis actu sit particulare illo casu Syluest.

* a Possessio. l. decretalis.

† b Data est. scilicet voce prætoris viui : vel hodie

coram quolibet iudice: vt C. qui admit. ad bon. possessio. l. fin.

ADDITIO.

Dic, quod non est necesse, qd iudex siue Prætor, siue alius iudex bonorum possessio. concedat secundum Angel.

* c Pro hærede. Sed nūquid hi tituli sunt? Respon. non, vt C. in quib. caus. cess. long. temp. præscri. l. hæreditatē. ergo vsu capio nō potest procedere. Sed contra. ff. quod bon. l. j. primo resp. Sed illud expone, vt ibi.

* d Bonorum possessio. scilicet, decretalis. Accurs.

* e Pro hærede. Hæc oratio quandoque accipitur pro ve-

ro titulo. vt ff. pro hærede. per totum. quandoque pro falso : vt quia credebatur se hæredem, cum non sit: & ita hic accipitur, & quandoque agitur petitione hæreditatis: vt ff. de petiti. hæredi. l. pro hærede,

N.A. † Pro hærede. Vide §. ult. suprā de hæred. qualitat.

* f Sciens. Vnde si queritur ab eo quare possideret, dicit, quia possideo, vel si dicat pro hærede, tamen falsum scienter dicit, vt ff. de peti. hæred. l. qui interrogatus.

* g Possessionem. Quæ est facti. Accurs.

* h Eam, scilicet, possessionem, quæ est facti.

* i Inutile est. Sed ager amodo rei vendicatione, cum sit dominus. Accurs.

N.A. † Saluianum. Quia eadem de causa

nis quisque, quorum possessio alicui data est^b, pro hærede^c, aut pro possessore possideat, id ei cui bonorum possessio^d data est, restituere debeat. Pro hærede^e tamen possidere videtur, qui putat se hæredem esse. Pro possessore is possidet, qui nullo iure rem hæreditariam, vel etiam totam hæreditatem sciens^f ad se non pertinere possidet. Ideo autem adipiscendæ possessionis vocatur interdictum, quia ei tantum utile est, qui nunc primum conatur adipisci rei possessionem.

actio Seruiana instituta est. §. Item Seruiana. 7. sup. de actio. sed hoc differunt, quod Seruiana apud iudicē exercetur; Saluianum apud Prætores. l. j. & pass. ff. de Salu. interd.

Itaq; si quis adeptus possessionē^g amiserit eā^h, hoc interdictū ei inutile estⁱ. Interdictū quoque, quod appellatur Saluianum, adipiscendæ possessionis causa comparatū est^k, eoque utitur dominus fundi de rebus coloni, quas is pro mercedibus^l fundi pignori futuras pepigisset^m.

¶ Interdictum uti possidetis, & vtrobi, sunt retinendæ possessionis: quæ præsertim locum habent, si de proprietate alienius rei futura sit controversia: antequam enim pro-

nondum sunt. §. quod dicitur. Sed in interdicto isto sufficit, si probet ipsum possidisse: vt ff. de Saluiano interd. l. j. Accursius.

* Adde, quod hæc materia tractata fuit principaliter in §. item Seruiana suprā de actio. quia sunt in hoc plures gl. diuersæ, de quibus per doct. in l. rem alienam. ff. de pig. act. & in l. cum res. C. si alie. res pign. dat. sit. Syl.

ADDITIO. Duas differentias breues & apertas exponit Hotomanus in §. itē Seruiana. suprā de act. primum qd Seruiana ad proprietatem, & possessionem pertinet. Saluianum ad possessionem tantum, vt patet ex l. si ab eo. ff. de pig. l. exitus. ff. de acquir. possess. l. ex sexante. §. j. ff. de except. rei iudi. Deinde, quod quum inter creditorem, & debi

* k Comparatum est. Contra colonum directum, contra extraneos utile: vt C. de Sal. interd. l. j.

* l Pro mercedibus. Item, & pro damno, si quod contulit in eod. vt ff. de Saluiano interd. l. j. & arg. ff. in quib. cas. pig. vel hypot. taci. contra. l. ij. vers. nō solum.

* m Pepigisset. scilicet, tacite. vt C. de loc. & conduct. l. certi iuris. Sed quid interest inter hoc interdictū & Seruianam actionem? Resp. In Seruiana oportet locatorem probare colonū fuisse dominum tempore obligationis: vt ff. de pign. l. j. §. cum prædiū. in si. & l. & quæ

*Interdicta
de Saluiano,
& actio
de Seruiana
differe-
ntia.*

& debitorem de pignoris possessione contenditur, Saluium interdictum competit: cum vero aduersus possessoris agere creditor instituit. Seruiana experiri debet. l. j. C. de precar. & Saluium interdictum cuius ratione ibi videto.

¶ Retinenda possessionis, &c.

CANON. Co-

lonus tuus vitē quādam meam in tuum solum transduxit radicem, scilicet, in meo solo relinques: eam vitē meam esse dico, tu contra tuam: ut pote in tuo solo plantatam: dico, ut vitē illā vindices, tu contra mones, ut ego vindicem: vindicatio institui nō poterat. Agi enim in rem nō potest, nisi ut sit possessor, constitutus sit. Prætor ergo interdicet, iubebitque; uti possidemus, ita possideamus. Iudex datus co-

gnosceret, uter nostrum magis, id est, maiore iure possideat. Hoc interdictum est retinendæ possessionis. Corn. Vib.

¶ Not. quod uti possidetis, & vtrobi sunt interdicta retinendæ. Item, quod dantur quādo est contentio inter aliquos de possessione, quis, scilicet possideat. Item, quod vnus possidet, alter petit. Item, quod maximum est commodi possessionis. Item, quod si quis possidet, & actor non probet concluder contra ipsum, iudicatur contra actorem: & possessor remanet in sua possessione. Item, quod vtrobi datur pro mobilibus. Vti possidetis pro immobilibus. Item, quod quicquid esset de iure antiquo, hodie hæc duo interdicta exequata sunt. Item, quod ille vincit in his interdictis, qui tempore litis contestatur possidet non vi, non clam, non precario ab aduersario. Syl.

¶ a Vti possidetis. Quod de rebus im-

mobilibus dicit, sed vtrobi de mobilibus: ut infra eodem. §. sed interdicto. Accursius.

¶ b Proprietate. Ob hoc quidem comparatum est: sed & sine hac controuer-

sia proprietatis dabitur, ut si de sola possessione contendatur secundum Ioan. i. Controuerfia. N. A. In actione futura. ¶ Quærat. Per N. A. interdictum. ¶ c Vter petere debeat. id est, uter sit actor, & uter reus. ¶ d Vtrius eorum possessio sit. id est, uter possideat. ¶ e Non potest. Ut ff. de iudic. l. inter litigantes. Accurs. ¶ f Civilis. Ut quia parit actionem in rem aduersario: ut C. de alien. iu. mu. cau. fa. l. j. ¶ g Naturalis. ut quia nemo à seipso posset petere secundum naturam: ut ff. de rec. ar. l. pen. & facit ad hoc bene ff. uti possid. l. j. §. hoc interdictum. ff. de acq. posses. l. exitus.

de rec. ar. l. pen. & facit ad hoc bene ff. uti possid. l. j. §. hoc interdictum. ff. de acq. posses. l. exitus.

¶ h Ingens. Atque hæc nimirum causa N. A. est, cur Prætor ipse interdicat: nempe, ut vim, quæ parata videbatur, fieri vetet.

¶ i Ingens. id est, magna, & hæc eadem contentio: & in aliis interdictis est: ut in illo de superficiebus: ut ff. de superfic. l. j. primo responso. Item in illo de itinere actūque priua. & via priua. ut ff. de itin. actūque priua. l. j. primo responso. Item, de aqua quotidiana, & æstiuā. Item, inter eos, qui ducunt aquam per eundem riuum: qui corruales dicuntur. Item, inter eos, qui ex eodem castello: ut ff. de aqua quotidiana. & æstiuā. l. j. primo responso. & §. si inter corruales. amplissime per §. ait Prætor, quo ex castello. In his enim omnibus in-

Y y 5

reidit ubi de incorporalium quasi possessione agitur, est idem modus agendi, qui in deo. istis: unde in Digesto nono continetur post illum titulum Vti poss. illi supradicti ponuntur per ordinem.

Accur.

a Possessione. Nota, quod maxime lites sunt in possessione: quia ut sequitur in text. est maximè commodum possidere. Ang.

b Remanet. Facit C. de ed. l. qui accusare. in fin. & C. de rei vendi. l. res. quæ est l. fin. & ff. de usufructu. pe. l. vi fin.

N.A. i Remanet.

Quia in pari causa, melior est causa possessionis. l. i. l. viii. C. de probatio.

c Vel ædium. ff. Vti possideatis. l. j. primo respon. Accur.

Vtobi. i d Vtobi. Hoc dicitur ab utroque & ubi, ut verum ponatur pro ad, vel apud: ubi, ponatur pro quæ: q. d. apud quem est, apud eum sit.

utobi. Non sit autem materia huc possessionis, cum mobilia proprie non possideantur, sed immobilia tantum cum dicatur possessio, quasi possessio: ut ff. de acquir. poss. l. j. in princ. Abusu tamen tantum mobilia, quam immobilia dicuntur possideri. Accur.

Possessio non est proprie de mobilibus. **Possessio** unde dicitur.

hæc opinio falsa est, & eam com.

ipsa possessione. Commodum autem possidendi in eo est, quod etiam eius res non sit, qui possidet, si modò actor non potuerit suam esse probare, remanet. i in suo loco possessor. propter quæ causam, cum obscura sunt utriusq; iura, contra petitorum iudicari solet.

¶ Vti possideatis, pro rebus immobilibus: Vtobi vero pro rebus mobilibus competit. h. d. Accur.

¶ Sed interdicto quidem Vti possideatis, de fundi, vel ædium possessione contenditur. Vtobi vero interdicto, de rerum mobilium possessione.

¶ Licet interdicta Vti possideatis, & Vtobi olim plurimum differrent, tamen hodie ille obtinet in utroque, qui tempore litis contestate non vi, non clam, nec precario ab ad-

muniter damnant doctor. in l. j. ff. de acquir. poss. ut per Ale. ab. & l. fin. j. lectu. & in i. l. de syl.

c Quorum. i. duorum interdictorum.

¶ Interdicti tempore id est tempore, quo proponitur interdictum. **¶ g** Alii. dummodo non aduersarium. **¶ h** Maiore. scilicet, quàm aduersarius: ut ff. de verb. signif. l. maiori parte. **¶ i** Possidebat. Et sic citius vincebat in Vti possideatis, quam in Vtobi. & erat fortè ratio: quia citius mobilia transferuntur, quam immobilia: ut ff. commod. l. j. & ff. de re iudic. l. 2. di. uo Pio. l. j. & ff. de acquir. poss. l. fin. rem.

¶ Quorum i. vis*, ac potestas plurimam inter se differentiam apud veteres habebat. Nā

Vti possideatis interdicto is vincebat, qui interdicti tempore possidebat: si modo nec vi, nec clam, nec precario nactus fuerat ab aduersario possessionem: etiam si alium vi expulerat, aut clam arripuerat alienam possessionem, aut precario rogauerat aliquem, ut sibi possidere liceret.

Vtobi vero interdicto is vincebat, qui maiore parte eius anni nec vi, nec clam, nec precario ab aduersario possidebat. Hodie tamen aliter obseruatur. Nā utraque interdicti potestas, (quantum ad possessionem pertinet) ex æquata est, ut* ille vincat, & in re soli & in re mobili qui possessionem nec vi, nec clam, nec

tendens te possidere, habet locum hoc interdictum.

quo proponitur interdictum.

¶ g Alii. dummodo non aduersarium.

¶ h Maiore. scilicet, quàm aduersarius: ut ff. de verb. signif. l. maiori parte.

¶ i Possidebat. Et sic citius vincebat in Vti possideatis, quam in Vtobi. & erat fortè ratio: quia citius mobilia transferuntur, quam immobilia: ut ff. commod. l. j. & ff. de re iudic. l. 2. di. uo Pio. l. j. & ff. de acquir. poss. l. fin. rem.

¶ k Quantum ad possessionem. Nota quantum ad possessionem: nā quantum ad alia remansit differentia: ut olim, ut Vti possideatis in rebus immobilibus, & Vtobi in mobilibus locum habeat, ut hic dicitur: & supra proximo.

¶ l Nec clam. Cum multa sint genera violentiarum, quæ ad præsentem omnino. De hac vi, quæ quædam inquietatuna dicitur, quæ parit hoc interdictum, ut si me arceat, vel edificare, vel aliquid in meo me facere prohibes, con-

cipaliter, licet in eo sit dominus ad recolendos fructus, siue domus sit in ciuitate, siue ruri, dicitur colonus. l. si pradium. C. de przd. mino. l. urbana pradia. ff. de verbor. signific. declarat Alexan. in l. qui pignoris. ff. de acquir. posses. Syluest.

^a Possidere. videtur. Si ergo per alium possidet: vt ff. de acquir. poss. l. quod meo. licet quidā dixerit eos naturaliter possidere, sicut & colonum, & superiori casu diximus.

^b Retinere. Licet animo retineatur possessio, non tamen animo quæritur: vt ff. de acquir. poss. l. quæ admodum. & C. de acq. posses. l. licet. & infra proxi. Accurs.

N.A. Retinere. Possessio nec adquiritur, nec amittitur nisi corpore & animo simul. l. 8. ff. de adq. posses. l. fere. 153. ff. de regul. iur. At solo animo retinemus. l. iij. C. de adquir. poss.

^c Expositum. supra per quas personas nobis acquir. & ex his. Accurs.

^d Recuperandæ possessionis.

C. 1. 5. 5. Ostendisti exempla possessionis adipiscendæ, & retinendæ: proximum est vt interdictum recuperandæ mihi declares. Cæcina fundū possidebat, Ebutius eum vi deiecit ex eo fundo: Prætor dabit Cæcinæ interdictum, vnde vi te deiecit Ebutius, eò te restituat. Quid verò si Cæcina vi, clām, aut precario fundum illum ab Ebutio possidebat? Dabitur nihilominus interdictum. Studiosus autē adolescens (si sapiet) Orationem Ciceronis pro Cæcinna diligenter in hoc præter-

eundo loco, leget. Corn. Vthul.

^f Not. quod interdictum recuperandæ datur vi deiectis, & quod interdictum vnde vi, est interdictum recuperandæ possessionis. Item, quod hodie

sci possessionē nemo possit.

^g Recuperandæ possessionis interdictum, Vnde vi dicitur quod occupatione possessionis spoliato competit: quanquam eam à spoliato vi, clam, vel precario ex intervallo tamen haberet.

^h Recuperandæ possessionis causa solet interdici, si quis ex possessione fundi, vel pradium vi deiectus fuerit. nam ei proponitur ^e Interdictum, Vnde vi ^f: per quod is, qui deiecit, cogitur ei restituere possessionem: licet is & ab eo qui vi deiecit, vi, vel clām, vel precario possideat.

illud. & s. planè. nisi mobilia cum immobilibus petantur hoc interdicto vt ff. de vi & vi arm. lege j. s. qui autem. Accurs.

ⁱ e Proponitur. id est, datur.

^f Vnde vi. Sed quare dicitur vnde vi? Respond. quia talia erāt verba Prætoris, vnde illum vi deiecasti, &c. & ita à principio verborū Prætoris sumpsit denominationem, sicut & alia, vt quorum bonorum, & similia: vt ff. de vi & vi armata l. j. in princ.

^g Is. scilicet, deiectus: vt quia hodie expolauī vitē: vel quia cōpi possidere rem tuā clām, vel vi: in sequenti verò dic me expulisti. nā teneris mihi hoc interdicto.

occupans rem propriam per vim, cadit dominio. Item, q occupans rem alienā, rem restituit, & eius estimationem. Itē, quod si quis aliquem de possessione sua vi deiecit, si cum armis, tenetur leg. Iulia de vi publica: si sine armis, tenetur leg. Iulia de vi priuata. Item, quid veniat appellatione armorum. Syl.

Fundi. Nota, Nullum interdictum recuperandæ possessionis est nisi de re immobili: Nullum datur de re mobili l. j. ff. de vi & vi arma.

^d Aedium. Aliud in rebus mobilibus: nam pro his cōpetit vi bonorum raptorum actio: vt ff. de vi, & vi armata. l. j. s. hoc interdictum. & s.

N.A.

Unde vi conueniunt res mobiles vi bonorum raptorum res immobilis

interdicto. Secus si Incontinenti me-
delicis: vt ff. de vi, & vi arm. l. iij. §.
cū igitur. in gl. fin. & l. qui possessio-
nem. Quod in continenti accipe ante,
quā ad alios actus extraneos diuer-
tat: vt ff. de duo-
bus re. stipul. l.
duos reos.

¶ Adde tu, q̄ in
continenti dici-
tur, quando cō-
modē fieri po-
test, secundum
Bart. ind. §. cū
igitur. Item se-
cundum quali-
tatem personæ
& rei, adeo, q̄ si
dominus de sua
ciuitate expel-
latur, licitū est
recuperare quā-
docūque facul-
tas se obulerit
etiam post de-
cennium: vt fuit
dictum. Ago in
ius naturale. j.
distinct. cum si-
mil. vt latē pro-
sequitur Deci.
in cons. cccclx.
versic. venio ad
secundum. Syl.

^a aliena. 2. Constitutio-
nibus. Vt C. vn-
de vi. l. si quis
in tantam.

^e adest. §. b Suprà dixi-
mus. vt j. vi bo-
rapt. §. q̄ tamē.

¶ c Rei. scilicet, proprietatis: sed in-
terdicto vti possideris, possessio æsti-
matur: vt ff. vti poss. l. pen. §. fin. Accurs.
A l. d i l. j. Dic secundum Ioan.
Fabr. quod imō Dy. tenet, quod in hoc
interdicto. fiat æstimatione possessionis,
sicut vt interdicto vti poss. sed ipse Io.
Fabr. dicit, quod ad proprietatem & ad
possessionem potest fieri æstimatione, se-
cundum quod concludit. Ang.

^{Ex l. u-}
^{li de vi}
^{privata,}
^{o de vi}
^{publica}
^{differunt.}
¶ d De vi priuata. Pœna autem hu-
iusmodi legis est tertia pars bono-
rum publicatio, si sine armis: & rele-
gatio, si cum armis: vt infrā de publi.
iudi. §. item. vel Iulia. de vi publ. & C.
ad leg. Iuliam. de vi publ. l. quoniam.
& l. ij. & ff. de accus. l. hos accusare. §.
omnibus. vnde versus: Vis priuata
reum deponit ab ordine rerum. sed

deportatur, si vis armata probatur. Vi-
de c. ij. extra de ordi. cogn. in glo.

- Vi publica. Vis priuata dicitur etiam N. A.
quotidiana, quæ fit sine hominibus ar-
matis, coactisve. Vis publica dicitur,

& vis armata,
quæ fit ab ho-
minibus arma-
tis, coactisve l.
j. & pass. ff. ad
leg. Iul. de vi pri-
uata: aut de vi
publica: sed de vi
priuata, & si sine
armis vim fecerit:
si autē armis cum
de possessione vi
expulerit, de vi
publica tenetur*.
Armorum autem
appellatione non
solum scuta, &
gladios, & galeas,
sed & fustes, & la-
pides significari
intelligimus.

¶ Accipe tertiam
interdictorum di-
uisionem.

¶ Tertia diuisio
interdictorum est,
quod aut simpli-

vis inferitur personæ, aliquando rebus.
vt not. gl. fin. in c. significasti. ij. de ho-
mucid. & ibi vide qualiter intelligitur
illud commune dictum, vim vi repel-
lere licet, cum moderamine inculpa-
tæ tutelæ.

¶ Tertia diuisio, & c. C A S V S. Se-
quitur tertia diuisio, quæ est acciden-
talis: diuidit enim interdicta ex eo
quod accidit. Contingit autem, vt quæ-
dam interdicta simplicia sint, & quæsi
singularia, id est, ad vnum simpliciter
pertineant: quædā duplicia sint, id est,
non ad vnum, sed æquæ ad duos, id est,
ad vtrumque litigatorem pertineant.
Prioris speciei omnia sunt præter v-
trobi, & vti possideris: nam in iis in-
ternosci potest actor & reo, vt in illo.
Vnde vi, Cæcinnæ perspicuè dignosci-
tur

tur actor, à reo Ebnio. Itaque Prætor dicit numero singulari, Vnde tu Ebnii Cæcinnam deieculi? At in vii posside- tis, Prætoris verba ad utrumque perti- nent, neque vter actor, vter reus sit, co- gnosci potest.

Cor. tribul.

Actio a duplici-
bus fieri diuino a-
plio, quædam
dupli-
ces
sunt, ut fami-
l. excise. finiu re-
guandorū. & cō-
muni diuid. ut
ff. de iudic. l. in
tribus.

N. A. Duplicia. Du-
plicia sunt, quib-
us Prætor am-
bibus litigato-
ribus interdicit:
simplicia, quib-
us vni duntax-
at. l. ij. ff. h. t.

¶ h In loco sa-
cro, ut ff. ne
quid in loco sa-
cro. l. j.

¶ c Publico. ut
ff. ne quid in flu-
mi. per totum.

¶ d Vtrobī. Itē,
interdictum de
superficiebus: ut
ff. de superfi. l. j.
5. proponitur.
& dic ut suprā
eodem. 9. reti-
nendæ.

¶ De ordine. i.
de antiqua solē-
nitate, qua pro-
ponebantur in-
terdicta sub cer-
tis for. mī: ut diximus suprā eodem. in
princ. Accurs.

N. 4. ¶ Exim: Legendum (Ritu) significat
interdicta præparatoria esse civilium
actionum. Hodie verò, Patim agitur
extraordinaria vili actione in factū,
ad exemplum interdictorum, ut tra-
tatur vilius possessio esse debeat. l. iij.
J. vlt. C. hoc tit.

¶ e Exitu interdictorum. scilicet, cum
antiqua solennitate: sine ea tamen red-
di potest & proponitur ff. de op. noui
nunc. l. Prætor aut. nonnulli. Vel etiā

in factum actio loco cuiuslibet inter-
dicti: quæ viliis vocatur, ut subiciit.

¶ Hodie. ut 2. j. suprā de success. l. iij. N. A.

¶ f Extra ordinem. id est, extra an-
tiquam solennitate: quod semper fieri
videtur, ut

subiciit: ut su-
pra de success.
iubla in prin-
cipio de neg. genl.
l. actio. in fina-
līm. & C. de for.
& impe. actio.
iubli. l. j. & ij.

¶ g Sine inter-
dictis. scilicet,
solennibus.

¶ h Viliis actio.
scilicet in fa-
ctum, quæ dicitur

liber interditi.

¶ i Nota, quæ-
runt esse gene-
ra actionis in
factum. Vna est,

quæ ex omni
edicto vel in-
terdicto Præto-
ris datur, vbi

specialis actio
non datur, ut
hic. Alia est le-
gis Aquiliæ sub-
sidiaria: quan-
do damnum da-
tur de non cor-
pore in nō cor-
pus: ut suprā ad
leg. Aquil. 9. fin.

quæ & ipsa præ-
toria est: ut ff. de
prescript. verb.
l. quia actionū.

in fin. Tertium
genus est extra-
ordinariū: quod

ex variis figuris causarum est introdu-
ctum, quoties æquum est actionem
dari: ut C. de sacr. sanct. eccles. l. san-
ctinus. Quartum genus est, quod æqui-
paratur actioni præscriptis verbis, quæ
actio præscript. verb. vñ cum ista in
factum civili dicitur: ut ff. de præscr.
verb. l. j. in fin. & habet locum in tribus
generibus negotiorum. Primum in con-
tractibus innominatis: tribus do ut des,
do ut facias, & facio ut facias: ut ff. de
prescript. verb. l. naturalis. 6. j. ij. & iij.

¶ i Inter-
dicta.

¶ j Nota, quæ-
runt esse gene-
ra actionis in
factum. Vna est,

quæ ex omni
edicto vel in-
terdicto Præto-
ris datur, vbi

specialis actio
non datur, ut
hic. Alia est le-
gis Aquiliæ sub-
sidiaria: quan-
do damnum da-
tur de non cor-
pore in nō cor-
pus: ut suprā ad
leg. Aquil. 9. fin.

quæ & ipsa præ-
toria est: ut ff. de
prescript. verb.
l. quia actionū.

in fin. Tertium
genus est extra-
ordinariū: quod

ex variis figuris causarum est introdu-
ctum, quoties æquum est actionem
dari: ut C. de sacr. sanct. eccles. l. san-
ctinus. Quartum genus est, quod æqui-
paratur actioni præscriptis verbis, quæ
actio præscript. verb. vñ cum ista in
factum civili dicitur: ut ff. de præscr.
verb. l. j. in fin. & habet locum in tribus
generibus negotiorum. Primum in con-
tractibus innominatis: tribus do ut des,
do ut facias, & facio ut facias: ut ff. de
prescript. verb. l. naturalis. 6. j. ij. & iij.

¶ k Nota, quæ-
runt esse gene-
ra actionis in
factum. Vna est,

quæ ex omni
edicto vel in-
terdicto Præto-
ris datur, vbi

specialis actio
non datur, ut
hic. Alia est le-
gis Aquiliæ sub-
sidiaria: quan-
do damnum da-
tur de non cor-
pore in nō cor-
pus: ut suprā ad
leg. Aquil. 9. fin.

scilicet, facio ut des, habet locū actio de dolo: ut ff. de præs. verbis. l. naturalis. §. quod si faciam. Item, in secundo genere habet locum præs. verbis ex omni pacto incontinenti ante, vel

post apponito iuxta aliquem contractum: ut C. de pact. inter empt. & vendi. lege ij. & C. de pact. l. per totum. Item, in tertio genere ubique quod dicitur de nomine contractus, ut patet in exemplis: ut ff. de actum. actio. l. j. & ff. de præs. verbis. l. j. per totum. & lege iij. Quid sit actio in factum: & ad quid comperat text. cum gloss. est in l. quoties. ff. de præs. verbis. & in l. in factum. cum ibi not. ff. de act. & oblig. Accurs.

Hæc gloss. singularis est, & ad eam semper recurritur, ut dicit Iulianic. Roma. & declarat eam Bart. in l. vii. ff. de condict. ex leg. l. as. in l. certi cond. ff. si cert. petas. Syluest.

Ad l. i. tit. i. Not. hanc gloss. quot sunt actiones in factum, & ad quid vnaqueque comperat: & adde gloss. in l. quoties. ff. de præs. verbis. & text. in l. in factum. & ibi gloss. ff. de act. & oblig. Angel.

2. Reddita. scilicet, ab illo eodem Fratre.

DE POENA TEMER. litigantium.

¶ Usque nunc de propositione actionum dictum est: sed quia contingit eas interdū temerē proponi, nunc de poena temere proponentium dicit Accurs.

Nunc admonendi. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò, conuinuat titulum ad præcedentia. Secundò, ponit tres poenas, quæ temere litigantem coercerent. Tertio,

dictas poenas sigillatim per exempla declarat. Secunda ibi, idq; eo maxime. Tertia ibi, Ecce enim.

¶ Postquam de actionibus dixisti, exceptionibus, & interdictis,

magnā curā egisse eos, qui iura sustinebant, ne facile homines ad litigandum procederent: quod & nobis studio est. idq; eo maxime fieri potest, quod temeritas, tam agētium, quam eorum, cum quibus agitur, modo pecuniaria poena, modò iurifurandi, religione, modò infamiz & metum coercetur.

¶ Recipere, non ut sit par aduocatus, &

quod temeritas litigantium puniendū est. Item, quod ad eam puniendam data est triplex poena pecuniaria, infamiz, & periurij. Item, quod iurifurando inest religio. Syluest.

¶ Sustinebant. scilicet, magistratus, qui iura redderent: ut ff. de orig. iur. l. ij. §. post originem.

Sustinebant. Qui iuris auctores, & N. A. aduocati fuerant.

¶ Maxime. id est, certè.

¶ d. Modò. id est, aliquando, & ita cōmuniter exponitur quando bis, aut ter reperitur: ut supra quod cum eo. §. ceterum. ver. sed sanè.

¶ c. Pecuniaria poena. Ut infra eod. §. fin. Accursus.

¶ f. Iurifurandi. scilicet columniz. ut infra proxim. §. Sed quando? Respon. in futuro seculo, licet non in isto: ut C. de iureiur. l. ij.

¶ g. Infamiz. infra eodem. §. ex quibusdam.

¶ Ecce enim. C. A. S. V. S. Volo agere tecum, decemque tibi annuò dāz repetere, vis defendere. Index tibi iustu

iurandum deferet, te bona conscientia iudicium accipere. Si temerè litiges, incurres in offensionem Dei, qui vindex est periuriorum. Cor. Vib.

2 Constitutione. C. de iureiur. propter calum. dan. l. ij. in princ.

N.A. Allegationibus. Allegationes propriè dicuntur rei defensiones; communiter etiam actoribus tribuuntur. s. j. supra de replica.

b Nisi prius. Nō dicit, quod prius reus, quā actor iuret, sed prius quā audiat: actor autem prius, quā reus iuret: vt C. de iureiur. propter calum. dā. l. ij. in princ. quz est contrā.

N.A. 1 Bona instantia. id est, non calūniosè agere, sed bona fide, & ex animi sui sententia. l. j. C. de iureiur. propter calum.

2 c Ad contradicendum. Not. diligenter capitula huius sacramenti. Actor enim iurat, quod bona instantia venit ad agendum: vt C. de iureiur. propter calum. dan. l. ij. in pr. Item quod nō dabit vel dedit aliquid iudici, vt proferatur pro se sententia: vt in auth. vt litig. iurent in exordio litis. col. ix. Item q nullam exiget vel faciet probationē calūniosam: vt in auth. de iis, qui ingre. ad appellan. s. fi. colla. v. E contra reus iurat hęc eadem:

* Hæc. nō promittit, sed præcedit gl. Accurs. nisi quod in primo capitulo iurat se vti bona contradictione. * Quid continere debeat iuramentum calūniæ, not. gl. in c. j. extrā de iuramen. calum. vnde versus, Illud iuretur, quod lis sibi iusta videretur. Et si quæretur verum, non inficietur. Nil promittitur, vt falsa probatio detur. Vt lis tarderetur, dilatio nulla petetur.

q At aduersus, &c. CASVS. Peto

abs te legatum pro loco relicum: inficiaris, visque temere litigare: conuictus duplum persolues. Hæc est pœna pecuniaria. Cornel. Vibul.

1 Inficientes. s. 22. supra de actio.

q Negas id, quod debui, siq. actio in duplo punitur. Accurs.

q At aduersus inficientes t ex quibusdam causis dupli, vel tripli d * actio constituitur: veluti si damni iniuriæ *, aut legatorum locis venerabilibus relictorum nomine agatur c *.

q Reus in reus casibus siue neget, siue fateatur, vltima simpli condempnatio.

q Statim autem ab initio pluri, quā simpli est actio: veluti furti

& in authent. de trien. & semiss. s. illud. & ibi glossa in verbo possessio. Item, aliā: vt ff. de iudiciis. l. eum.

ADDITIO. Nota pœnas aliquas, quz patitur calūniosè negans: & maxime nota quando aliquis possidet, & negat interrogatus se possidere, quod perdit possessionem, si de mendacio conuincatur: vt l. fin. ff. de rei vindicatione. Ang.

3 Statim. T HEMA Demiror quid sibi velit Imperator: nā qui furti reus sit, siue litiget, siue non litiget, aut dupli, aut quadrupli tenetur: neque licet iudici eum absolvere, rem restituere volentem, vt dictum est in titulo de actionib. s. item actio. Corn. Vibul.

4 Est actio. Etiam à principio, non solum inficiatione, vt hic, & supra de act. s. at ille. Accurs.

5 2 Item

N.A.

1 Mendacium facit quem punit.

2 abf.

3 iniuria.

4 agitur.

¶ a item actoris. quasi dicat, non solum reus iurat de calumnia, ut supra cod. §. j sed etiam actor, ut in constitutione nostra dicitur: ut C. de inreiu. propter cal. dan. l. ij. in princ.

N.A. ¶ Aduocati. Iustiniani lege, & litigatores, & utriusque partis patroni, iurare de calumnia coguntur. Iudices autem iurare, & semper apertas & expositas ante oculos scripturas sacras habere iubetur l. 2. C. de iuram. propt. cal. & l. 13. & 14. C. de iudic.

Adiuvanti par
sum, an
debeat
iurare.

¶ b Subeunt. s. quod iustum, & fidele patrocinium præstent, ut in constitutione dicitur. Sed tamen in consuetudine non habetur, & iuretur, licet lege caveatur: ut C. de iud. l. rem non novam. §. patroni. & facit in auth. de test. §. fin.

¶ c Hæc autem. Not. q. supra dicta omnia disponerentur iure antiquo, secundum quod temere litigantes condemnabantur in x. parte litis. Item, quod lex per desuetudinem tollitur. Itē, quod temere litigans hodie condēnatur in damnis & expensis. Syl. ¶ c Hæc autem. s. quæ de sacramento calumniæ dicta sunt. supra cod. & §. j. & cod. §. item actoris. & §. proxi.

¶ d Actione. Actio enim quædam erat, quæ tenebatur actor, qui per calumniam litigabat, in decimam partem litis. quod hodie corrigitur. Sed & hoc hodie iure authenticorum in antiquum redditum statum: licet non iure illius actionis, sed per iudicis officium: ut in authen. de lit. §. ad excludendas.

Et not. ex hoc §. & ex dicta authen. de lit. & ex l. ff. de regul. iur. l. qui in ius. §. nemo. & ex l. illad. ff. de pet. her. quod nisi improbe & calumniose litigaverit, non debeat condemnari in expensis: ut ff. de iud. l. eū, quem. & C. de fruct. & lit. expen. l. non ignoret. licet in C. de iudic. l. properandum. §. si autem. indistincte dicat victum condemnari victori in expensis sed est intelligendum cum iā dicta determinatione sic calumniose agere. ut in auth. de iudi. §. oportet. collat. vij.

¶ Hæc autem c omnia pro veteri calumniæ actione d. introducta sunt, quæ in desuetudinem abiit: quia in partem * decimam ¶ litis actores multabatur: quod nusquam factum esse inuenimus: sed pro his introductum est & præfatum iusiurandum: & ut improbus litigator, & damnum, & impensas litis inferre adversario suo cogatur.

¶ Hæc autem c omnia pro veteri calumniæ actione d. introducta sunt, quæ in desuetudinem abiit: quia in partem * decimam ¶ litis actores multabatur: quod nusquam factum esse inuenimus: sed pro his introductum est & præfatum iusiurandum: & ut improbus litigator, & damnum, & impensas litis inferre adversario suo cogatur.

¶ Hanc glo. declarare per modum additionis longum esset: & quia materia vtilis est, vid. Ias. in l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iudic. vbi ponit regulam & salent. Syl.

¶ Decimā. Initio litis reus stipulabatur decimam litis partē, si actor damnaretur. l. 3. C. HER. de calum. l. 4. C. de fruct. & lit. exp. Et q. actio restituta

est per Nouel. 112. §. 2. At planē ius hoc vetus fuit, ut victus victori in expensas litis damnaretur. l. 97. ff. de iudic.

¶ Ex quibusdam. T. H. F. M. A. Non solum iuramento & multa pecuniaria calumnia punitur: sed etiam interdum infamia: veluti furri damnatus. Item, quibusdam actionibus bonæ fidei damnatus, aded, ut uterque contrahens damnatus infamis efficiatur. Nam uterque socius pro socio damnatus sit infamis: sed in mandato, tutela, & deposito, is tantum infamia damnatur, contra quem antiquissimis temporibus erat

sonis constant, actore, reo & iudice: dixisti; de actoris & rei officio. quum actiones & exceptiones explicasti, expone nunc quæso. quod sit iudicis officium. Iudex, inquit, spectare debet leges, constitutiones & mores:

veluti, Lex iubet furē omnino damnari, siue neget, siue fateatur. illum ergo sic cōdemnet. Lex iubet si Maruij seruus noxam commisit, ut iudex non simpliciter illū in litis æstimationē damnet, sed distinctē, hoc modo, Maruius aut decem soluat, aut seruum noxæ dedat. Sic igitur illū cōdemnet. C. Vii.

¶ Not. ex hoc text. primò, q̄ iudex debet indicare secundū leges, aut constitutiones, aut consuetudines. Hoc enim dictum est ad hoc, ut iudex nō iudicet secundū suam prudentiam, sed secundū statuta & legibus, vel à consuetudine, & sic à iure scripto vel non scripto: de quo latè ponit Dec. in c. ne in iudicis de consli. in j. lect. in j. nota. & potius debet iudicare secundum consuetudinem, quàm secundum leges: de quo vide eundem Dec. in c. j. in ij. l. e. de consli. & in rub. de i. scri. in princ. Item not. formam sententiæ in iudicio noxali, ut cōdemnet in quantitate, vel noxæ dedere. Syluest.

¶ 2 Superest. sed unde superest? Respond. quia de actoribus diximus & de reis: sequitur, ut & de iudice, qui sedet in medio dicamus, & eius officio, circa quæ versatur.

¶ b In primis. id est, in principalibus, vel inter principalia. Nam primò lilius dandus est: ut C. de lit. cont. auth. offeratur. & causa examinatio præcedere debet hanc observantiam, quæ circa sententiam adhibetur: ut C. de iudic. l. iudices. Vel dic in primis s. observantia, s. circa sententiam adhibendis. Nam & alia sunt observanda, scilicet, quod detur in scriptis: ut C. de sentent. ex peric. recitand. l. si. & sedendo: ut in auth. ut ab illustri. & qui super. s.

dispiciamus. Et quidē in primis illud observare debet iudex, ne aliter iudicet, quàm legibus, aut constitutionibus^b, aut moribus^c prodictū est.

¶ Adnota. Ea est rationem domino noxali actione cōvenuto optionem intra cōcedunt, aut damnum solvendi,

sancimus. Sed hoc est principale. quod secundum leges iudicet, ut hic dicitur Accursus.

¶ Adde & dic in primis, id est, non ante omnia respectu temporis: sed ante

aut seruum noxæ dedendo damni evitandi æstimationem.

¶ Ideoque si noxali iudicio aditus^d est observare debet, ut si cōdemnandus videtur dominus, ita debeat cōdemnare, Publium Maruium Lucio Titio in decem aureos cōdemno, aut noxam dedere^e. †

est novum. & consuetudo præiudicat: utriusque, siue sit generalis: ut ff. de legibus & senatusconsult. l. de quibus, in fin. siue sit specialis in illo loco, scilicet tantum præiudicat utriusque: ut ff. commun. prædior. l. venditor. s. si constat.

¶ Melius declarat glo. in verb. imitantur. suprā de iure natu. gen. & civi. in s. ex non scripto. Syl.

¶ d Noxali. id est, super. Accur.

¶ e Aditus est scilicet iudex.

¶ f Noxam dedere. scilicet permitto. nam dāni æstimatio tantum est in cōdemnatione: ut ff. de re iud. l. milles. s. j. & ij. aliās esset in certa sententia. quod esse non debet, ut s. de actio. s. curare.

¶ Noxæ dedere. De hac alternatione N. A. dictum est sup. tit. de Noxal.

¶ Et si in rem. ¶ § 1. Fundū quē possidebas, vindicant: Aquilius iudex videt meum non esse, debet te absolvere. Si videat meum fundum esse, debet iubere te eum mihi restituere cū fructibus abs te perceptis. Quid autem, si restituere te in præsentia cum nō posse affirmes, idque non fraudandi animo? Iudex tibi inducias dare debet, intra quas fundum restituas: iuberēque ut satisfas te litis æstimationem soluturum, nisi intra præscriptum tempus fundum non restitueris. C. Vii.

¶ Not. quod petens dilatiōnem post sententiam nunquam est audiendus, nisi cunctat

omnia respectu modi pronuntiandi. Syl.

¶ b Constitutionibus. s. Imperatorum.

¶ c Moribus. id est, consuetudine, quæ pro lege servatur, ut sup. de iur. naturali, gentium. & civi.

¶ d. ex non scripto. Sed quid si vnum eorum alteri contradicit?

Respond. constitutio legi antiquæ præiudicat: ut ff. de legibus, & senatusconsult. l. non

Constitutio legi, utrumque cōstitutio loquitur. Consuetudo est duplex.

caueat de parendo sententię finito tempore dilationis. Syl.

¶ a Ei. scilicet, possessori.

¶ b Verem ipsam. Idem & si in personam: ut si res petatur vi possessa, per actionem quod-

met. cau. vel ex stipulatu ad re tradendā. Si autem quantitas, vel in genere aliquid petatur tunc a petitione actoris absoluitur, vel condemnatur in re petita.

N.A.

¶ Absolvere re petitorē, in sumis iuris dānare.

¶ c Cū fructibus. Sed de quibus fructibus loquitur hic? Nūquid de naturalibus, ut de pomis, & cerasis, & similibus: an verò de industrialibus? Resp. de naturalibus nō: quia illi aut exant, & tunc per rei vēdica-

tionem petuntur, sicut res ipsa, cū nullus etiam bonę fidei possessor faciat suos. ut ff. de vsur. l. fructus. Aut non exant: & tunc non tenentur, cū nec habeat, nec dolo fecerit, quò minus habere sed conditione sine causa estimatio debetur: ut ff. si cer. pe. l. si & me. & utroque casu cessat officium iudicis, de quo hic agitur cū iure actionis petantur. Item de industrialibus non, si a bonę fidei possessore percepti sunt: quia percipiendo eos, & separando a solo, suos facit & lucratur: ut suprà de re. di. § si quis a non domino, siue habeat titulum, siue non: ut ff. quibus modis vsus fructus amittit. l. si vsufructuarius. & ff. de reg. l. quarta. § post licet. si autem non separavit adhuc ipsius fundi sunt, ut ff. de rei vend. l. fructus. Sed licet, de industrialibus hic loqui, qui sunt percepti, sed non consumpti a bonę fidei possessore: nam cū sunt facti possessoris, non rei vindicatione, sed iudicis officio petuntur: ut hic, & C. de rei vindicatio. l. certum. §.

bonę fidei. Si autem malę fidei sit, de consumptis tenebitur conditione sine causa: de extratibus rei vindicatione, nō dico eadem rei vindicatione, qua petitur res, sed alia omnino, licet in petitione hereditatis sit secus: ut C. de rei vendi. lege certum. §. respon. de percipiendis autem, tenetur officio iudicis: ut infrā eodem. §. j. vers. illorum. & ff. de rei vend. l. si natus. §. fin. Si verò malę fidei possessor titulum habeat, de consumptis tenetur conditione sine causa: de extratibus rei vendi. a percipiendis, propter titulum excusatur: ut C. de rei vend. l. si fundum nisi in quatuor casibus ubi de percipiendis tenetur, qui habet titulum: quod dic, ut suprà diximus de

ratio a die litis contestatę habenda sit.

¶ Et si in re actum sit [corā iudice,] siue contra petitorē iudicauerit, absolueret debet possessorem: siue cōtra possessorem, iubere ei debet, ut rem ipsam^b restituat cū fructibus^c ¶ Sed si neget possessor in presenti^d se restituere posse, & sine frustratione videbitur tēpus restituendi casus petere: indulgendum est ei: ut tamen de

rerum divis. §. si quis a non domino.

• Hęc materia amplissima est, & glo. nostra magistralis, & est alia similis in l. & ex diverso. ff. de rei vindicat. ubi Bart. largissime tractat hanc materiam, & laus Abbas in c. grauis. de restitut. spol. & qui docent alios, videant pro instructione Alexand. in consilio 90. in fine. lib. ij. & Curt. in consil. lxxxj. Syluest.

¶ Cū fructibus Ut tamen sumus in N.A. cultura fructus deducantur. l. 46. D. de vsur.

• d In presenti. Nota, in actione in rem in cōtinenti fieri executionem: secus in personalibus, quia quatuor mēsum spatiū datur: ut C. de vsu. rei iud. l. ij. & ij. & ff. Et in criminali statim sententia est executioni mandanda: ut Sententia C. de pœn. l. cum reus.

Nisi in casibus qui non statim sententia. q. ij. cū apud gloss. in c. si exherentia. extra de offi. delega in glo. cū iud. quadriest. Primus casus est, quādo quis est confessus de crimine, differtur da,

Possessor
formalis
fidei quo
iure tenetur
fructus
restituere

executio donec appareat, an velit, in confessione perseverare. Secundus est, cum sententia lata est contra mulierem prægnantem: differtur executio usque ad tempus partus. Tertius casus est, quando princeps ex

iracundia tulit sententiam: tunc enim differtur executio usque ad xxx. dies ad videndum si princeps illam relaxabit. Quartus est quando insula est assignanda à principe, ad quam debeat malefactor deportari. Quintus est, si sententia est in servum lata, differtur executio, donec ratio cinia reddiderit domino. Unde versus: In personali post menses quatuor: in re, Protinus est omnis sententia perficienda. Sic in criminibus: sed casus excipe quinq; Confessus, prægnans, iratus, & insula, servus.

Et si hereditas.

Possidebas servum, quæ hereditatis iure dico ad me pertinere. Iudex debet te ad rei &

fructuum restitutionem condemnare. Quid autem iudicare debet de iis fructibus quos possessor sua culpa, atque inertia non percepit? Distinguo. nam aut bona fide possedit, aut mala. Si mala, eos quoque restituere cogetur. Si bona, non cogetur ne eos quidem quos consumpsit: duntaxat quos ante litem contestatam consumpsit: nam post contestatam cogetur & præceptos & consumptos restituere. Corn. Vibul.

Not. quod eadem distinctio fructuum adhibetur in iudicio vniuersalis, quæ

litis æstimatione caueat cum fideiussore, si intra tempus, quod ei datum est, non restituerit.

Et si hereditas petita sit, eadem circa fructus interueniunt, quæ de singulorum rerum petitione. Illorum autem fructuum, quos culpa sua possessor non perceperit, siue illorum quos perceperit, in utraque

reivendicatione alia pro re, alia pro fructibus. Non habetur ratio. Hoc est verum per rei vendicationem, vel per iudicis officium, sed per conditionem sine causa sic, cum bonum & æquum sit: ut ff. si cer. pet. l. si & me. secundum quosdam. Ratio habetur. Nisi infans, vel pupillus fuerit possessor: ut ff. de rei vend. l. quod infans. s. j.

in particulari. Syl.

a Et si hereditas petita sit, i. si hereditatis petitione actum sit, & condemnatio secuta. Nam & ipsa est in rem & in personam: ut supra de act. s. quædam

actione eadem ratio penè habetur, si prædo fuerit. Si verò bonæ fidei possessor fuerit, non habetur ratio, neque consumptorum, neque non perceptorum. Post inchoatam autem petitionem, etiam illorum fructuum ratio habetur, qui culpa possessoris percepti non sunt, vel percepti, consumpti sunt.

Et si hereditas petita sit, eadem circa fructus interueniunt, quæ de singulorum rerum petitione. Illorum autem fructuum, quos culpa sua possessor non perceperit, siue illorum quos perceperit, in utraque

reivendicatione alia pro re, alia pro fructibus.

f Non habetur ratio. Hoc est verum per rei vendicationem, vel per iudicis officium, sed per conditionem sine causa sic, cum bonum & æquum sit: ut ff. si cer. pet. l. si & me. secundum quosdam.

g Ratio habetur. Nisi infans, vel pupillus fuerit possessor: ut ff. de rei vend. l. quod infans. s. j.

Si ad exhibendum. C. A. S. V. S. Egi tecum ad exhibendum servum, quem meum esse dicebam: tu callidè cunctatus es ac distulisti, dum usucapio tua, quæ

petitis hereditatis est realis & personæ.

b Petitione. Ut restituantur fructus cum re: ut supra prox. s. c Non percepti. s. qui titulum non habebat, aliis ab iis percipiendis excusatur, ut modo diximus.

d In utraque actione. s. in re, & in petitione hereditatis ac.

Bonæ fidei possessor fructus & perceptos, & consumptos, suos facit: Malæ fidei possessor, factus, & perceptos, & qui percipi potuerunt, restituere cogitur. l. 62. l. 78. ff. de rei vendi. At post litem contestatam omnis possessor est malæ fidei possessor. l. 5. s. si autem de her. pet. l. f. e Penè. Penè dicit: quia in petitione hereditatis veniunt eadem actione qua res: sed in

• puce-
pit.

quæ cōcepta erat, perficeretur: Iudex debet te ita damnare, ut rem in eadem causa, id est conditione, statu, qualitate restituas, quo erat litis contestata tempore: & hoc amplius, fructus quos

ex eodem tempore percepisti, reddas. Quid ergo si neget, idque nō frustrandi animo, & quā à te in præsentia posse restitui; Inducite tibi ac spatium aliquod dandum est, intra quod rem restituas, præstita tamē prius cautione. Quid verò, si neque re in præsentia restituas; neque satisfies? Dammandus eris in id, quod actoris intererit litis contestatæ tempore restitutam rem non esse. Cor. Vibul.

¶ Not. quod res non solum exhibenda est, sed debet exhiberi in eo statu, in quo erat tempore petitionis: & hoc est, quod dicit text. causam rei exhiberi debere. Item, quod vsucapio finitæ post actionem ad exhibendum propositam, non iuvat possidentem. Item, quod debentur fructus

abest.

¶ Usucapio rerū mobiliū non interruptitur per litis contestationem.

N. A.

medij temporis. Item, quod si constat iudici reum exhibere non posse, præstita cautione cōceditur dilatio. Item, quod iurat in litem, eo non exhibente, vel non canente. Syl.

¶ Rei causam Causa rei, est ius & conditio rei, l. 31. ff. de reb. cred.

Actio ad exhibendum, est per quam is, cuius pecuniariter interest rem ab eo qui eam habet, tenet, possidet, pro-

ferri postulat: at rerum mobiliū propria est, & præparatoria actionis in rem. l. 3. §. 3. ff. ad exhib.

¶ a vsucapia sit. Sed quomodo potuit vsucapi, cum interruptione facta in

vsucapta = si res à possessore, nihilominus condemnabitur. * Præterea fructuum medijs temporis, id est, eius, quod post acceptum ad exhibendum iudicium, ante rem iudicatam intercesserit, rationem debet habere iudex. Quod si neget reus. * cū quo ad exhibendum actū est, in præsenti se exhibere posse, & tempus exhibendi causa petat, idque sine frustratione postulare videatur, dari ei debet: ut tamen caueat se restitutum. Quod si neque statim iussu iudicis rem exhibeat, neque post ea exhibiturum se caueat: condemnandus sit in id, quod actoris intererat, * si ab initio res exhibita esset.

ciscundæ. C. l. 3. v. Duo fratres sumus coheredes, in hereditate quam à iudice diuidi cupimus, est fundus mille aureorum est & alter octingentorum: Iudex debet alteri fundum illum, alteri hunc adiudicare & polliceri eum cui illum adiudicauit. in centum aureos alteri condemnare. Quid ergo si cum vinum esset ad pretium centum aureorum, ergo illud ebibi? Iudex

actione ad exhibendum, videatur facta etiam in rei vindicatione: ut C. de anna. exce. l. fin. Respond. secundum Ioann. lex illa intelligitur in tribus casibus ibi in litera positus, non alijs: ut ff. ad exhib. l. Iulianus. in fi. Alij dicunt illam generaliter intelligi per leg. ff. de iud. l. solemus. Et quod hic dicit circa res mobiles, intellige in quibus non interruptitur vsucapio per litis contestatam. ut ff. de rei vendi. l. si post. Prima sententia verior est.

¶ b Actum est. Et obitum.

¶ c Ut tamē caueat Ut §. eo. §. sed si neget. & ff. ad exhibend. l. de eo. §. si post vers. si iusta.

¶ d Condemnandus. Delato in iurando in litem, ut ff. de in litem iuran. l. in actionibus.

¶ Si familiaris er-

¶ Si familiaris er-

me quinquagin-
ta aureos iube-
bit tibi restituere. Cor. Vib.

Not. q. in di-
uidua natura di-
uiditur per ad-
iudicationē in
totū vni, & re-
compensationē
factā alteri. §. l.

a Debet. si iu-
dex. Accur.

b Predictum est.
§. de acti. §. que-
dam actiones.

c Corruerit.
No. q. coheres,
qui corruerit, q.
deuastauit, vel
maculauit, vel
consumpsit rem
communem re-
netur alteri co-
heredi isto iu-
dicio. Ange.

d Consumpse-
rit. ut hic, & ff.
fam. ercisc. l. &
pinto. §. sed & si
dolo.

e Eadē interue-
niunt. C. A. V. S.
Nobis duobus
fundus donatus
est, eum diuidi
volumus: si qui-
dem commodē
diuidi possit, ve-
luti si hinc vi-
nea sit, illuc oli-
uetū, Index al-
teri vineam, al-
teri oliuetū ad-
iudicet. Quid
ergo si seru^s sit,
aut equus nobis
donatus? Alteri
totū ad iudica-
bit: sic tamen ut
eū alteri in me-
diā pretij par-
tem cōdemnet.
Cor. Vib.

f Eadem in-
terueniunt. §. ut
fiat adiudicatio
reum, & pecu-
nia: ut supra
cod. §. si fami-

Si agitur fami-
liæ erciscundæ, &
iudiciū inter duos
pluresve vertatur,
iudicis est, singu-
las res singulis he-
redibus adiudica-
re: & si nullus res
præualeat, eūdem
pro eo quod pluris
est, certa pecunia
coheredi cōdem-
nare. Item si vnus
coheredū fructus
ex re hereditaria
perceperit, aut
malē in ea versa-
tus fuerit, eo no-
mine coheredibus
cōdemnandus est.

Si familiæ erci-
scundæ iudicio *
actum sit, singulas
res singulis hære-
dibus adiudicare
debet. & si in alte-
rius persona præ-
gruari videatur
adiudicatio, de-
bet * hūc inuicem
coheredi certa pe-
cunia (sicut iā di-
ctū est^b) condem-
nare. Fo quoque
nomine coheredi
quisq; suo cōdem-
nandus est, quod so-
lus fructus heredi-
tarij fundi perce-
perit, * aut rē he-
reditariam corru-
perit, * aut cōsum-
pserit^d. Quæ quidē
similiter inter plu-
res, quoque quā
duos coheredes
subsequuntur.

In actione cō-
muni diuidendo, si

sint plures res cō-
munes, singulas
singulariter iudex
adiudicabit. & si v-
na plus valet quā
altera, in pecunia
cōdemnabit. Si ve-
rō vna res sit, q. z
diuisionem nō re-
cipiat, adiudicabitur
vni in solidum,
qui cōdemnabit in
consocio in pecu-
nia. Arcemus.

Eadem interue-
niunt, etsi cōmuni
diuidendo de plu-
ribus rebus actum
sit. Quod si de vna
re, veluti de fun-
do, si quidem iste
fundus commodē
ā regionibus diui-
sionē recipiat, par-
tes eius singulis
adiudicare debet:
& si vnus pars
prægruare vide-
bitur, is inuicem
certa pecunia al-
teri cōdemnandus
est. Quod si cōmo-
dē diuidi non pos-
sit: veluti * si ho-
mo fortē, aut mu-
lus erit, de quo
actū sit, tunc totus
vni adiudicandus
est: & is inuicē al-
teri certa pecunia
cōdemnandus est.

In finium regun-
dori iudicio, tunc
licet iudici ab an-
tiquo agrorum fi-
nibus recedere,
cūm euidentiori-
bus modis, quā

liæ, aut circa
dānata in rebus:
ut supra eodem.
§. prox. & ff. co-
mun. diui. l. iij.

f Non possit.
No. nō posse fi-
ri, quod sine cō-
moditate sit: ut
hic, & ff. de ver-
signific. l. nepos
Procuro. Item,
no. corp^s aliud
diuidū, ut fun-
dus, qui diuidi-
tur secundū vo-
luntatem patris-
fa. ut ff. de lega.
j. quod in rerū
natu. §. ij. Aliud
indivisibile, ut
homo: ut hic, &
ff. de vsu. l. re-
rum mixtura. in
princip.

A D D I T O.

Quod autē ait,
cas in solidum
adiudicādas, id
locum habet, si
natura diuidi
non possint ea
in specie, quum
quis partem bo-
norum dare de-
bet. l. non am-
plius. ff. de leg.
j. nam seruitu-
tes decessori de-
bitæ, ad hære-
des in solidum
transeunt. l. hæ-
redes. ff. famil.
ercisc. E. B.

† Diuidi Diui. N. A.

dua quædā sunt,
quædam indivi-
dua: quæ diui-
dua sunt, partes
habent pro di-
uiso; quæ indi-
uidua, pro indi-
uiso. Id est, iuris
intellectu, ut se-
pe dictum est.

Si finium re-
gundorum.

C. A. V. S. Duo
vicini de fini-
bus cōtendunt,
signunt.

Corpus
est di-
uisibile.

ut!

* p. ut
p. in.

sumant Aquilium iudicem. Aquilius si videat euidens agros esse definitos, quàm antea fuissent, debet partem vnius agri alterius agri domino adiudicare, eumque iniucem certa pecunia alteri cōdenare. Quid

si alter vicinorū malitiosè lapides finales sustulerit? Iudex eius damni nomine illū alit. i. damnabit. Quid, si quum iudex iussisset eos suos agros metiri, alteruter passus non est? Eo nomine contumaciā damnandus est. Ad extremū autem illud aduocato, adiudicationē quæ his tribus sit iudiciis, modū esse acquirēdi ciuilem, de quo in lib. ij. metio nulla tacta est. C. v.

¶ Not. q. cui adiudicatur res in his iudiciis duplicibus, s. finium regundorum, cōmuni diuidendo, familie eriscunde nanciscitur statim dominium. Ratio est: quia datio ipsius iudicis succedit quodāmodo loco dationis partis. Item, quod sententia transfert dominium. Syluest.

¶ 1. a Si finium regundorū. Quo iudicio agitur ut agris consinibus termini ponantur: sed pro domibus vicinis hoc iudicio non agitur. Si autem sit domus in prædii rusticum, agitur vtili finium regundorum, non directā: ut ff. finium regun. l. ij. in prin. & l. sed & loci. s. fin.

¶ 1. b Dispicere. Hoc scilicet quod sequitur, si euidētoribus, &c. Accurs.

¶ 1. c Adiudicatio. Facit ff. fin. reg. l. ij. s. fin. & l. iij. & l. iij. in prin.

¶ N. A. i. Adiudicatio. Adiudicatio, est modus adquirendi dominium rerum singularem, & in istis duplicibus iudiciis

usurpatur. Vlpian. tit. 19.

¶ 1. d Furatus est. Ad quid damnabitur? Resp. quanti in litem intrauerit actor. Potest etiam criminaliter puniri in quinquaginta aureis ex lege agraria

pro qualibet vice, quæ applicatur fisco: ut ff. de ter. mo. l. agraria. Nec ciuilibis tollitur per criminalē: cum ad rei persecutionē altera detur. ut C. quidō ci. actio, preiud. crim. l. j. nisi interim donec altera exerceatur. ut ff. de public. iud. l. is qui.

¶ 1. e Condemnatur. Sed interest, de lato iure iur. in litē. Acc. ¶ 1. f Metiri. not. q. ille, qui non patitur metiri fundum suū ad mādātū iudicis, ut contumax & inobediens potest puniri. Arc.

¶ 1. g Eius sit. not. ex sententia iudicis dominium transferri: sic est decretū in missione, quæ fit ex secundo decreto: ut ff. de acq. poss. l. ij. s. si. & ff. si ex nox. cau. aga. l. ij. in fin. & ff. cōmuni

diuid. l. sed si res. quæ sic accipe, si fuerit facta missio per ipsum prætorem.

[Adde q. imō rubr. ff. de re iud. dicit, q. hec glo. est singularis, & eam declarat: & vid. etiam Dec. in l. traditionibus. in j. ampliat. C. de pact. syl.] Nā sola sententia nō facit dominium, sed traditio: ut C. de pact. l. traditionib. & suprā, de rer. diuis. s. per traditionē. & ff. de acq. poss. l. iustē. Sed quid in rei venditi res est aliena, & mea pronuncietur, & ex ea causa mihi traditur? Resp. idem. cū enim Publiciana mihi detur, quando à domino mihi adiudicatur & traditur: ut ff. de pub. l. iij. in fin. ergo ubi dominus est, debet ex sententia tradi-

sione me dominū facere: vt ff. de publ. l. quicumque. Præterea l. videtur expresse: vt ff. de proc. l. Pōponius. s. sed & is. & ff. de excep. rei iud. l. si inter. in fin. nec obstat. quod ibi sit error, ex quo videatur dominū non trahere: quia hic error iā reprobatus nō potest iudicis sententia purgatus, à qua non fuit appellatū. Item, nec obstat qd sententia lata in actione personali reo absoluto qd remaneat debitor, vt ff. de cond. inde. l. Iulianus. quia illud habet locum in obligatione quæ est res incorporalis: hic autem dicimus de dominio rei corporalis, quod facili, & prorsus potest separari ab vno, & aliis dari: sed non sic in corporali: vt ff. pro socio. l. ea verò.

PUBLICIS IUDICIIS.

Quia civilia iudicia dicta sunt vsq; huc, & etiam quædam criminalia, s. circa priuata delicta: vt s. in pr. huius quarti libri vsque ad tit. de act. ideo nunc ponit de publicis accusat. sue iudiciis.

Publica. Iudicia in hoc titulo interpretare causas, ac si diceret, publicæ causæ. Quæ verò illæ sint, & cur si dicantur, latè disputat Fr. Hotom. in Comm. suis in Orat. pro. Sext. Rosc.

Iudiciorum Romæ altera priuata erant, id est, ad rem priuatam, siue priuati cuiusque, pertinētia: altera publica, id est ad Rempub. vniuersūque populum spectantia: de priuatis hæcenus dictū est. Sequitur, vt de publicis differamus. Quid est Publicum iudicium? Iudicium eius rei, quæ ad Rempub. pertinet, & qua quisque pro sua virili parte læsus est: qua de causa cuius de populo accusatio permittitur: veluti, Sext. Rosc. patrem interfecit: læsus est quisque, & ad quēque pertinet puniri hoc facinus. Cuius ergo Sext. Rosc. accusare licebit. Sequitur diuisio essentialis, quæ naturam ac vim iudiciorū attingit, neq; indiget exemplorum appositione. Cor. Vib.

Not. quod iudicia publicæ non ordinantur per actiones, & sic not. quod appellatione actionū non veniunt accusationes. Item, quod non habent aliquid simile cū iudiciis priuatis. Item,

quod licet aliquid habeat aliquam similitudinem cū alio, potest tamē dici nullam habere similitudinē, si inter ea sit magna diuersitas. Item, quæ dicantur publica iudicia. Item, qd cuius de populo licet accusare. Item, qd quædam sunt capitalia, quædam nō. Item, qd capitalia dicuntur non solum ea

quæ imponunt mortem naturalem, sed civilem. Item quod ea quæ imponunt pœnā pecuniariam, licet publica sint, non tamen dicuntur capitalia. Syl.

a Neque per actiones. Imò per accusationes.

Not. qd actio significat ad utilitatem partis priuatæ, & civiliter facit. quod not. Bart. in l. agraria. ff. de term. mo. Angel.

b Nec omnino quicquā simile. Hoc Publica verbum nimis large positum sic intel- iudicia lige: quia in civilibus agitur, vt ali- differunt d civilibus.

quid detur actori, in istis autem non vt aliquid detur: sed vt puniatur accusatus. & ita considerata petitione con- querentis, nihil habent simile inspecto fine, nec in principio: cum vnum per actionem, alterum per accusationem institutur. Nec in exercitio, cum in civilibus prober actor tantum: vt C. de eden. l. qui accusare. sed in criminalibus actor, & reus quandoque: vt C. de abol. l. fallaciter. & C. ad leg. Corn. de fal. l. vbi. in aliis autem multa sunt similia. nam in vtrisque fit libellus: vt C. de lit. contest. auth. offeratur. & ff. de accus. l. libellorum. Item in vtrisque de calumnia iuratur: vt C. de iureiu. l. j. in prin. & C. de fid. inst. l. vlt. licet quidam dixerunt cōtra: vt arg. ff. de bo. cor. l. j.

c ceteris iudiciis. i. priuatis delictis, quæ à criminibus differre diximus, ad Rubricam de oblig. ex delicto.

c Et in instituēdo. Sed qualiter formatur

Iudicia publica & civilia in aliquibus conueniunt.

N. A. Libellus in criminibus quid continet.